

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

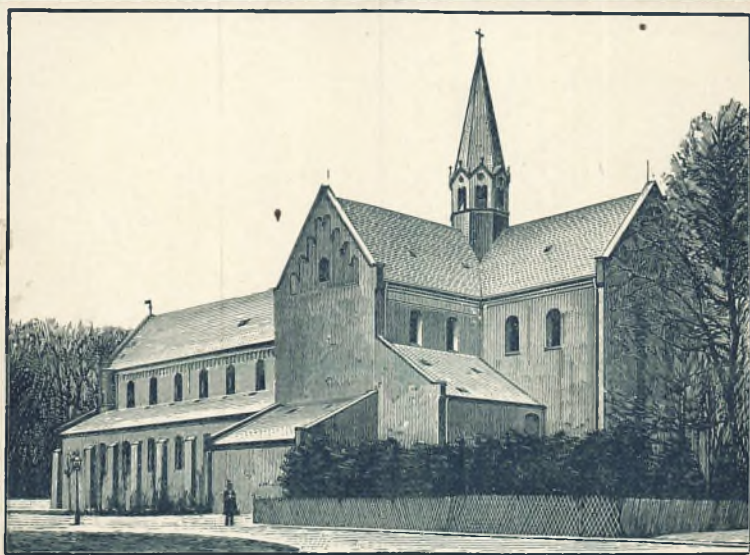
Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BEGRAVELSESPLADSER

I SORØ

FRA DEN ÆLDRE MIDDELALDER TIL VORE DAGE

AF

NIELS P. LARSEN

NIELS P. LARSEN:

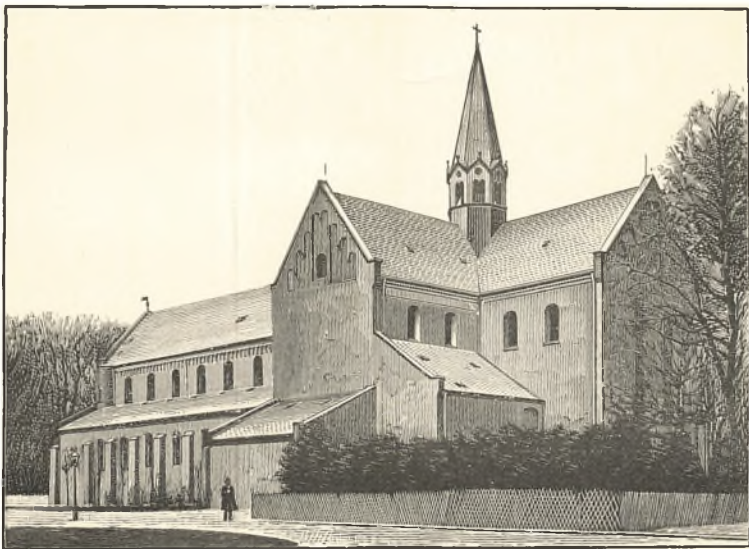

BEGRAVELSESPLADSER

I SORØ

FRA DEN ÆLDRE MIDDELALDER TIL VORE DAGE

MED 44 ILLUSTRATIONER

SORØ

NIELS P. LARSENS FORLAG

SORØ AMTSTIDENDES BOGTRYKKERI - SLAGELSE

1908

Udgiven ved Hjælp af en gennem Kirke- og Undervisningsministeriet erhvervet
Bevilling paa Finansloven 1908—09 af Sorø Akademis Midler.

Mindet om

N. Høyen og J. B. Løffler

tilgnet.

Forord.

I 1869 udkom Professor N. Høyens „Sorø Kirke“ og i 1888 Professor J. B. Løfflers „Gravmonumenterne i Sorø Kirke“. Begge disse Værker var udtømmende indenfor deres Ramme og vil altid yde udmærket Grundlag for Forskning om Sorø. Men den ældgamle Kirkegaard, der blev taget i Brug i Tiden omkring Aar 1200, stod endnu som et ubeskrevet Blad i Sorøs Historie.

Denne Mangel søges afhjulpet gennem dette Værk, der er Resultatet af Aarhingers Studier om Sorø. Foruden at beskæftige mig med Sorø Akademis gamle Kirkegaard, har jeg søgt at bringe Lys over nogle interessante Punkter i Sorøs middelalderlige Historie.

Naar dette Værk har kunnet udgives, er det paa Grund af en Bevilling af Sorø Akademis Midler paa Finansloven for 1908—09. Herfor bringer jeg min ærbødigste Tak til Rigsdagen, Hs. Ekscel. Kultusministeren og Sorø Kirkes Inspektion. Endvidere føler jeg Trang til at takke Nationalmuseets 2. Afdeling for den elskværdige Imødekommenhed, der er vist mig derfra.

Sorø, i Juni 1908.

Niels P. Larsen

Indledning.

Fra den tidligste Oldtid var der i Norden som andet Sted en fremtrædende Respekt for Døden og stor Agtelse overfor de Afdødes Minde. Dette i Fællesskab bevirkede, at de afsjælede Legemer stedtes til Hvile under saa højtidelige Former og i saa værdige Omgivelser, som man paa det givne Tidspunkt saa sig i Stand til.

Gennem Stenalder, Bronzealder og Jernalder møder os Grave i Form af Stendysser eller større og mindre Gravhøje, der har trodset Aartusinder og som lader os ane, hvilket mægtigt Arbejde de har kostet med Datidens primitive Redskaber.

Og i disse Grave er vore hedenske Forfædre jordfæstede med prægtige Vaaben og Smykker samt Arbejdsredskaber, Klæder, Spise- og Drikkekar samt Fødevarer ¹⁾).

I forskellige Perioder i Oldtiden *brændte* man Ligene ²⁾, og vi finder da disses Aske og forkullede Ben nedlagt i Lerurner og henstillede i Gravene sammen med lignende Gravgoods som ovenfor nævnt.

Paa Grænsen af Hedenskab og Kristendom synes man særlig at have gjort sig Umage med Gravene. Gorms og Thyras Høje ved Jelling er i hvert Fald meget storslaæde.

Med Kristendommens Indtrængen i Danmark forandrede Begravelseskikken sig efterhaanden og blev mere tarvelig. Fra de iøjefaldende Stendysser og Gravhøje gik man i den ældre Middelalder over til en mindre fremtrædende Gravform, idet man begyndte at nedlægge Ligene i Grave i den flade Jord. De Velhavende begravedes i Stenkister, der var murede paa Gravenes Bund, mens de Fattige lagdes i den bare Jord uden Kister og i det højeste undertiden med nogle faa Sten som en Slags Indramning om Ligenes Hoveder. Gravene, der kun havde en ringe Dybde, dækkedes igen med den opgravede Jord.

¹⁾ I en Skeletgrav i Himlingøje, Præstø Amt, fra Folkevandringstiden har man saaledes i 1894 fundet Rester af en hel Gris samt Dele af Okse- og Faareknogler. (Se C. Nørgaards Beretning i „Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1897“).

²⁾ Paa Krag Hede, Hjørring Amt, er man under Jordoverfladen stødt paa Gruber med meget interessante Levninger efter Ligbrænding i stor Stil fra den førromerske Jernalder. (Se Beretning fra Nationalmuseet i Forslag til Finanslov 1907—08).

Samtidig blev det almindeligt, at de Døde fik hvide Ligklæder. Hedningene modtog ved Daaben en hvid Klædning, som de skulde tage paa, naar de mærkede Dødens Komme; deraf kommer sandsynligvis Skikken ¹⁾).

Kongelige Personer begravedes undertiden i Hylstre af Læder ²⁾).

Ved de kristne Begravelser blev Gravgoods sjældent, og det var i Reglen kun de ypperste Mænd som Konger og Bisper, der nedlagdes med saadant. Konger jordfæstedes med Vaaben og Smykker og Bisper med Kalk, Disk, Ring og Krumstav. Som Regel blev kongelige Personer og høje Gejstlige begravede med pragtfulde guldindvirkede Klæder ³⁾. Ikke sjældent findes i saadanne Personers Grave hensat en Blyplade med Inskription, der fortæller om Vedkommende.

Allerede i Oldtiden lod man nu og da en Sten med Runer tale den Dødes Pris. I Middelalderen holdt denne Skik sig og mere Højtstillede fik paa deres Grav et Minde af Træ eller tilhuggen Sten. Gravmindet, der lagdes paa Jorden over Graven, havde i den ældste Middelalder i Reglen kun et udhugget Kors eller en Stav, senere blev baade Bogstavinskriftion og Afbildning af den Afdøde fremtrædende.

Mens de hedenske Grave i Danmark for Flertallets Vedkommende vel nærmest maa betegnes som Enkeltgrave eller Familiegrave ⁴⁾, der i særlig Grad findes langs Kysterne og Aaløbene og paa Jyllands Heder, blev de Kristnes Gravpladser til Massebegravelser eller Samfundsbegravelser.

Det, der kendetegnede de kristne Begravelser, var, at de foregik i *indviet* Jord ⁵⁾. Frankernes Kejser, Karl den store (ca. 800), udstedte en Befaling om, at alle Kristne skulde stedes til Hvile i Jord, der var viet til dette. Derved fremkom *Kirkegaardene*, indhegnede Pladser tæt op til Kirkebygningerne. I disse Gaarde, hvor Begravelserne begyndte at foregaa, maatte Kvæget ikke komme, ligesom ingen Frugt til Menneskenes Bord maatte dyrkes der.

En anden kristen Skik, der fremkom, var at begrave de Døde med Hovedet i Vest og Fødderne i Øst, for at de kunde vende Ansigtet mod Lyset, naar de stod op af Gravene paa Opstandelsens Dag ⁶⁾.

¹⁾ Skikken med at have sit Ligtøj og sin Ligkiste færdig, holdt sig i adskillige Egne af Landet et Stykke ind i forrige Hundrebaar, ja Ligtøjet har maaske enkelte Gamle særlig i Jylland endnu liggende færdigt.

²⁾ Dette gælder saaledes flere af de i St. Bend i Ringsted begravede kongelige Personer.

³⁾ Absalon blev t. Eks. begravet i Marie-Kirken i Sorø i hele sin Bispedragt, hvoraf der endnu er Levninger tilbage.

⁴⁾ Ved Lisbjerg i Vester Lisbjerg Herred, Aarhus Amt, har Nationalmuseet dog i de senere Aar arbejdet paa at afdække en større Begravelsesplads fra den romerske Jærnalder. Til Dato er afdækket 109 Grave.

Ved Langkastrup i Sønderhald Herred, Randers Amt, er afdækket en Gravplads fra samme Tid; den indeholdt 40 Grave. (Meddelelser fra Nationalmuseet i Finanslovsforslaget 1907—08).

⁵⁾ Af Knytlinga Saga véd vi, at Harald Blaatand var den første danske Konge, der begravdes i indviet Jord.

⁶⁾ Denne Skik er fulgt paa de fleste danske Kirkegaarde til vore Dage. I en Periode i Oldtiden lagdes Ligene med Hovedet mod Syd og Benene mod Nord. (Se C. Engelhardt: Valløby Fundet i „Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1873“).

Disse Fordringer til kristne Begravelser fulgte med Kristendommens Vandring mod Nord gennem de næste to Hundrede Aar. Først i Begyndelsen af det 11. Hundredaar kan man dog vel sige, at Kristendommen var saa udbredt i Danmark, at de kristne Begravelsesskikke var blevne almindelige.

Allerede tidligt foreligger en Bestemmelse fra Syden om, at Lig ikke maatte jordfæstes i Kirkerne. Ret længe gjaldt denne Bestemmelse dog ikke, men forandredes derhen, at Bispens Tilladelse krævedes til en saadan Begravelse.

I den ældre Middelalder blev det efterhaanden ret almindeligt at begrave i Kirkerne, naar det gjaldt kongelige Personer og Bisper, og i den yngre Middelalder rykkede Abbeder, undertiden ogsaa almindelige Klosterbrødre samt Adelsmænd og enkelte Borgere ind og fik deres Grave i Kirkens Skød, saa at der ved Middelalderens Slutning var en Mængde Begravelser i Kirkerne.

Mærkeligt nok var det dog først efter Reformationen, at Kirkebegravelserne blev helt almindelige. Desværre blev dette til stor Skade for Bevaringen af de middelalderlige Grave, thi nu vilde Alle, der havde Raad til at betale den i Reglen fastsatte Kendelse herfor, begraves indenfor Kirkens Mure. Ved disse Massebegravelser i Kirkerne i Tiden 1536—ca. 1800 ødelagdes middelalderlige Grave i Mængde foruden at det gik udover mange gamle Gravminder.

Vore Kirker er derfor at betragte som nedlagde Begravelsespladser, hvor Katolikker og Lutheranere hviler Side om Side, mens vore Kirkegaarde gennem det 19. Hundredaar atter er blevet Begravelsessted for alle Stænder som i Kristendommens første Tider.

Begravelsespladser i Sorø gennem Middelalderen.

Asger Rygs Kirke og Absalons Kirke.

I Tiden omkring Aaret 1151 grundlagde Asger Ryg sammen med sine to Brødre, Toke og Ebbe ¹⁾, et lille Benediktiner-Kloster i Sorø ²⁾. Stedet, der laa omgiven af Sor og Tuel Søer, har næppe været beboet af stort andre end Hvideslægts ³⁾ Faarehyrder, og den eneste Adgang til Sor paa denne Tid har antagelig været ved Pedersborg over Heglinge Bro.

Toke døde inden Forarbejderne var til Ende og blev begravet ved Siden af Faderen Skjalm Hvide i Fjenneslevlille Kirke. Forinden sin Død havde han givet sin Del af Jordegods til Klosters Behov samt 16 Mark i Guld til Klosterkirkens Opførelse.

De første Klosterbygninger i Sor har vel været opførte af Træ, hvorimod Kirken antagelig har rejst sig hovedsagelig af raa eller kløvet Kamp ⁴⁾ i Lighed med de ældste Dele af Kirkerne i Fjenneslevlille og Slaglille.

Samtidig med Kirkens Grundlæggelse blev der Begravelsesplads i Sor. Der blev begravet i selve Kirken og vel ogsaa udenfor denne, i sidste Til-

¹⁾ Ebbe opførte en Kirke af Træ i Bjernede. Hans Søn, Sune, byggede den nuværende Kirkes ældste Dele af kløvet Kamp og brændte Tegl.

²⁾ Benediktiner-Klostrene laa jo ellers paa høje Punkter ligesom Moderklostret Monte Casino.

³⁾ Hvideslægten sad inde med meget Jordegods i Midtsjælland. Til Asger Rygs Arvelod efter Skjalm Hvide hørte foruden Fædregaarden i Fjenneslevlille bl. a. Sor med Omegn. (Se Niels P. Larsen: „Det historiske Midtsjælland“).

⁴⁾ I Sommeren 1907 er der gjort et interessant Fund paa den gamle Klostergrund i Sorø, ca. 100 Alen øst for Skolebygningen. Ved Udgravning til en Gasledning stødte man i ca 1 Al. Dybde paa tykke Murrester bestaaende af en ydre Skal af store Fraadsten og imellem disse Munkestensbrokker og Rullesten; det Hele var støbt sammen ved Hjælp af Kalk. I denne Forbindelse, hvori Fraadstenen her fandtes, hørte den næppe hjemme oprindelig. I Fjenneslevlille Kirke har man jo benyttet Faxekalk særlig til de tilhugne Hjørnekvadre og Limsten til Vinduesindfatninger, Dørenes Buer m. m., og i Slaglille Kirke er Fraadstenen og Limstenen anvendt paa lignende Maade, men i Sorø har man saavidt Forfatteren bekendt ikke stødt paa andre Bygningsæmner end Teglen og den tilhugne Kamp i Søjler og Konsoller. Der er derfor nogen Sandsynlighed for, at de i Sorø fundne Fraadsten oprindelig kan have været anvendte i Asger Rygs Kirke.

fælde saa nær op ad Kirkens Mure som muligt, for at den Døde kunde hvile i Ly af disse, samt for at Vanddryppet fra den hellige Bygnings Tag kunde væde Gravene.

Mens man paa Sorøegnen endnu har Minder om Oldtidens Begravelser i Stendysserne ¹⁾, saa findes der ingen haandgribelige Minder om den første kristne Begravelsesplads i Sorø.

Hvor Asger Rygs lille Kampestenkirke har ligget, er aldrig tilfulde blevet opklaret. Det var indtil 1895 den almindelige Opfattelse, at denne havde ligget paa den nuværende Klosterports Grund. Ganske vist fremsætter Professor *N. Høyen* i sit Værk: „Sorø Kirke“ (udkom 1869) en anden Gisning, men gør det uden Eftertryk og paa et Sted, hvor Bemærkningen bliver af underordnet Betydning. Det viser sig da ogsaa, at Professor *J. B. Løffler* endnu saa sent som i 1888, da han udgav „Gravmonumenterne i Sorø Kirke“, ja endnu senere (se hans „Fjenneslev Kirke“ i „Sorø Akademis Landsbykirker“), er tilbøjelig til at holde sig til den gamle Opfattelse. og først i 1895, da han skrev sin Afhandling: „Klosterporten i Sorø“, der var bygget over foretagne Ombygnings- og Udgravningsarbejder, indrømmer han, at ingen af de fremgravede Rester tør opfattes som stammende fra Asger Rygs Kirke. Af særlig afgørende Betydning for ham, synes det at have været, at han ikke har kunnet finde *Korpartiets Fundamenter* ²⁾.

Det er *Morten Pedersen*, Klosterforstander i Sorø fra 1565 og senere Præst ved Roskilde Domkirke, der er Skyld i den ovenfor nævnte Opfattelse. I sin *Absalons Genealogi* (Side 7), skriver han nemlig:

„— Disse fornævnte Brødre [Asger Ryg etc.] byggede først en liden Sten Kapel til Klosters Begyndelse, og er det store, gamle Port Hus, som endnu staar for Sore Kloster, udi hvilket Kapellen og findes yderste ved den østre Part af Porten paa den nordeste Side udenfor, som Porten hænger —“.

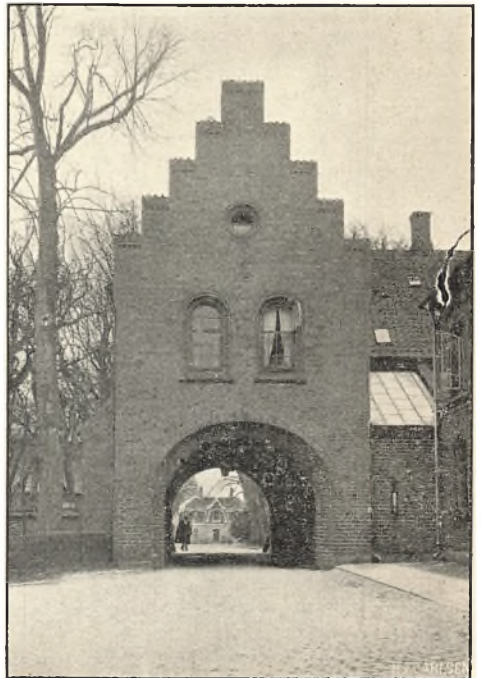

Fig. 1. Klosterporten i Sorø (set fra Nord). Kvindernes Kapel har hængt sammen med Porthusets nordøstlige Del (se Fig. 5).

¹⁾ I Tiden 1860—1880 ødelagdes i Sorø Akademis Skove en Mængde Stendysser. Stenene fra Dysserne sloges til Skærver og lagdes paa Vejene i disse Skove. Paa samme Tid var det, at Worsaae paa Statens Vegne foretog sit store Fredningsværk overfor Gravhøje og Stendysser paa danske Landmænds Marker!

²⁾ De ældste Kirker havde en halvrund Østgavl, ligesaa Benediktinernes Klosterkirker, hvorimod Cisterciensernes Klosterkirker havde en lige Østgavl.

Kapellet, som Morten Pedersen sidst taler om, er sikkert *Kvindernes Kapel* (Kvinderne maatte i den katolske Tid ikke komme i Cistercienser-Kirken i Sorø), men baade dette og selve Porthuset (Klosterporten Fig. 1) var opført af *brændte Tegl*. Dette Kapel stod endnu i *Stephanius* ¹⁾ Tid, og denne havde i sin Barndom selv set Kapellets Stenalter.

Asger Rygs Kirke var jo, som før berørt, rimeligvis af Kampesten, maaske isprængt enkelte Fraadsten. Først omkring Aaret 1160 kan der være Tale om, at man begyndte at brænde Teglsten heri Landet. Morten Pedersen ser altsaa fuldstændig fejl paa Forholdene og faar derved andre til at tro, at de Bygninger, som stod paa hans Tid, stammede fra Asger Rygs Dage, mens Sandheden vel er den, at Klosterporten og selvfølgelig ogsaa Kvindernes Kapel, der var bygget til dennes Østside, fra første Færd har været opførte af røde Tegl og i *romansk Stil*. Ved de Undersøgelser

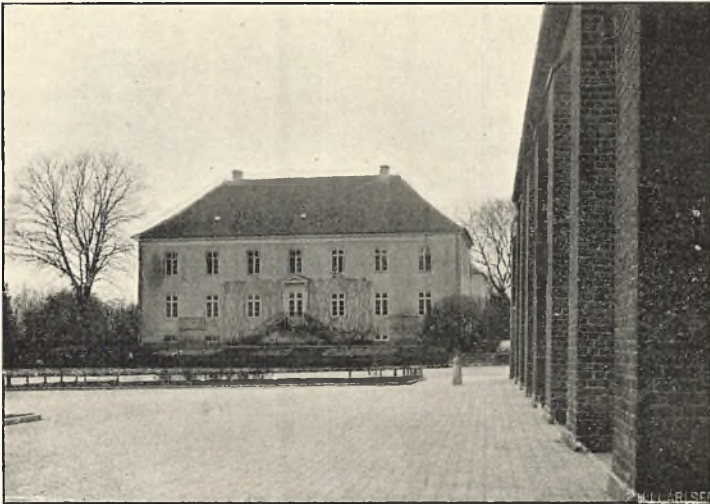

Fig. 2. Højdepartiet med Rektorgaarden.

som Nationalmuseet lod foretage i Tiden omkring 1890, paavistes der saaledes baade Arkitektur fra den romanske Teglstensperiode samt Tegl med skraa Rifling, hvilke hører til de ældste, der kendes ²⁾.

I dette ligger sikkert et gyldigt Bevis *mod*, at Asger Rygs Kirke skulde have ligget paa den nuværende Klosterports Plads, thi den Respekt, man havde for Gravpladserne, berettiger os ikke til at tro, at man saa kort efter, som det altsaa maa have været, skulde have nedrevet Kampestens-Kirken og opført en Bygning af Tegl over Gravene. Man skal derfor nok søge Pladsen, hvor Asger Rygs Kirke og Kloster laa, et helt andet Sted og maaske snarest hvor Rektorgaard, Gymnasium og Sygehus nu ligger. I den

¹⁾ Stephanus (Steffen Hans Steffensen), der var Søn af Forstanderen for Sorø Skole, Mester Hans Steffensen, paabegyndte en Skildring af Sorø 1632.

²⁾ Se J. B. Løffler: „Klosterporten i Sorø“.

første Del af forrige Hundredaar er der saaledes opgravet Menneskeskeletter i Rektorgaardens Have ¹⁾).

Denne Plads maa vel ogsaa paa Asger Rygs Tid have været at foretrække, da den har været det højeste Punkt nær Søen.

Ser man paa dette Højdeparti (Fig. 2), hvor de nævnte Bygninger ligger, synes Forholdene jo ogsaa at tale for denne Opfattelse. Højdepartiet har, antagelig jævnt faldende, strakt sig mod Øst, og man ser jo udfor Rektorgaardens Façade, at det ikke er saa ganske lidt, der har maattet afgraves efter Asger Rygs Tid for at give Plads for den senere Kirke og de senere Klosterbygninger.

Det er ikke udelukket, at Grunden til at disse Bygninger blev trukket saa langt mod Øst var den, at den vestlige Del af Højdepartiet allerede optoges af Asger Rygs lille Kampestens Kirke og tillige maaske af de faa Træhuse, der udgjorde Benediktiner-Klostrets Bygninger.

En Udgravning af Grunden omkring Rektorgaard, Gymnasium og Sygehus samt Undersøgelse af disse Bygningers Kælderrum, naar Lejlighed gives, maa derfor imødeses med Interesse ²⁾).

Asger Rygs eller rettere Skjalmsønnernes Kirke i Sor blev Gravkirke for flere af Hvideslægten. Asger Ryg selv har vistnok været den første, der begravedes her. Han indgav sig i Klostret og døde et Par Uger efter at Indvielsen af dette havde fundet Sted, og han jordfæstedes i Kirkens Kor inden Kirken endnu var fuldført ³⁾. Med Sikkerhed véd vi, at her endvidere begravedes hans Hustru, Fru Inge, Broderen Ebbe samt flere andre.

Til Kirken har utvivlsomt sluttet sig en Kirkegaard, hvor Personer udenfor Hvideslægten stedtes til Hvile.

Asger Rygs Kloster trivedes ikke. Den første Forstander, *Thomas* fra Odense, kaldes utro ⁴⁾ og de to følgende, *Jordan* fra Ringsted og *Robert* fra Sverige forlod begge efter kort Tids Forløb Klostret, den sidste i Aaret 1160 og maaske med ham de fleste af Klosterbrødrene. For *Thomas'* Vedkommende har Fratrædelsen vel neppe været helt frivillig, men for de to sidstnævnte ligger det nærmest at antage, at de har følt sig utilfredse med Opholdet i Sor. Efter Asger Rygs Død er der neppe sørget saa godt for Klostrets Underhold, som der burde, thi det til Benediktiner-Klostret skænkede Jordegods, var jo ringe og for en Dels Vedkommende af mindre

¹⁾ Estrup og Wendelboe: „Mindesmærker i Sorø Kirke“.

²⁾ I Rektorgaardens Kælder mod Syd findes betydeligt Murværk af Munketegl og Kamp.

³⁾ Korpartiet var den første Del af Middelalderens Kirker, der opførtes. Naar dette stod færdigt, foretoges den første Indvielse, og man begyndte saa undertiden straks at begrave her.

⁴⁾ Morten Pedersen: Absalons Genealogi.

Værdi, da det laa for langt borte, saaledes f. Eks. Hjørlunde i Nordsjælland. At adskillige Forfattere har beskyldt Jordan og Robert for ikke at have været deres Stilling voksen, turde derfor maaske være en Uretfærdighed mod disse to Mænd. Havde de haft noget mere at virke med, var Resultatet vel blevet anderledes. Nu bukkede de under for Klostrrets Børnesygdømme, og dette kan vi maaske takke for, at Asger Rygs Sønner, *Absalon*.¹⁾ og *Esbarn Snare*, samt disses Fætter, *Sune Ebbeson*, fra 1160 indgaaende tog sig af Stiftelsen, dels ved at tilkalde Cistercienser-Munke fra det allerede i 1151 grundlagde Cistercienser-Kloster i Esrom og dels ved efterhaanden at skænke Jordegods til den, samt ved at formaa andre til ogsaa at yde den Gaver.

I Juni Maaned 1161 rykkede Cistercienser-Munkene ind i Sor og tog de beskedne Klosterbygninger i Besiddelse. Der er vel kommet godt en halv Snes Klosterbrødre fra Esrom²⁾. For denne Munkeorden, der byggede sine Klostre i Dale³⁾ eller i det mindste i Lavninger og fjærnt fra Menneskelarm, passede Stedet jo fortrinligt, som det var, og omgivet af Søer og Skove, blev det som Noget for sig selv. Og man savnede yderligere derfra det Udsyn, der kunde vække Længsler efter den vide Verden med alle dens Tillokkelser.

Den første Cistercienser-Forstander hed *Egbert*, men han maa heller ikke have fundet sig tilfreds i Sor, thi allerede 3 Aar efter forlod han Klostreret og afløstes af *Simon*, der stammede fra England. Fra dette Øjeblik, altsaa fra 1164, begyndte Sor Cistercienser-Kloster at skyde frem mod den fremtrædende Plads, som det allerede inden Absalons Død naaede. Simon har sikkert været den rette Mand paa Abbedpladsen i Sor, men Klostrrets tre Velyndere maa ogsaa have faaet Forstaaelsen af, at en saadan Stiftelse trængte til større Støtte for at trives, end den som hidtil var ydet.

Abbed Simon tør vi derfor antage ikke alene har været den udmærkede Leder af Klostreret og Bestyrer af dets Jordegods, men at han tillige med den fornødne Myndighed har formaaet at fremsætte de Krav, som var nødvendige for Klostrrets Trivsel. Og Absalon har været Klostrrets lydhøre Patron, der gød Olje paa den Ild, som Abbed Simon tændte i Sor, til den blev til den klare Fakkell, der fra Sor lyste over hele Norden, baade i den ældre og yngre Middelalder.

I Tiden efter 1164 blev det mere og mere nødvendigt, at Klostreret i Sor fik tidssvarende Bygninger. De tilstedeværende Bygninger gav sikkert kun et tarveligt Husly, og den særdeles gode Fremgang, Klostreret nu var kommet i, paakrævede ligefrem, hvis Fremgangen skulde fortsættes og An-

1) Absalon havde overtaget Roskilde Bispestol 1158 efter at Tre-Konger-Striden var endt med, at Valdemar I var blevet Enekonge Aaret før.

2) En Fører og 12 Munke var det almindelige Antal, der fra Moderklostret udgik for at danne et nyt Kloster.

3) Bernhard elskede Dale, Benedikt Høje, siger en gammel latinsk Sætning.

seelsen fastslaas, at Cistercienser-Munkene fik et solidere Hjem, end det de havde taget i Arv efter Benediktinerne.

Den lille Kampestens Kirke tilfredsstillede heller ikke længere Hvide-slægten, efter at Absalon var naaet op paa Roskilde Bispestol. Der var jo Domkirkerne i Lund, Slesvig, Ribe og Viborg, som ragede op over det øvrige Land; desuden havde Absalon paa sine Rejser i Udlandet vel set nogle af dettes prægtige Kathedraler. Det er jo derfor ganske naturligt, at han og hans Slægt har følt Trang til at rejse en monumental Kirkebygning i Sor, en Kirkebygning, der kunde give Anseelse baade til Klostret her og til Hvidernes Æt.

Hvorvidt Absalon har tænkt, at hans Kirke i Sor skulde være Gravkirke for hele hans Slægt, da er dette Spørgsmaal vel neppe saa lige til, for drage Slutninger af det, der er sket efter Absalons Død, lader sig kun

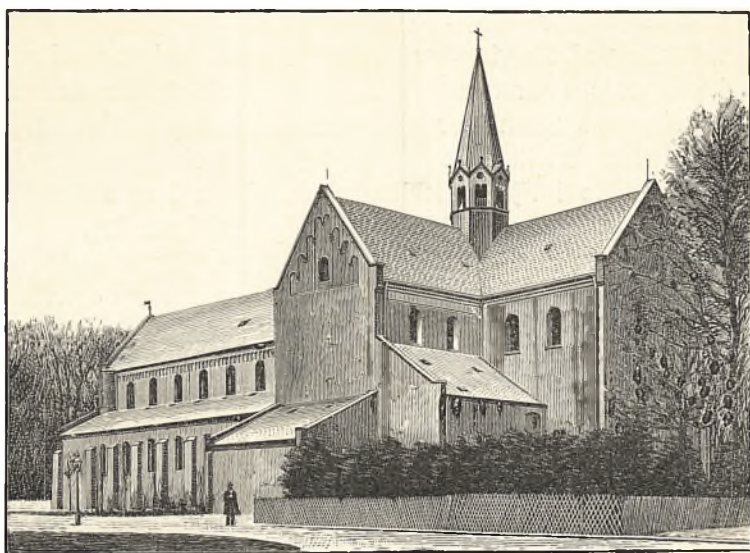

Fig. 3. Absalons Mariæ-Kirke set fra Sydøst.

med stor Varsomhed gøre. Af de faktiske Forhold og Tildragelser lader sig dog maaske nogen Klarhed uddrage.

Omkring 1160 var Kendskaben til at brænde Tegl af Ler kommen til Danmark, og da Absalon bestemte sig til at lade opføre en anselig Kirke og anselige Klosterbygninger i Sor, blev det med det ny Bygningsæmne, den saakaldte *Munkesteren*.

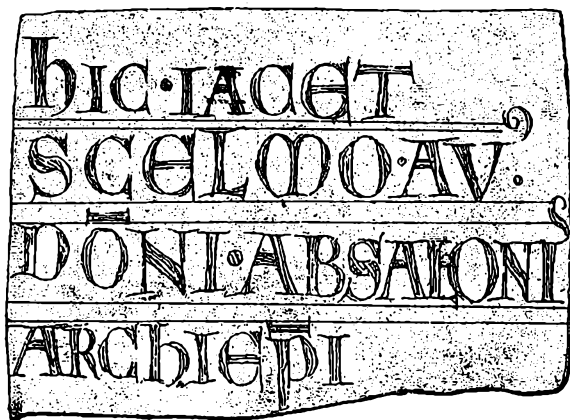
Ca. 1170 begyndte Absalon, sammen med Esbern Snare og Fætteren Sune Ebbeson, det mægtige Bygningsværk, der i det mindste strakte sig over ti Aar. Pavens Stadfæstelse af Klostrets Privilegier skete nemlig i 1181 og da har Kirken maaske alt staaet indviet til Jomfru Marie, og Hovedbygningen, der laa syd for Kirken og var sammenbygget med denne, har vel ogsaa paa det nærmeste været færdig.

Allerede i 1179 havde Absalon ladet sin Ven, Bisp Frederik fra Slesvig, der druknede i Storebelt under Forberedelsen af et Vendertogt, føre til Sor

og hans Lig begrave i den vel omtrent færdigbyggede Kirkes søndre Korsfløj. Dette harmonerede imidlertid godt med Reglerne for Cistercienser-Kirkerne, idet det var tilladt i disse at jordfæste kongelige Personer og Bisper. Men ved at Absalon førte Skjalm Hvides og Toke Skjalmsøns Ben fra Fjenneslevlille Kirke til den ny Kirke og lod dem indmure i Pillen mellem Johannes Evangelistens og St. Benedikts og St. Bernhards Altre i den søndre Korsfløj, mener man at kunne fastslaa Absalons Hensigt med at gøre Kirken til Gravsted for sin Slægt ¹⁾. Dette Bevis er dog neppe tilstrækkeligt overfor en nøgtern Betragter, thi naar Absalon endelig vilde gøre Marie-Kirken til Hvidslægtens Gravkirke, hvorfor gjorde han saa ikke Skridtet fuldt ud og førte Faderen, Asger Ryg, og Moderen, Fru Inge, samt de andre i den lille Kampestens Kirke hvilende over i den store, ny Teglstens Kirke? Maatte der ikke for Absalon have været noget tiltalende i saadan en Handling? Har han ikke tænkt en saadan Tanke eller formaæde han ikke at udføre den?

Denne Deling af Slægten ser jo ret mærkelig ud, men den lader sig dog maaske forklare, naar man husker paa, at Skjalm Hvide vel blev betragtet som Slægtens Stamfader og at der blev set op til ham som den, der havde lagt Grunden til dens Magt og Berømmelse. Den Aand, som var udgaet fra hans Bo i Fjenneslevlille, var det, der havde ført hans Efterkommere fremad. Kunde man ikke tænke sig, at Skjalm Hvides Begravelse i Cistercienser-Kirken i Sor — imod Cisterciensernes Regler — var Hvidernes Kanoniseren af Stamfaderen? Eller blev han som sjællandsk Jarl betragtet som fyrstelig Person? Og at Toke fulgte med, var jo ikke saa underligt, da de to havde hvilet sammen hidtil. Forresten fandtes jo ved Undersøgelsen af Pillen i 1774 vel to smaa Kister, men kun ved den ene fandtes en Blytavle, der fortalte, at i denne laa Skjalm.

Blytavlen havde følgende Inskription:

Om der fra dette Tidspunkt og til den Stund, da Absalon selv jordfæstedes foran Højaltret i 1201 ²⁾, begravedes Nogen i den ny Kirke, savner

¹⁾ J. B. Løffler m. fl. Forfattere har denne Anskuelse.

²⁾ Absalon døde i Sor Cistercienser-Kloster 21. Marts 1201.

vi vel Bevis for, og om den Række af Hvider, der omkring Aar 1300 var begravede i Absalons Kirke, gælder, at for de flestes Vedkommende kan de godt have været begravede fra først af i Asger Rygs Kirke og være blevne overførte til Absalons Kirke af Abbed Niels i 1285 sammen med Asger Ryg, Fru Inge og Ebbe samt dennes Hustru og Datter m. fl.

I 1247 brændte nemlig Absalons Klosterbygning, hvorved i alt Fald Hovedbygningens øverste Del samt Marie-Kirkens Bjælkeloft over Midtskibet ødelagdes. Efter denne Ildsvaade maatte der atter sættes store Byggeforetagender i Gang. For Kirkens Vedkommende indbyggedes *gothiske* Hvælvinger i Stedet for det brændte Bjælkeloft, og disse Hvælvinger er den væsentligste Forandring, der er sket med Absalons *romanske* Kirkebygning til vore Dage ¹⁾.

Hvornaar Kirke og Kloster atter har staaet færdigbygget efter Branden, lader sig ikke bestemt paavise, men der er Grund til at anlage, at en rum Tid er hengaaet, og maaske har den nævnte Overførelse til den ny Kirke i 1285 af de i den gamle Kirke hvilende af Hvideslægten, staaet i Forbindelse med den ny Indvielse.

Efter den Sorøske Gravfortegnelse ²⁾, der er blevet til i 1524 efter forskellige Kilder i Tiden indtil 1300, ses det, at foruden de alt nævnte, er følgende mere kendte af Hvideslægten begravede i Absalons Kirke: Esbern Snare († 1204) samt dennes to Hustruer, Hulmfred († ca. 1170) og Ingeborg († ca. 1190) og Sønnerne Johannes Marskalk († ca. 1213), Absalon Bælg og Niels Mule, Sune Ebbesøn († 1186) og hans Hustru Cecilia, Skjalm Hvides Datter Cecilia (gift med Peter Thorstensen, der ejede Borg, nu Pedersborg), endvidere Aarhusbispens Skjalm Vagnsen ³⁾ († 1215).

Gravfortegnelsen meddeler yderligere, at der i Kirken, foruden de navngivne, indtil 1300, er begravet over 30 adelige Mænd og Kvinder, samt utallige andre, hvis Støv gemmes i Kirken eller paa Kirkegaarden.

Paa Grundlag af nævnte Gravfortegnelse fra Abbed Henrik Christensen Tornekrans Dage faar man et Billede af Forholdene i Marie-Kirken i Tiden lige efter 1285, altsaa efter at Overflytningen fra den gamle Kirke havde fundet Sted, hvorved vi kommer til at savne gyldigt Bevis for Begravelser i stor Udstrækning i Tiden mellem 1201 og 1285. Den gældende Opfattelse, at Cisterciensernes Klosterkirke i Sor af Absalon fra første Færd var bestemt til Gravkirke for Hvideslægten, synes derfor at være bygget noget formeget paa Følelser og senere Tidens Begivenheder. Fra Absalon kender man heller intet herom og først Bisp *Peder Sunesøn* (død 1214) udtrykker ved Stadfæstelsen af Absalons Gave til Klostret i Sor noget

¹⁾ Hvornaar Sideskibenes romanske Hvælvinger fra Absalons Tid er blevne nedrevne og erstattede med gothiske Hvælvinger, lader sig neppe paavise.

²⁾ Findes sammen med forskellige Stamtavler etc. i „Catalogus illustrium Soræ sepulorum“, der er aftrykt i Script. Rerum Danicarum IV, 539.

³⁾ Broderen, Bisp Peder Vagnsen († 1204), antages ogsaa at have været begravet i Sorø og saa senere at være ført til Aarhus Domkirke (jfr. Beretningen om en Undersøgelse i Aarhus Domkirke i 1830. „Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed I. Bind, Side 207).

bestemt om Hvidernes Begravelsessted her ¹⁾. Men at „Monasterio Soræ“ absolut skal pege paa Absalons Marie-Kirke, turde vel være tvivlsomt. Trods denne Udtalelse i Stadfæstelsesbrevet, laa i alt Fald Asger Ryg og Fru Inge samt de øvrige i den gamle Kirke begravede endnu i denne 71 Aar efter Peder Sunesøns Død. Var det Cisterciensernes Regler, der var Skyld i dette, eller hvad var Grunden?

Overførelsen i 1285 kunde jo skyldes Slappelse af Reglerne i Forbindelse med andre Forhold ²⁾. Kampestens-Kirken kunde til Dels være ødelagt af Ilden i 1247, og maaske kom hertil yderligere, at man ønskede Pladsen benyttet til andre Bygninger. Særlig dette sidste interesserer os, thi fastslaas det, vil vi maaske derigennem finde Vej til den Plads, hvor Asger Rygs Kampestens-Kirke stod.

Nu véd vi, at der er svært Murværk af Munketegl og Kamp i Rektor-gaardens Kælder. Der er nogen Grund til at antage, at Abbedhuset kan have ligget, hvor vi nu træffer det svære Murværk. At et saadant Hus er rejst her omkring Aar 1300 og maaske efter at Asger Rygs Kirke havde veget Pladsen, er jo ikke usandsynligt ³⁾.

Fig. 5. Gammelt Maleri af Sor Cistercienser-Kloster.

Det var malet paa et Bræddeskillerum, der tidligere fandtes i Sorø Kirke. Man ser bl. a. Kirkegaardsmuren og ved Porthusets Østside skimtes Indgangen til Kvindernes Kapel.

¹⁾ „Monasterio Soræ quod a progenitoribus nostris in sepulturam nostre cognationis fundatum esse dinoscitur“. (Thorkelins Samlinger I, Side 79).

²⁾ Det kunde jo have sin Interesse for Klosteret at faa nedlagt den gamle Kirke, hvor der vel ogsaa skulde holdes Messer og bedes for de her hvilende Hvider etc.

³⁾ Høyen gætter paa dette Abbedhus og anfører, at der i Klosteret Løkkum i Hannover har ligget et saadant vest for Kloster-Kirken.

Kongegrave i Absalons Kirke.

Fra 1304 bliver Marie-Kirken Begravelsessted for en Kongeslægt, idet Erik Glippings Søn, *Valdemar*, begravnes her. I 1315 bestemmer Broderen, den senere Kong *Kristoffer den anden* og dennes Dronning, *Eufemia*, at hvor de end dør, vil de have deres jordiske Støv ført til Sor. I dette Øjemed skænkede de meget Jordegods til Klostret ¹⁾. Først begravedes deres Børn Prins Erik og Prinsesserne Hedvig og Agnes. Dronning Eufemia jordfæstedes saa her i 1330 og Kong Kristoffer den anden i 1333. Saa følger i 1377 *Valdemar Atterdag* (død 1375 og først begravet i Vordingborg) i 1387 Dronning Margrethes Søn, Kong *Oluf* af Norge, og i 1412 begravnes, som den sidste af Slægten, Dronning *Margrethe* selv i Sor.

Kun i tre Fjerdingaar fik Nordens Herskerinde Lov til at hvile i Absalons Kirke sammen med sin Slægt, thi Roskilde Bisp *Peder Jensen Lodehat* lod en Sommernat ved Skt. Hansdagstide i 1413 sine Mænd bryde ind og røve Dronning Margrethes Lig ud af Kirken, for derpaa at føre det til Roskilde Domkirke. At denne Voldshandling var en Forbrydelse mod Dronning Margrethes Ønsker og Dispositioner, er givet. Og Nutiden burde maaske begynde at overtænke, om ikke man skyldte Dronning Margrethe det Hensyn at gøre godt, hvad Fortiden forbrød mod hende, saa hun atter kom til at hvile sammen med sin Fader og Søn, Farfader og Farmoder i Marie-Kirken i Sorø.

Middelalderlige Grave omkring Absalons Kirke.

Indtil Tiden før 1285 tør man antage, at de *fleste* Begravelser er foregaaet *udenfor* de to Kirker, og da særlig omkring den store Marie-Kirke. Abbeder, Munke og andre begravedes her tæt ind under Kirkens Mure baade imod Syd, under Kapitelsalens Gulv og i Fratergaardens Korsgang langs Kirken, samt mod Nord paa den nuværende Kirkegaard, hvis Del nærmest op til Kirken omkring Aar 1200 sikkert allerede har været beregnet til et mere omfattende Begravelsessted.

¹⁾ Gaven bestod af deres Gaard i Udesundby med Sø, Mølle, Vandledning samt baade Ferskvands- og Saltvands-Fiskeri. Herfor skulde Kristoffer og Eufemia have Gravsted i Marie-Kirken og Klostret skulde afholde deres Begravelse. 2 store Vokslys, hvert til 12 Mark, skulde Nat og Dag brænde paa Højaltret, og naar de var halvt opbrændte, skulde de fornyes. 4 Dage aarlig skulde der gives ekstra Forplejning til alle i Klostret og den skulde bestaa af 6 Retter Mad til Middag og 5 til Aften. Paa disse Dage skulde Giverne erindres ved Bønner og Messer. Det tiloversblevne fra disse Maaltider skulde uddeles til de Fattige udenfor Klosterporten. (Det lange og ret vidtløftige Gavebrev findes hos Suhm 11, 920 og hos Bartholin C, 587).

Man véd, at den fremtrædende Abbed *Simon* (død 1188) begravedes i *Kapitelsalen*¹⁾. Den derefter følgende Abbed *Gaufred* (død 1213) jordfæstedes paa *Kirkegaarden* i samme Grav som en Abbed *Rikard* fra Esrom, og Abbed *Otto* (død 1220), en af Sune Ebbesøns Slægtninge, stedtes ligeledes til Hvile her.

En Række af de efterfølgende Abbeder, der døde i Sor, er antagelig blevne begravede i Kapitelsalen.

Fra ca. 1300 synes det at være blevet almindeligt at adelige Personer — ogsaa udenfor Hvideslægten — fik Gravsted i Kirken, og fra 1444 véd vi med Sikkerhed, at de følgende Abbeder inden Reformationen — fra Niels Klemensen (død 1444) til Henrik Christensen Tornekrans (død 1538) — er blevne jordfæstede inde i Kirken, saa fra den første Halvdel af det 15. Hundredaar, har det kun været almindelige Munke og mindre fremtrædende Personer, der er begravede udenfor denne.

Af bevarede Gravmonumenter i Sorø findes kun *et* særlig gammelt, nemlig fra ca. 1200. Det ligger nu i Kirkens nordre Sideskib længst mod Vest. Monumentet bestaar af en ca. 20 Tom. tyk Kampesten, hvis øverste Flade har en i Relief udhuggen Krumstav, men ingen Inskription (Fig. 6). Professor *Löffler* antager²⁾, at denne Gravsten har ligget paa *Kirkegaarden* over ovennævnte Abbed Ottos Grav. Stenen maa i saa Fald være fra ca. 1220.

Meget mærkeligt maa det jo synes, at end ikke den mindste Rest af Hvideslægts Gravminder er bevarede i Sorø. Dette lader sig maa-ske forklare ved at disse kan have været af Træ. Ærkebisp Absalon formenes jo saaledes at have haft et Gravminde af Træ indtil 1536, da det nuværende blev lagt over hans Grav.

Bortset fra den omtalte gamle Gravsten fra Kirkegaarden, der nu ligger i Kirken, træffer vi først Stenmonumenter i Sorø Kirke stammende fra Tiden omkring 1300.

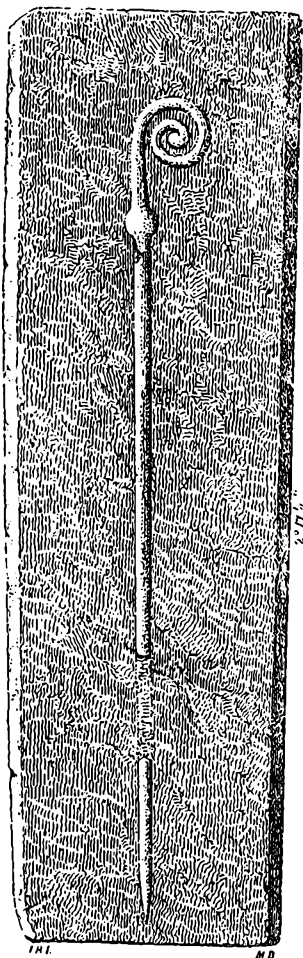

Fig. 6. Gammel Gravsten med Krumstav fra Sorø Kirkegaard (ca. Aar 1200).

¹⁾ Denne har vistnok været udfør og op til Kirkens søndre Korsfløj, hvor der nu er et lille Anlæg, som paa det nærmeste optager Pladsen mellem Kirke og Skolebygning mod Øst.

²⁾ I „Gravmonumenterne i Sorø Kirke“.

Fundne Grave fra den ældre Middelalder.

I Fratergaardens Korsgang.

Af det foregaaende har vi faaet et Overblik over Begravelsespladserne i Sorø. Da det ligger udenfor dette Værks Ramme at behandle specielle Grave i Kirken, ville vi gaa over til at se lidt paa de Grave fra den ældre Middelalder, som man til Dato er stødt paa udenfor Kirkebygningen.

Den 11. Juni 1813 brændte Sorø Akademis Hovedbygning. Denne repræsenterede meget forskellige Tider. Der er nogen Grund til at antage, at en Del af de nederste Bygningsdele stammede fra Absalons Tid, endvidere derover Bygningsdele fra Tiden efter Branden i 1247 samt i det mindste hele øverste Stokværk fra Ombygningen 1737—47 i Anledning af det ridderlige Akademis Oprettelse.

Mens Kirken ingen nævneværdig Skade tog ¹⁾, blev Hovedbygningen ødelagt og henstod nu i en Aarrække som Ruin, indtil man i 1821 havde faaet Midler til dens Nedbrydning og til den nuværende Skolebygning derpaa følgende Opførelse.

Den prægtige Korsgang, der gik Fratergården rundt, faldt ogsaa. Under Arbejdet i 1826 med Nedrivningen af den sidste Rest af denne, der strakte sig langs Kirkens Sydside, stødte man paa to Grave fra den ældre Middelalder. Ganske vist magtede man ikke at bestemme Gravenes Alder, men gennem efterfølgende Tegninger og Aktstykker²⁾ fra Bygningskonduktør S. Friis og Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler vil det ses, at man anede Gravenes historiske Værdi.

Konduktør Friis' Beretning er saalydende:

I Henhold til Deres Excellences Skrivelse af Dags Dato, unnlader Undertegnede ikke underdanigst at indberette;

Under 18. dennes forefandtes ved Fratergaardens Rydning og Planering i Vinklen af Sidenavatret ³⁾ og Kirkens søndre Chor, 2 murede Gravsteder af hosføjede

¹⁾ Fisker Hendrik Jappe skal have været meget virksom ved Redningen af Kirken. I den Anledning fik han af Sorø Akademi en livsvarig aarlig Understøttelse. Han døde 1836 og hans Grav findes endnu bevaret paa Kirkegården.

²⁾ Originalerne findes i Nationalmuseets 2. Afdeling.

³⁾ Sideskibet. (Forf. Anm.).

Structur og Dimensioner (Fig. 7), den ene dækket med flakte Sandsten, den anden med vinkeldannede Teglsten (Fig. 8); hver især indeholdende et Menneske-Squelett. — Gravstederne henstaa endnu aabne; Squeletterne ere samlede i en Kiste og hensatte paa Kirkegaarden.

Da Undertegnede ikke veed af andre Gravsteder, end nævnte, der som be-

kiendt gengse forefindes paa ældre Begravelses-Localer, formenes, at en sær Interesse for Sager, der skyldte sin Oprindelse disse Gravsteders barbariske Tidsalder, har gjort disse til Genstand for Meddelelse til Deres Excellence.

Under Omstændigheder som disse beklagende for min egen Skyld, at Rygtet saa aldeles imod Tingenes Orden har devanceret min underdanigste Indberetning, staar for mig nu intet videre tilbage, end underdanigst at fornemme hvor nævnte Levninger bliver at ned-

grave, for ikke mere at forstyrres, samt hvorledes med Gravstederne blive at forfares.

Sorø d. 20. Januari 1826.

Deres Excellence

Underdanigst

S. Friis.

Hr. Geheimeconferensraad v. *Stemann*,
Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmænd.

Ved i Januari Maaned d. A. at planere en Plads imellem Kirken i Sorøe og Akademie Bygningen sammesteds, fandt man i Vinklen af Kirkens søndre Chor, der hvor en nu nedreven Munkegang havde stødt til samme, tvende murede Kasser, og i disse Benradene af tvende Liig, som deri havde været nedlagte. Da den derom af Konduktør Friis efter Geheimekonferensraad Stemanns Foranstaltning affattede, og derefter hertil indsendte Beretning formodes at kunne have Interesse for det antiqvariske Musæum, saa har man ikke villet undlade, herved tjenstligst at tilstille Kommissionen denne Beretning med de dertil hørende Tegninger.

Den kongelige Direktion for Universitetet og de lærde Skoler d. 1. April 1826.

Malling. Rothe. Engelstoft. Mynster.

Til Kommissionen angaaende de i Danmark værende Oldsagers Bevaring og Anvendelse til offentlig Brug.

Den af Bygningskonduktør Friis indsendte Beretning er jo ret kuriøs, og læser man mellem Linjerne, har Bygningsvæsenet neppe haft saa rent Brød i Posen, som Friis gjerne vil lade skinne igennem. Hvor meget eller hvor lidt, der forresten er gaaet til Grunde ved Nedbrydnings- og Planeringsarbejderne, faar vi vel uheldigvis ingensinde at vide. Derimod faar vi Klarhed over, hvorledes Datiden saa paa disse nævnte Grave, der i Følge deres Form med det særlige Parti til Ligets Hoved maa henføres til den ældre Middelalder og ligge indenfor Tiden ca. 1180 til ca. 1250. Konduktør Friis nævner „disse Gravsteders barbariske Tidsalder“, og Skolens daværende Director *E. G. Tauber* mener, at de to fremdragne Grave „— gave Formodning om med Flid at være dannede til Begravelsespladser for Klosterbrødre, der formedelst en eller anden grov Forseelse havde gjort sig uværdige til at begraves i indviet Jord“¹⁾.

Af Tegningen vil det ses, at Gravenes eller Kisternes Sider er murede af Tegl.

Dækket paa den Kiste, som er afbildet, er jo ret mærkeligt. Taget bestaar i Følge Konduktør Friis' Beretning af vinkeldannede Teglsten. Det almindeligste Dække, man træffer paa Grave fra den ældre Middelalder, bestaar enten af Natursten, der er anbragt paa Fladen over Kisterummet, eller af skraatstillede Munkesten eller Teglstensfliser, som støtter sig til Kisterandens Overkant med deres nederste Ende, og foroven, hvor de ikke sjældent er skraat tilhuggede paa den indvendige Side, falder de sammen og danner sammenbundne med Kalk en fuldstændig retliniet og sammenhængende Tagryg i hele Kistens *Længderetning*. Ser man derimod paa hosstaaende Afbildning (Fig. 8), vil det straks falde i Øjnene, at Taget her bestaar af 7 „vinkeldannede“ Teglsten, der er anbragte saaledes, at der fremkommer 7 parallelle Tagrygge, vinkelrette paa Kistens Længderetning.

Saavidt nærværende Forfatter bekendt, fandtes der ingen Steder Oplysninger om et Kistetag af den nævnte Form, og for om muligt at komme til Klarhed over dette Spørgsmaal forespurgte Forfatteren $\frac{1}{3}$ 1907 Nationalmuseets 2. Afdeling i følgende Skrivelse:

„Den af Konduktør Friis i 1826 udarbejdede Tegning over to middelalderlige Graves Form ser mærkelig ud for Tagets Vedkommende. Har han ikke misforstaaet Taganbringelsen paa Graven med de vinkeldannede Teglsten til Tag, fordi han ikke selv har set Teglene i deres oprindelige Leje, men først efter Tagets Fjernelse har set sig nødsaget til at rekonstruere dette efter Haandværkernes mundtlige Beretning? I Stedet for et sammenhængende Tag med Tagryg efter Gravens Længderetning faar han en hel Række af Tage med Tagryggene vinkelret paa Længderetningen.

Turde jeg anmode Museet være saa elskværdigt og i et Par Linjer meddele mig om ovenstaaende Opfattelse er rigtig eller om der gives en anden Forklaring paa den mærkelige Tegning“.

¹⁾ E. G. Tauber: „Udsigt over Sorøe Academies Forfatning“. — (København 1827).

Herpaa svarede Nationalmuseets 2. Afdeling ^{13/3} 1907 i følgende Skrivelse, som Forfatteren tillader sig i Hovedtrækkene at citere:

„Med Hensyn til det stillede Spørgsmaal skal Museet oplyse, at ingen af dets Embedsmænd mindes at have set middelalderlige Grave dækkede paa den i Kōnduktør Friis' Tegning viste Maade. Den eneste, middelalderlige Grav, der overhovedet, hvad Tagdækningen angaar, har nogen Lighed med den, er en i 1822 paa Ringsted Kirkegaard fundet Grav, af hvilken der findes en samtidig Tegning i Museets Arkiv. Den havde den sædvanlige, romanske Form med særskilt Hovedleje, men var i Stedet for med Munkesten eller Fliser tækket med vinkelformede Sten, der bekrives saaledes: „De var forskellige i Størrelse efter det Sted, de var anbragte paa (d. v. s. deres Grundlinie havde forskellig Længde) fra 12 til 15" lange, fra 9 til 10" brede og alle 3" tykke“. Forsaavidt ligner de jo Stenene fra Sorø; men af Tegningen fremgaar, at de har ligget paa langs af Gravkisten, hvorfor det da ogsaa i Beskrivelsen hedder, at den var dækket „ligesom et Hus er tækket over sit Spareværk“.

Hvorvidt nu Graver Larsens Gisning, at Sorø Gravens mærkelige Afslutning skulde skyldes den Omstændighed, at den er tegnet efter Arbejdernes Beretning og ikke efter Selvsyn, er rigtig, skal Museet lade være usagt; men sandsynlig forekommer den dog ikke. Snarere kan det vel forklares ved, at man i Sorø har ladet sig nøje med een Størrelse Vinkelsten, der jo maatte være meget brede for helt at kunne dække Graven, medens man i Ringsted har brændt (eller tilhugget) Stenene efter Gravens vekslende Bredde.

Det tilføjes, at Museet har en Rygningssten af meget lignende Konstruktion, der skriver sig fra den forlængst nedbrudte Graabrødrekirke i Svendborg“.

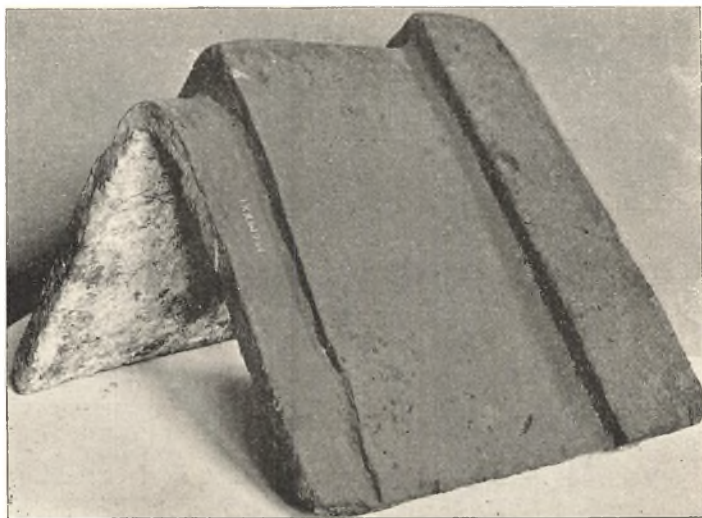

Fig. 9. Rygningssten fra Graabrødrekirke i Svendborg.
(Billedet fremskaffet ved Velvilje fra Nationalmuseets 2. Afdeling).

Det er altsaa bevist, at man i Middelalderen har lavet slige „vinkel-dannede“ Teglsten og man kan altsaa ogsaa have benyttet disse til Tag over Gravene, men i alt Fald maa man for Sorø Gravens Vedkommende have haft en særlig Afslutning for begge Ender af de syv smaa Tæge, da jo ellers Jorden alligevel vilde trænge ned i Kisten. At denne Maade at dække en Gravkiste paa har været overordentlig omstændelig siger sig selv, og hvis det virkelig har været gjort paa den Maade som Konduktør Friis' Tegning angiver, saa er Graven fra Sor Cistercienser-Klosters Fratergaard efter det foreliggende vel nærmest at betragte som enestaaende.

Paa Kirkegaarden udfor nordre Korsfløjs Nordside.

Ved Gravning af Kloaken langs Kirkens Nordside i 1888 stødte man paa to Grave fra den ældre Middelalder. Professor J. B. Løffler undersøgte Gravene paa Nationalmuseets Vegne og udfærdigede følgende Tegning og Beretning ¹⁾.

„Paa Foranledning af Direktionens i Skrivelse af 21. f. Md. til mig rettede Anmodning om paa dens Vegne at lede Undersøgelsen af de ved Gravning af en Kloakledning paa Sorø Kirkegaard langs Kirkens nordre Side fremkomne Grave fra den ældre Middelalder, tillader jeg mig at fremsætte følgende:

Der fandtes to, af store røde Tegl murede Grave, der begge havde en særskilt retvinklet Hovedplads og snævrede betydeligt sammen mod Fodenden. *Grav A* (se Fig. 10): Den indvendige Længde udgjorde 2 Al. 22 Tom., Bredden ved Skulderpartiet 18 T., Hovedpladsen $6\frac{3}{4} \times 6\frac{1}{2}$ T., Bredden ved Fodenden $11\frac{1}{2}$ T. Graven, hvis med Ler belagte Bund laa 1 Al. $8\frac{1}{2}$ T. under Underkanten af Kirkens Sokkel, var 2 Skifter (= 7 Tommer) dyb, men Alt taler for, at den oprindelig har været 1 Skifte dybere. Overdækningen var fuldstændig tilintetgjort.

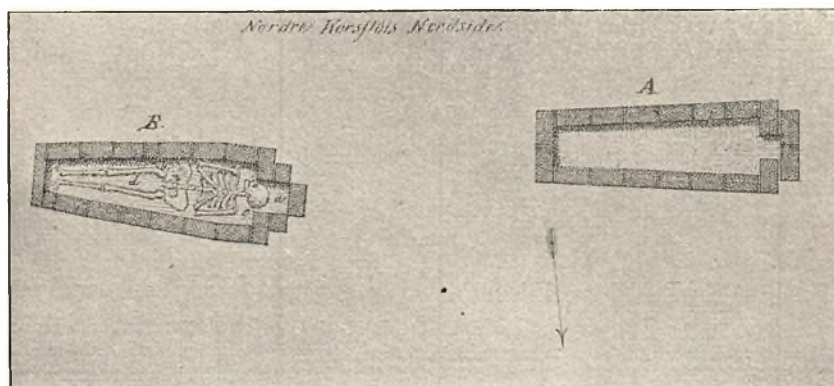

Fig. 10.

¹⁾ Originalerne i Nationalmuseets 2. Afdeling.

I Gravens Hovedplads laa Rester af et lille, fintformet Kranie (Længde fra Pande til Nakke $6\frac{1}{2}$ T.) og omtrent ved Fodenden Rester af et andet, noget større Kranie (tilsvarende Maal $7\frac{1}{2}$ T.). *Grav B* (se Fig. 10). Da Jorden var fjærnet fra denne Grav saas den at være dækket med tagstillede Fliser af Tegl. Over Hovedpladsen havde der været to, men af disse var den nordre tilintetgjort; Resten af Graven dækkedes med ialt fjorten — syv til hver Side —, af hvilke den tredie paa den nordre Side regnet fra Vest var skredet ned i Graven. Til Overdækningen havde man benyttet to Slags Fliser. Af disse var den ene $12\frac{1}{2}$ T. lang, $9\frac{1}{4}$ T. bred, $2\frac{3}{4}$ T. tyk og retvinklet, medens den anden var 12 T. lang, $8\frac{1}{4}$ T. bred, 2 T. tyk og havde vedføjede Profil . Fliserne af sidstnævnte Art, der utvivlsomt fra først havde tjent til Gulvsten var rigt ornamenterede. Paa nogle (3 Stykker) saas det fra den græsk-joniske Søjlebasis kendte Fletværk, paa andre ($2\frac{1}{2}$) en smagfuld Dobbeltlilje. Samtlige Fliser af denne Art optoges og henlagdes i Kristian Frieses Kapel. Efter at Dækstenene vare fjærnedede viste Graven sig til helt op under Rygningen at være fyldt med Jord, og da denne efterhaanden var skaffet af Vejen toges følgende indvendige Maal: Længde 3 Al. $3\frac{1}{2}$ T., Bredde over Skulderstedet $18\frac{1}{2}$ T., Hovedpladsen $9 \times 10\frac{1}{2}$ T. og Bredden ved Fodenden 8 Tom., Dybden 3 Skifter = 12 Tommer. Paa Gravens af Ler dannede Bund laa et mandligt Skelet i dets oprindelige Leje, kun var Hovedet ved Bløddelenes Opløsning faldet om paa Siden, saa at Ansigtspartiet vendte mod Syd, lige som ogsaa et Par af Ryghvirvlerne havde forskudt sig. Skelettet, der maatte antages at tilhøre en Mand ved de Halvhundrede, havde en Længde af 2 Al. 19 Tom. (Laarbenet $18\frac{1}{2}$ Tom., Skinnebenet 15 Tom.), Hænderne havde været foldet over Brystet, og da Hovedet laa i en Afstand af 6 Tom. fra Hovedpladsens Vestside, lader det sig formode, at det har været dækket med en Hue. I Graven fandtes tillige betydelige Rester af et andet mandligt Skelet, der maa være kastet derned ved Gravning af en Grav nord for den her omhandlede. Bag Kraniet laa saaledes en Underkæbe (ved *a*), det øvrige Hoved ved *b*, det højre Bækkenben ved *c*, Laar og Skinneben ved *d*, o. s. v. Laarbenet havde en Længde af $19\frac{1}{4}$ Tom.

Efter at Undersøgelsen, hvis anatomiske Del foretoges af Academilæge Gjellerup, var tilendebragt blev Graven B tilkastet uden Anbringelse af Dækstene, idet disse dels vare hensuldrede, dels som ovenfor bemærket. fortjente at opbevares. Grav A tilintetgjortes ganske, idet Rørledningen kom til at gaa gennem dens Leje.

København den 29. November 1888.

Ærbødigtst

J. B. Løffler.

De omtalte Dæksten, Fliser, der var ornamenterede, dels med det fra den græsk-joniske Søjlebasis kendte Fletværk og dels med en Dobbeltlilje, er senere overført fra Kristian Frieses Kapel i Kirken til „Cellen“ i Klosterporten. Da nærværende Forfatter vilde lade disse Fliser fotografere til Brug for dette Værk, viste det sig, at der af den første Slags kun var 2 nu og at der af den anden Slags kun fandtes 4 Brudstykker. Til alt Held hørte de 2 bedst bevarede halve Stykker sammen, saa det lykkedes at faa et ret

godt Billede af begge Slags. Det udviskede i Linjerne skyldes Slid i gammel Tid.

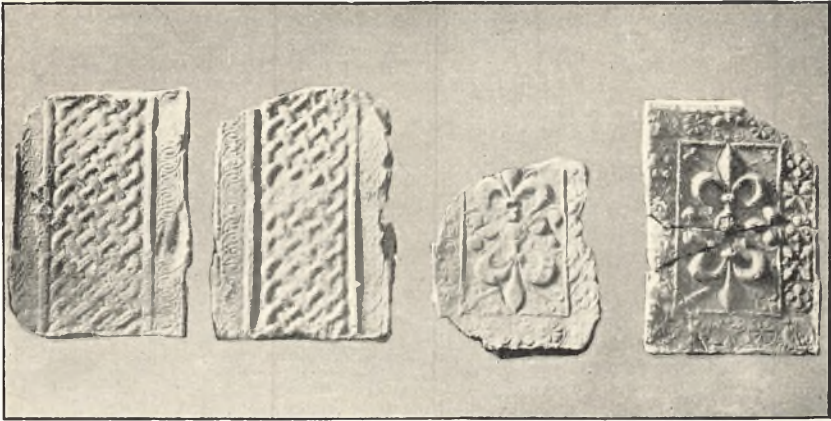

Fig. 11. Fliser med græsk-jonisk Fletværk. — Fliser med Dobbeltlilje.

Paa Kirkegaarden. Nordre Sideskib mellem 2. og 3. Pille regnet fra Christian Frieses Kapel ¹⁾.

I Juli Maaned 1906 skulde der graves en Grav i Gravsted Nr. 302a, der har været i en Købmandslægt, *Christensens* Besiddelse i ca. 100 Aar. Der var tre Gravlejer i Gravstedet, hvoraf dog kun de to var benyttede; i det ene var der begravet i 1823 og i det andet 1843. I de Tider tog man det imidlertid ikke saa nøje med Udnyttelse af Pladsen, man begravede undertiden med store Mellemrum imellem de enkelte Kister, og man havde tænkt sig noget lignende i dette Tilfælde, da man begyndte at grave en Grav i nævnte Gravsted. Af forskellige Grunde blev det Gravleje valgt, der laa nærmest Kirken og klods op ad den Brolægning, der løber langs Kirken mod Nord. Da Manden, der gravede, var naaet ca. 2 Al. ned, stødte han paa noget haardt i hele Gravens Udstrækning fra Vest til Øst. Ved nærmere Eftersyn viste det sig at være en Tagryg af skraatstillede Tegl. Da Taget var afdækket, saas Omridsene af en Teglstensgrav fra Munketiden. Graven havde et snævrere Parti til Hovedet og fra Skuldrene mod Fodenden snævrede den ind.

Saa maatte Gravningen indstilles og en anden Grav vælges. Meddelelse om Fundet blev gennem Arkitekt Hansen tilstillet Nationalmuseet og 8.

¹⁾ Nærværende Forfatters Meddelelse i „Sorø Folketidende“ for 11. August 1903 om Graven og dens Aabning.

August ankom Dr. *Mackeprang* til Sorø og foretog sammen med Arkitekt *Hansen* Aabningen af Graven ¹⁾.

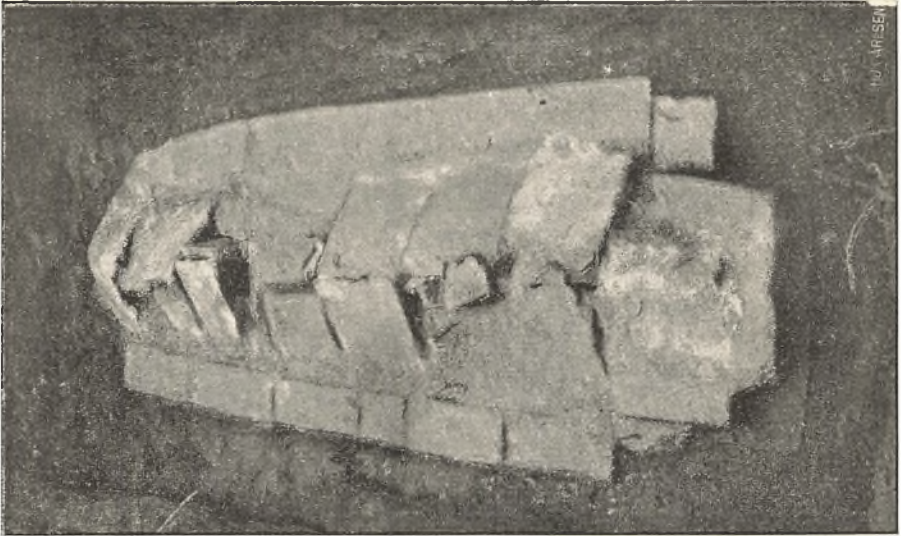

Fig. 12. Teglstenskisten efter at Jorden var fjernet ²⁾.

Fig. 13. Den aabnede Teglstenskiste med Skelettet.

Efter at Taget var fotograferet, fjernedes dette, der bestod af store Fliser.

Om Undersøgelsen og dens Resultat skal jeg meddele, hvad Dr. *Mackeprang* elskværdigt sender mig, samt hvad jeg ved Selvsyn bemærkede.

Dr. *Mackeprang* skriver: „Graven var muret af 3 Skifter store, røde Tegl, af hvilket det øverste Skifte

¹⁾ Tilstede ved Gravens Aabning var Kultusminister Enevold Sørensen, Rektor Hoff, Godsforsv. Sarauw, m. fl.

²⁾ Dette og de følgende 2 Billeder af den aabnede Kiste og af de særlige Dækliser er elskværdigt stillede til Disposition af Dr. phil. M. *Mackeprang*.

var trukket noget tilbage, saaledes at der fremkom en Fals til Støtte for de store røde, delvis glaserede Fliser, der dannede det tagformede Dække. Til Hovedet var der mod Vest muret et særligt lille Rum, der smaldede stærkt til mod Fodsiden, hvilket viser, at Graven maa tilhøre Slutningen af 12. eller Begyndelsen af 13. Aarhundrede.

Liget var nedlagt uden Kiste, men da en af Tagets Dæksten i gammel Tid var falden ned i Graven, var denne fyldt med Jord. Den døde skønnedes at være en Mand af ca. 70 Tommers Højde. Der fandtes ingensomhelst Sager i Graven“.

Taget bestod hovedsagelig dels af brede, dels af smalle Fliser, hvoraf en Del var glaserede. To af de brede havde gul Glasur og var særdeles smukke. Den ene havde yderligere nogle og tredive Ornament, ca. $\frac{5}{4}$ Tm. i Kvadrat

Fig. 14. Glaserede og ornamenterede Dækfliser fra Kistens Tag.

og med et Kors i hvert Kvadrat, den anden havde et stort og dybt udgraveret Blomsterornament paa den ene Halvdel og paa den anden Halvdel dannede lignende smaa kvadratiske Ornament som paa den førstnævnte Flise et Kors. De smaa Ornament saa ud til at være trykket ind i Flisen med et lille Stempel. Disse Fliser saavel som de øvrige er dog næppe lavet til det, hvortil de her er brugt. Munkene benyttede til Grave, hvad de havde for Haanden; altsaa Fliser og Tegl, som i Virkeligheden var lavet til Bygningsbrug. De to brede, gulglaserede Fliser og en smal Flise med brun Glasur optoges af Graven og er blevet anbragt i Klosterportens *Celle* mellem de øvrige gamle Ting.

Det var en Skuffelse, at Graven var blevet fyldt med Jord gennem Tiderne ved at Fliser var faldet ind i Graven eller ved at Jorden var sivet ned gennem Utætheder i Taget. En Del af dette kan maaske være bevirket ved Jordpaafyldning, saa der er fremkommet et større Tryk paa Graven. Jordsmonnet har nemlig neppe hævet sig mere end $\frac{3}{4}$ Al. over Kisten fra

først af, Resten er paaført senere. Man kunde se, at ca. 1 Al. Jord fra oven og nedefter var Fyld.

Selve Graven var muret af de store, røde saakaldte Munkesten og disse var anbragte paa Fladen.

Da Jorden i Graven forsigtig var bleven fjærnet, laa Skelettet der omtrent helt; kun Brystpartiet var knust paa Grund af, at en Flise var falden ned. Efter alt at dømme, har Graven været for lille, thi Fodpartierne gik udenfor Fodendens indre Mur, idet denne Del af Gravens Mur var taget bort enten med Vilje eller presset ud af Sammenhængen, da Liget nedlagdes.

Den Døde har haft Hænderne foldet over Brystet. Ryghvirvelssøjlen var ganske skæv, men det kan jo være, at denne Skævhed er fremkommet under Sammenbøjningen i Graven.

Nu er Graven dækket til igen. Hvorledes den har kunnet undgaa, da den ligger paa selve Kirkegaarden, at blive afdækket siden ca. 1200 til nu, er et af de Spørgsmaal, som dukker frem, men som selvfølgelig ingen kan besvare. Og kun ved et Tilfælde blev denne Absalons Samtidige forstyrret i sin Grav efter at have hvilet i den i ca. 700 Aar. *Niels P. Larsen.*

Dr. phil. *Mackeprangs* Beretning om Graven til Nationalmuseets 2. Afdeling er saalydende:

Undersøgelse af en middelalderlig Grav i Sorø.

Ved Gravning af en Grav paa Sorø Kirkegaard i Hjørnet mellem nordre Korsfløj og Skibet var man umiddelbart uden for Fortovet stødt paa en middelalderlig, muret Grav, der i August 1906 undersøgtes af undertegnede.

Graven, der ved min Ankomst var helt afdækket, men uaabnet, havde, efter hvad der oplystes, staaet med fuldstændig skarp Ryg; nu var den sunket noget sammen, ligesom et Par af de østligste Dæksten var bragt noget ud af Leje af „Publikum“. Den laa ca. 100 Ctm. under den nuværende Jordoverflade, der dog syntes at være saa meget hævet i Tidens Løb, at Graven oprindelig kun havde ligget 30—40 Ctm. under Overfladen, maalt fra Gravrammen; fra Rygningen endog kun 10—15 Ctm. Den naturlige Jordbund bestod af Sand.

Gravkisten havde den sædvanlige, ældre, romanske Form med særskilt Hovedleje i Vest, Grundplanen var trapezformet, 55 Ctm. bred foroven, 35 Ctm. forneden; den indvendige, samlede Længde var 178 Ctm. Saa vel over Hovedlejet som over selve Graven laa et trekantet Tag, som for førstnævnte Dels Vedkommende bestod af Brokker. Gravens fire vestligste Dæksten dannedes af røde Lerfliser, 8—9 Ctm. tykke. 23—23,5 Ctm. lange; da de for Samlingens Skyld var skraat afhuggede foroven, kunde Længden ej nøjagtig maales; den var mindst 39 Ctm. En af disse Fliser — den vestligste paa Sydsiden — havde en lysgul Glasur og var „prydet“ med en Mængde indstemplede 3,5 × 3,3 Ctm. store Firkanter med Diagonaler; en anden — Nr. 2 fra Vest paa Nordsiden — der i Tidens Løb var styrtet ned i Graven, havde samme Glasur og Stempler, men tillige en stor, forsænket fembladet Roset, som i Midten havde et 1,5 × 2 Ctm. bredt Hul, lige-

som den var forsynet med Fals. Den maa vel oprindeligt have gjort Tjeneste som Afløb. De tre følgende Skifter bestod af nogle ret usædvanlige, bruntglaserede Tegl af følgende, mærkelige Dimensioner $34 \times 12,5 \times 6$ Ctm., $35,5 \times 12 \times 5,5$ Ctm., medens derimod den østligste Dæksten paa hver Side var en mere normal Tegl, $25,8 \times 12,6 \times 9$ Ctm. stor. Fodendens Afslutning var delvis ødelagt, idet Stenene var spængte; muligvis havde Spidsgavlen været lukket med en lille, raatkløvet Kampesten, der fandtes ved Udgravningen. Mod Øst laa over „Taget“ et ca. 1 Ctm. tykt Lag Mørtel, der syntes at mangle paa den vestlige Del.

Selve Kisten var muret af tre Skifter uriflede, røde Tegl, lagte paa Fladen; under det nederste Skifte laa et tykt Mørtellag. Det øverste Skifte krogede som sædvanligt noget ud, saaledes at der fremkom en Fals til Støtte for Taget. Stenene varierede en Del i Størrelse, som det ses af nedenstaaende Maal:

$$\begin{array}{ll} 26 \times 12,5 \times 8 & 27 \times 13 \times 9,5 \\ 27 \times 12 \times 9 & 28 \times 13 \times 8 \end{array}$$

Ved Aabningen af Graven viste det sig, at navnlig den vestlige Del var ganske fyldt med Jord, hvad der sikkert skyldes den Omstændighed, at en af Dækstenene som omtalt var skredet ud. Jorden, der her var helt fast, borttoges med Varsomhed, saaledes at Skelettet kom til Syne. Det laa for Underextremiteternes Vedkommende godt in situ, hvorimod Overdelen var ret forstyrret. Arme og Hænder, der oprindeligt havde ligget foldede over Bækkenet, var delvis skubbende ud til Siden, og Rygsøjlen noget krummet. Tænderne var alle i Behold og vel bevarede, om end stærkt slidte. Det har altsaa været et ældre Individ, og den meget kraftige Benbygning og den antagelige Længde af over 182 Ctm. kunde maaske tyde paa, at det har været en Mand. Muligvis har vi i den dødes betydelige Længde en Forklaring paa Fodendens ødelagte Tilstand: Graven har været for kort, og man har da hugget Østenden itu for at skaffe Plads. Herpaa tyder ogsaa den Omstændighed, at Fodrodsbenene fandtes inden for Murtykkelsen. Ved Skelettet, der laa paa Sand uden Spor af Trækiste, fandtes intet Gravgods.

Efter Undersøgelsen, i hvilken Arkitekt *Hansen* deltog, blev Graven tilkastet og en Bemærkning tilført Kirkegaardsprotokollen om, at der ikke maatte anlægges Begravelser her.

De to ornamenterede Fliser og en af de lange Tegl udtoges til Samlingen i „Saxos Celle“.

September 1906.

M. Mackeprang.

De Grave, fra den *ældre* Middelalder i Fratergaarden og paa Kirkegaarden i Sorø, som vi har faaet Kendskab til, er altsaa ikke mange. Selvfølgelig har der været et betydeligt Tal af murede Grave, men de fleste af disse er blevne ødelagte i en ret tidlig Tid, saa man ganske savner Oplysning om dem. Og der er ikke stor Grund til at tro, at man skulde støde paa mere end ganske enkelte ved senere Gravninger. Nærværende Forfatter har ladet foretage Gravninger paa de Steder paa Kirkegaarden tæt langs Kirkens Nordside, hvor der kunde være Tale om at finde Grave fra den ældre Middelalder. Grave var der alle Steder, hvor der blev gravet, og i Reglen i flere Lag, men alle var de af yngre Dato; de ældste antagelig fra

det 17. Hundredaar. Dette er jo ikke saa mærkeligt, da Kirkegaarden tæt langs Kirken er gennemløjet saa tidt ved at mange Generationer her er stedt til Hvile. Om der i Fratergaarden kan findes flere murede Grave fra den ældre Middelalder, er det vanskeligt at sige, men da Terrainet her sikkert efter 1822 er sænket betydeligt, saaledes at den nuværende Overflade i Fratergaarden maaske er under den Dybde, hvori disse Graves Overflade har været, er det ikke meget sandsynligt. Endvidere er der Partiet, der støder op mod Kirkens Vestgavl. Ca. 15 Al. vest for Kirkens nordre Side-skib, der hvor et gammelt Vaabenhus tidligere endte, altsaa i den saakaldte Klosterallé (omtrent ved Foden af det sidste Egetræ), fandtes i 1902 under Makadamiseringsarbejderne ved Klosteralléen 2 menneskelige Skeletter. Om disse Skeletter stammer fra Middelalderen eller senere Tider, er det imidlertid umuligt at afgøre.

Af de i de nævnte Grave fundne Ting er Interessen særlig knyttet til de afbildede Fliser, der har været anvendt til Tag over Gravene. De sidst afbildede Fliser (Fig. 14) er uden Tvivl nogle af de ældste i Sorø og stammer antagelig fra Tiden før Aar 1200. Ornamenterne, der er paatrykte med Haandstempler taler om en lidet fremskredet Teknik, hvorimod de af Professor Løffler fundne Fliser (Fig. 11) gennem sine ophøjede Ornament, fremviser en saadan Overlegenhed i Teglbændingskunst, at der sikkert maa ligge et betydeligt Aaremaal imellem de to Slags Fliser.

Sorø gamle Kirkegaard¹⁾.

Gennem hele Middelalderen vokser Kirkegaarden Nord for Marie-Kirken, men vi savner Midler til at konstatere i hvilken Udstrækning. I lange Tider maa det hovedsagelig have været Klosterbrødre og Lægbrødre samt tilførte Døde, der stedtes til Hvile her, thi Sorø By udenfor Klostergrunden har vel neppe eksisteret eller i alt Fald ikke haft Indvaanere af Betydning før ved Middelalderens Slutning.

Efter Reformationen 1536 fik Sor Cistercienser-Kloster Lov til at bestaa, ja Kristian den tredie gav endogsaa Klosters Abbed, *Henrik Christensen Tornekrans*, Overtilsyn med de andre Cistercienser-Klostre i Danmark²⁾. Og da denne kloge, udmærkede og højtfortjente Mand lukkede sine Øjne i Aaret 1538 efter 30 Aars Virksomhed i Sor og blev jordfæstet ved Siden af Klosters Grundlægger, saa fulgte der endnu efter ham en Række Abbeder og senere kongelige Lensmænd³⁾.

Først efter at den sidste af de gamle Munke var død i Tiden lige før 1584, bestemte Kong Frederik den anden, at Klosteret skulde anvendes til Skolebrug. I 1586 førtes saa den kongelige Skole fra Frederiksborg til Sorø, hvor den fik Husly i Cistercienser-Klosters gamle Bygninger og Klostergodset til Underhold. Derved lagdes vel egenlig Grunden til Nutidens Sorø By, og da Kristian den fjerdes *adelige Akademi* yderligere kom til i 1623, maa Byen antages at have faaet nogen Vækst, saa at der ved 1645 maa

¹⁾ Grundlag: Synsprotokol af 1623 (Protokol Nr. 68 i den Arna-Magnæanske Samling), Bidrag til en Skildring af Sorøes Skikkelse i Stephanii Tid 1632 ved Chr. Molbech (Det skandinaviske Selskabs Stifter, 1816 og 1817, Pag. 443—462), Resens Rids fra 1677, Begravelsesordening for Sorø, dat. 1683, Kirkebøger fra 1690—1908 (1690—1814 i Provinsarkivet, 1814—1908 ved Sorø Præsteembede), Fund paa Kirkegaarden, Jordbundsundersøgelser, Opmaalinger.

²⁾ Disse var paa denne Tid Esrom paa Sjælland, Vitskøl og Øm i Jylland samt Herrisvad i Skaane.

³⁾ 1580 forlenedes Peter Retz med Sorø Kloster. Paa dette Tidspunkt var der kun af Munke og Præster (fra Tiden før Reformationen) Mag. Claudius, en gammel fransk Præst, Arrild Donat, Mathias Christensen og Mag. Hans Jørgensen (Daugaards Klosterhistorie).

formodes at have været ca. 200—300 Mennesker i Byen og paa Akademi-grunden ¹⁾).

Ved det adelige Akademis Tilbagegang og endelige Nedlæggelse i 1665 har Sorø By sikkert lidt en Del indtil Udviklingen af Handel og Vandel har bragt den paa Fode igen.

I 1737 nedlagdes Frederik den andens Sorø Skole, men den Nedgang i Folketal, som dette medførte, betød neppe meget og opvejedes sikkert ved den Stab af Haandværkere, der rykkede ind i Sorø i Anledning af, at Kristian den sjette lod en Del af Klosters gamle Hovedbygning nedbryde og ny Bygningsdele opføre i Stedet samt lod opføre flere ny Bygninger ²⁾).

Da Frederik den femte saa i 1747 grundede sit ridderlige Akademi efter tysk Mønster, fik Sorø atter et Plus i Tilvækst.

Først i Aaret 1748 faar vi Byens Indbyggertal opgivet gennem en Folketælling, der er bogført i *Sorø Kirkes Tegnebog* for Tiden 1718—1751. Det samlede Indbyggerantal nævnte Aar er 617, der fordeler sig saaledes:

Akademiet: Mænd	27.	Kvinder	27.	Drengebørn	13.	Pigebørn	4.
Sorø By: —	183.	—	201.	—	81.	—	81.

Ialt: Mænd 210. Kvinder 228. Drengebørn 94. Pigebørn 85.

Den næste Folketælling er foretaget i 1755 og er bogført samme Sted som førstnævnte. Sorø har da 739 ³⁾ Indbyggere, der fordeler sig saaledes:

Akademiet: Mænd	55.	Kvinder	9.	Drengebørn	0.	Pigebørn	1.
Sorø By: —	222.	—	214.	—	133.	—	105.

Ialt: Mænd 277. Kvinder 223. Drengebørn 133. Pigebørn 106.

Fra Absalons Tid og til 1536 har det aarlige Antal af Begravelser i Sorø sikkert været jævnt stigende. Efter Reformationen kommer saa en

¹⁾ Den 28. April 1625 giver Kristian den fjerde Tilladelse til: „Een Wore Undersaatter til maae holde alle haande groffue og andre Fornødne Wahre til Sorøe Academies, Skoler och dertilhørende Deris Behoff“. Altsaa Begyndelsen til Købstaden Sorø. (Bevillingen findes i den Arna-Magnæanske Samling, Protokol Nr. 68). I 1624 havde Kongen givet Ordre til at oprette en Kro i Sorø. Den kom til at ligge ved Hovedlandevejen paa Lille Ladegaards Jord. Senere oprettedes den saakaldte „Krebskro“ ved Tuelsø paa Sorø—Ringsted-Vejen.

1638 (dat. Koldinghus 27. April) giver Kristian den fjerde Handels- og Haandværksfolk, der nedsætter sig i Sorø, Fritagelse for al kongelig Skat og Tyng (Protokol Nr. 68 i den Arna-Magnæanske Samling).

1641, den 3. Januar, bestemmer sammes Konge, at der skal antages en Bogtrykker til Akademiets Behov (Danske Cancellis Arkiv). Flere af Professorerne udgav lærde Værker, der var trykte i Sorø.

1642, den 28. Maj, skriver Kongen til Rigsraaderne Jørgen Seefeld og Niels Trolle om at begive dem til Pedersborg ved Sorø og undersøge om „samme Bye bequiemligen kunde uden Bøndernis alt for Store schade til for iii Sorøe henflottes“ (Danske Cancellis Arkiv). Pedersborg blev dog ikke flyttet, men Skr. giver os Indblik i, hvilket Arbejde Kristian den fjerde har gjort for at befolke Sorø til Gavn for hans adelige Akademi.

²⁾ Saaledes de to smaa Pavilloner, der nu kaldes „Ingemanns Hus“ og „Molbechs Hus“.

³⁾ I Tegnebogen er Tallet opgjort til 749, der er altsaa talt 10 formeget.

Nedgang paa Grund af de forandrede Forhold og saa efterhaanden, som Sorø By vokser, fremkommer som en nødvendig Følge heraf, den Begravelsesplads Sorø har i *Akademiets nuværende gamle Kirkegaard*, der vel er en af de ældste *bevarede* Købstadkirkegaarde i Danmark.

Et Samfunds Historie ligger i Grunden gemt paa dets Kirkegaard, thi Samfunds-Bevidstheden glemmer saa utroligt hurtigt, hvem der var med til at rejse Samfundet op, hvem der var med til at bære det frem, hvem der satte Skulder mod Skulder for at holde det oppe i trange Tider eller hvem der var med til at underbygge det ved seig Udholdenhed gennem Sekler.

Samfundets Blik hviler hovedsagelig paa Nuet — og saa ude i Fremtiden. Derimod er det kun Strejfblik som Samfundet kaster tilbage paa Fortiden.

Men den forstaaende lagttager gaar ikke igennem en Bys Hovedgade for at lære Byens Historie at kende; derimod kan han læse sig til en Del af den ved at gaa over Byens Kirkegaard og vil han vide endnu mere kan han slaa op i Kirkebøger og Begravelsesprotokoller. Saa myldrer det frem med Navne og Datoer, der har haft Betydning for Udviklingen af et Nutidens Samfund.

Gemt er i mange Tilfælde glemt og i særlig Grad gælder dette om de Døde.

Fig. 15. Kirkegaardsmuren mod Øst set fra Danneskjolds Allé.

(Denne Mur er paa en Strækning af ca. 119 Alen en Levning af den gamle Klostermur, der afgrænsede Sorø Cistercienserkloster til alle Sider). I Baggrunden ses Kirken over den østre Halvdel af Kirkegården.

Det er et stort Spand af Tid, der er svundet fra den Dag, da den første Begravelse foregik paa Kirkegården i Sorø og til at Kirkegården fik den Udstrækning, som den nu har.

Generation efter Generation har fundet sit sidste Hvilested her, mens efterhaanden Kirkegaarden har antaget sin nuværende Skikkelse. Og om Hundrede Aar er der maaske kun faa synlige Beviser for at der i denne Plet Jord gemmes Tusinder, der levede og virkede i Sorø i Tiden fra Slutningen af det tolvte Hundrebaar og til Begyndelsen af det tyvende Hundrebaar.

Det gamle Klosterterrains nuværende Jordbundsforhold er meget indviklede. Omtrent hvor man end vender sig hen, er der fyldt op med Jord og Bygningsaffald. Ikke saa sjældent skal man ned i en Dybde af omkring 3 Alen for at finde *naturlig* Jordbund. Da en Gasledning i 1907 førtes over den gamle Sportsplads, stødte man omtrent midt paa Pladsen i ca. 1½ Al. Dybde paa Bygningsrester af røde Munketegl, men uden Munke-Forbandt ¹⁾. Antagelig stammer dette Murværk fra Kristian den fjerdes Tid.

Da den ny Sportsplads, øst for Kirken og Skolebygningen ordnedes i 1906 og der i den Anledning afgravedes en Del Jord, paa sine Steder indtil 1½ Al., stødte man paa en Mængde Fundamentrester, ja Forfatteren fandt endog ca. ½ Al. under den ny Sportsplads nuværende Overflade et af røde Munketegl afgrænset Rum, der tildels var opfyldt af Trækul og Aske. Det var vanskeligt at konstatere Alderen paa disse Bygningsrester, men forskellige Ting talte for, at nogle af dem stammede fra Munketiden. Desværre var der kun saare lidt tilbage. Omtrent sikkert kan det dog siges, at man fandt Klostermurens-Rester til denne Side i Form af en Række spredte, men i samme Linje liggende Kampesten, der maa have gjort Tjeneste som Grundsten.

Vender vi os til den gamle Kirkegaard bliver Jordbundsforholdene endnu mere indviklede.

Der er vel kun faa af dem, der nu gaar henover den gamle Kirkegaard ad dens Alléer eller Stier, som tænker over, hvorledes her saa ud i Middelalderen eller i Frederik den andens eller Kristian den fjerdes Tid.

Gennem talrige Prøvegravninger og forresten ad alle de Veje, der har staaet til Forfatterens Raadighed, er der fremkommet en Række — undertiden ret overraskende — Resultater, hvorigennem det bliver muligt at give et virkelighedstro Billede af Udviklingen af Sorø Akademis nuværende gamle Kirkegaard i Sorø.

•

¹⁾ Forbandtet i Munkemurværk karakteriseres ved at Løbere og Bindere ligger i samme Murstensskifte. I Reglen er hver Binder efterfulgt af 2 Løbere.

Vendisk-Forbandt har 1 Binder efterfulgt af 1 Løber.

Renæssance-Forbandt — det som ogsaa anvendes i vore Dage — har et Skifte Løbere efterfulgt af et Skifte Bindere.

Den vestlige Halvdel af Kirkegaarden.

(Fra Kirkegaardsmuren mod Vest og til i Højde med Kirkens Kor).

Fra Kirkens Nordside og omtrent til Kastanie-Alléen, et ca. 35 Alen bredt Bælte, der i Længderetning strækker sig fra Kirkegaardsmuren mod Vest og til i Højde med Kirkens nordre Korsfløjs Østside, er Jordbundsforholdene omtrent normale. Her træffer man *naturlige* Jordlag i ca. 1 Al. Dybde. Den øverste Alen Jord her er utvivlsomt Opfyldning, der er kommet til efterhaanden. Og det kan med Sikkerhed fastslaaes, at dette Jordbælte har beholdt sin Oprindelig, selvfølgelig med Undtagelse af den Forstyrrelse i Jordlagene, som mange Generationers Begravelser nødvendigvis maa medføre.

Derefter følger et Bælte, der i Længderetning svarer til førstnævnte. Det er ca. 30 Alen bredt (det naar mod Vest fra omtrent Kastanie-Alléens Midte til lidt forbi det store Egetræ) og tegner sig nærmest som en Sænkning midt ind over Kirkegaarden. Dette Parti rummer adskillige Gaader. Først i en Dybde fra $2\frac{1}{2}$ —3 Alen træffes naturlige Jordlag. Og det er ganske givet, at i ca. 3 Alens Dybde findes *det Lag, der antagelig igennem adskillige Hundreder har været dette Partis*

Overflade, og denne Overflade danner nu de fleste Graves Bund. De $2\frac{1}{2}$ —3 Alen Fyld, som nu findes her og hvori Nutidens Begravelser foregaar, bestaar paa store Strækninger af Bygningsaffald: Munkestensbrokker og Kalkmørtel blandet med Grus og Sand og i Reglen med fra $\frac{1}{2}$ —1 Alen Muldjord over.

Fig. 16. Den gamle Eg ved den vestlige Kirkegaardsmur.

Fund I.

I Gravsted Nr. 214, i Kanten af den nuværende Sænkning mod Nord, (se Kirkegaardskortet, Fig. 22), har Forfatteren i det midterste af de i Gravstedet værende 3 Gravlejer konstateret Tilstedeværelsen af en Kampestenmur eller rettere et Stengærde, der viste sig at være 2 Al. i Tykkelse og med Bund i ca. $2\frac{1}{2}$ Al. Dybde. Muren eller Gærdet, der bestod af enkelte meget store og flere mindre Kampesten, alle i naturlig Tilstand, var over 2 Al. høj, idet de øverste Sten kun var fra $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ Al. under Kirkegaardens nuværende Overflade paa dette Sted. Vestligst i Gravstedet udgik omtrent vinkelret paa Kampestensgærdet — altsaa paa det nærmeste i Retning fra Nord til Syd — en Rest af en Mur af større og mindre Munketegl sammenholdte med Kalk. Denne Murrest, der havde en Tykkelse af ca. $\frac{1}{2}$ Al. (2 Sten paa Fladen i Løberskiftet og 1 Sten paa langs i Binderskiftet) var ca. $\frac{3}{4}$ Al. høj og afbrudt i ca. $1\frac{1}{2}$ Al. Afstand fra Kampestensgærdet. Muren havde ingen egentlig Grund og dens øverste Rand var kun knapt $\frac{1}{2}$ Alen under Jordoverfladen. Den naaede altsaa ikke den samme Dybde som Kampestenene.

Kampestenene blev ikke rørt, hvorimod Munketeglene omtrent alle fjærnedes.

Den nordlige Side af Kampestensgærdet afdækkedes i 1906 og dettes sydlige Side og Murstensmurværket i 1908. (Se Fotografi af Kampestensgærdets Sydside, Fig. 17, og Oversigtskortet, Fig. 21).

I Fortsættelse af denne Kampestens-Rest mod Øst i en Linje af ca. 50 Al. Længde er der gennem mange Aar ved Gravning af Grave stødt paa Kampesten og Murbrokker.

Fig. 17. Kampestensgærdet set fra Syd.

Fund II.

I Gravsted Nr. 154' sydligste Gravleje ved Alléen, der fører til Kapellet (se Oversigtskortet Fig. 21 og Kirkegaardskortet Fig. 22) fandtes i 1907 en Murrest af meget store Munketegl sammenholdt med Ler. Murresten havde Bund i ca. $2\frac{1}{2}$ Alens Dybde og var ca. 1 Alen høj. Den synes at være ca. $\frac{3}{4}$ Alen tyk. Paa Grund af Forholdene (der skulde begraves paa Stedet) maatte omtrent hele Murresten fjernes. Saavidt det i Hastværk og under uheldige Forhold kunde undersøges, havde Murresten ikke Munkeskifte.

Murværket havde intet Fundament, men var anbragt lige paa det naturlige Gruslag.

Murresten havde Retning Nordvest til Sydøst.

Da det maatte formodes, at Muren fortsattes ude i Alléen, lod Forfatteren foretage en Gravning her i 1908. Der fandtes imidlertid intet, hvorimod man stødte paa en Del Skeletrester, der havde ligget længe i Jorden. Har der været en længere Mur, saa er denne altsaa forlængst fjærnet ved Gravninger af Grave, men det er ikke utænkeligt, at den fremdragne Murrest har været en Murpille. Murværkets Dimensioner — saavidt disse lod sig overse — har efter den sidste Gravning bragt Forfatteren ind paa denne Tanke.

Fund III.

Langs Kirkegaardsmuren mod Vest fra Indgangsporten og til den gamle Eg ligger Gravstederne Nr. 259 og 260 (se Kirkegaardskortet Fig. 22) samt et Gravsted, der paa Kortet intet Nr. har, men som i Gravprotokollen hører under Nr. 259 syd for den store Eg og umiddelbart op til denne. Fra ca. 1820 til 1907 er disse Gravsteder efterhaanden blevne belagte. Der er ikke tidligere begravet her. I 1906 og 1907 er der saaledes begravet i de 2 sidste uberørte Grave. Der fandtes ved disse to Gravninger først ca. $\frac{1}{2}$ Al. Muld, saa ca. 2 Al. Opfyldning af nedbrudt Murværk, derefter et naturligt meget hvidt Sandlag paa ca. $\frac{1}{4}$ Al. og saa grovere Sand og Grus.

Murværket, der var benyttet til Opfyldning her, havde nogen Interesse, da det for det første tildels kunde dateres paa Grund af Teglenes særegne Form og for det andet fandtes det i saa betydelig Mængde, at dets Forekomst her maa staa i direkte Forbindelse med en større Nedbrydning eller Restauration af Klosterbygningen. Der fandtes saaledes en betydelig Mængde hele og itubrudte Formtegl til Hvælvingsribber, Vinduessprodsler m. m. Disse særligt formede Tegl peger for nogles Vedkommende paa Tiden omkring 1300. De formede Tegl til Hvælvingsribber har betydelig Lighed med Ribbesten bl. a. i Upsala Domkirke og for et Pars Vedkommende med Ribbesten i St. Nikolaus-Kirke i Visby.

Det *hvide Sandlag*, der som ovenfor nævnt, fandtes i ca. $2\frac{1}{2}$ Al. Dybde, havde stor Lighed med Søsand, der er ført med rindende Vand og som saa efterhaanden har aflejret sig.

— — —

Efter disse to nævnte Partier følger det nordligste Parti op til Kirkegaardsmuren mod Nord. Dette er ca. 25 Al. bredt. En betydelig Del af det bestaar af fyldte Kalkkuler, hvis Bund ligger ca. $2\frac{1}{2}$ Al. under den nuværende Jordoverflade. Det nordvestligste Hjørne af Kirkegaarden — ved den lille Kirkegaardslaage — har derimod naturligt Lerlag i ca. 1 Al. Dybde.

Fig. 18. Del af det ældste Kirkegaards Parti med Kirken i Baggrunden.

Af de nævnte Fund og Undersøgelser i den vestligste Halvdel af Sorø gamle Kirkegaard lader sig uddrage følgende:

1. Det nævnte Parti fra Kirkens Nordside og til Kastaniealléen er sikkert blevet fredlyst til Begravelser samtidig med Marie-Kirkens Opførelse i Tiden 1170—80.

2. Overfor Midtpartiet med Sænkningen kan to Ting gøre sig gældende. Enten kan den dybe

Sænkning, som har været her, have været en naturlig Fordybning i Terrænet, saaledes at den ældre Middelalders Kirkegaard gennem den havde sin naturlige Begrænsning mod Nord eller ogsaa har de Bygmestre, der for Absalons, Esbern Snares og Sune Ebbesøns Regning og under Abbed Simons Ledelse planlagde Marie-Kirkens og Hoved-Klosterbygningens Opførelse i Sor, taget Leret, som muligvis har ligget her, og lavet Tegl deraf. Hvis dette sidste er rigtigt — Forfatteren helder til denne Antagelse — saa er det ikke usandsynligt, at en Del af dette Ler sidder i Kirkebygningen. I begge Tilfælde er Sænkningen efterhaanden blevet fyldt.

3. Det nordvestlige Hjørne af Sænkningen støder umiddelbart op til den store Eg, og denne Del af den nuværende Kirkegaard har ligget udenfor Kirkegaarden til en meget sèn Tid. Som foran nævnt har der kun været begravet *én* Gang i de imellem Indgangsporten og den store Eg værende Grave, og Egetræerne, der nu staar paa Kirkegaarden, og da særligt det største, der vel er ca. 400 Aar gl., har utvivlsomt hørt til Allétræerne i Klosteralléen.

Det er ikke udelukket, at der har været et Vandløb paa dette Sted; derfra stammer maaske det hvide Sand, som tidligere er omtalt. Hvor et saadant Vandløb kan være kommet fra til dette Punkt, har det vist sig umuligt at faa den ringeste Klarhed over, men at det har kunnet fortsættes ind over den dybe Sænkning over Kirkegaarden og være gaaet under Klostermuren mod Øst (den nuværende Kirkegaardsmur mod Øst) og være fortsat i den dybe Grav, som der jo endnu er betydelige Spor af Øst for Kirkegaarden, lader sig jo nok forklare.

Graven øst for Klostermuren har sikkert staaet i Forbindelse med det

saakaldte Møllelige ¹⁾, den dybe Grav, som gik fra Sorø Kloster og til Tuelsø og hvoraf man langs Filosofgangen endnu ser tydelige Rester.

Den østlige Halvdel af Kirkegaarden.

(Fra Kirkegaardsmuren mod Øst og til en Linje i Højde med Kirkens Kor).

Den østlige Halvdel af Kirkegaarden er ogsaa fyldt op. I den Del, der mod Syd støder sammen med Gaarden foran „Ingemanns Hus“ er jo *Ingemanns* Grav, og denne Grav og de andre Grave her udforsønde Korsfløjs Østside er i Virkeligheden i Kælderrummene af den Bygning, der opførtes her i Tiden 1737—47 og som nøjagtig svarede til „Ingemanns Hus“ og „Molbechs Hus“²⁾. Denne Bygning benyttedes i den første Halvdel af forrige Hundrebaar til Sygehus for Skolen og den nedreves i Tiden omkring 1860, men Kældermure, der er af store røde Munketegl (uden Munkeforbandt), fjærnedes ikke, og ved Gravning af Grave her, sidste Gang i 1906, er man stødt paa Dele af disse.

Det øvrige Parti af den østlige Halvdel af Kirkegaarden har ca. 2 Al. Opfyldning indtil i Nærheden af den østre Kirkegaardsmur, hvor der findes naturligt Ler allerede $\frac{1}{2}$ Al. under Overfladen. I 1906 fandtes i

Fig. 19. Murrest fra Indhegningen mod Nord om det adelige Akademis Ridebane.

¹⁾ „Mølleliget“ skal være bekostet af Esbern Snare i Tiden omkring Aar 1190 og tjente til at tage Spildevandet fra Klosters Vandmølle.

²⁾ Der var projekteret en fjerde Bygning vest for Kirken, men den blev aldrig opført.

Gravsted Nr. 35 (se Kirkegaardskort Fig. 22 og Oversigtskort Fig. 21) en Murrest (Fig. 19), der havde Kampestensfundament i ca. 2 Al. Dybde. Muren, der gik i Retning Nordvest til Sydvest, havde ca. 1 Al. Tykkelse og bestod af Munkesten iblandet mindre Sten. Der var ikke Munkeforbandt og Stenene var anbragte uregelmæssigt. Der synes langs Sokkelen at have været et Fremspring til begge Sider, der var derfor Grund til at antage, at Murresten var en Del af en fritstaaende Mur; altsaa en Del af en Indhegning.

Ved nærmere Undersøgelse lykkedes det at paavise, at det fremdragne Murstykke (Fig. 19) var et Stykke af den Mur, som Kristian den fjerde i Tiden omkring 1623 havde ladet opføre om det adelige Akademis Ridebane, der netop optog hele det østlige Parti af den nuværende Kirkegaard og som yderligere strakte sig langs Klosterfirkantens hele østlige Side over Terrainet, hvor Økonomigaarden nu ligger og helt til i Højde med det nuværende „Ingemanns Hus“.

Murresten har hørt til Indhegningen mod Nord (se Resens Rids Fig. 20) og har antagelig været tæt op til den vestre Side af Portaabningen, der førte ind til Ridebanen.

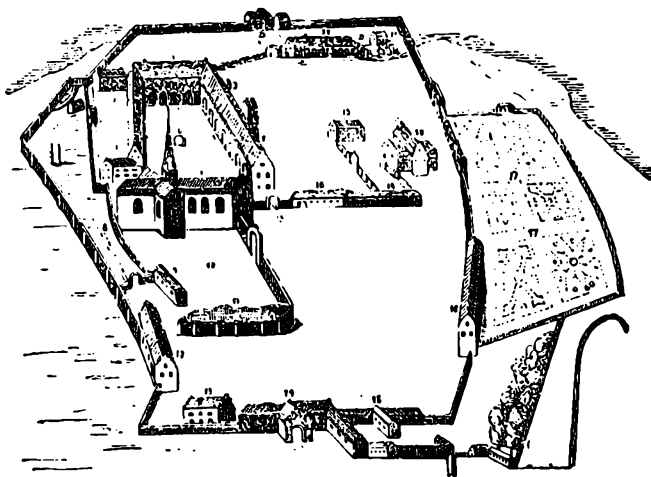

Fig. 20. Klosterterrainet i Sorø.

Resens Afbildning fra 1677 efter at Klosterbygningerne i 1586 var gaaet over til at blive Skolebygninger og med Kristian den fjerdes Forandringer i Anledning af det adelige Akademis Oprettelse i 1623. — 1 Kirken. 2 Hofmesterens Residens. 3 Kornhuset. 4 Den gamle Latinske og Fægteskole. 5 Omgangen om Fratergaarden. 6 Fratergaarden og Brønden. 7 Skolegaarden. 8 Ridebanen. 9 Ridehuset. 10 Kirkegaarden. 11 Det øde Ridehus. 12 Kongens Stald. 13 Boldhuset. 14 Porthuset. 15 Oksestalden. 16 Klosterstalden. 17 Klosters Have. 18 Porthus mellem Ladegaard og Borggaard. 19. Vejerhuset. 20 Konsistorium. 21 Klostermølle og Diget. 22 Køkken, Bagers og Bryggers. 23 Porthus til Sæen.

Ved en af Kristian den fjerde i 1623 beordret Besigtigelsesforretning ¹⁾ sés det, at den østlige Del af den nuværende Kirkegaard den Gang optoges af *Paradishaven*, endvidere at *Badstuen* laa omtrent der, hvor nu den østre Kirkegaardsmur og Økonomigaarden støder sammen, samt at der i Nærheden af *Badstuen* var en Gennemgang gennem Klostermuren og at der

¹⁾ Forretningen foretaget 30. Oktober 1623 af Alexander Rabe von Popenheim, Befalingsmand paa Holbæk Slot og Ernst Normand, Befalingsmand paa Antvorskov Slot. Beretningen opbevares i Rigsarkivet.

var en Bro over Graven øst for Klostermuren. Denne Bro førte over til en anden Have, *Præstehaven*, der stødte sammen med Priorvænget.

Stephanius — en Søn af Mester Hans Steffensen, der forestod Sorø Skole i Tiden omkring 1623 — siger i sin Beskrivelse af Sorø 1632 ¹⁾:

„Jeg fattes Ord for at beskrive de dejlige Urtegaarde, de veldyrkede Haver, som, anlagte ikke blot til Fornøjelse, men ogsaa til huslig Brug og Nytte, berige det Sorøiske Tempe med ny Tilvækst af den højeste Ynde. Iblandt disse Haver udmærker sig fornemmelig den som støder til den østre Mur og er hegnet med et Gjærde af Egeplanker (*Septo roborea munitus*); hvilken Have man bestandigen, jeg véd ikke af hvad Grund, har kaldet *Præstehaven*. Den er rigeligen forsynet med frugtbærende og andre Træer af forskellig Slags, ligesom *den ogsaa har nogle Fiskedamme, hvilke dog nu ved Tidens Vold hartad er opfyldte med Dynd*“ ²⁾,

At de nævnte Fiskedamme, der stammer fra Klostertiden, skulde være fremkomne alene for Fiskeriets Skyld synes noget usandsynligt. Snarere er Dammene fremstaaede som anseelige Lergrave, hvis Ler er anvendt til Teglsten, og saa efterhaanden er disse Grave blevet til Damme, som Munkenene har udnyttet ved at sætte Fisk i dem.

Sammenholder man dette med det tidligere fremsatte om den dybe Sænkning paa Kirkegaarden og den almindelige Mangel paa naturligt Ler naar undtages i den ældste Del af Kirkegaarden langs Kirkens Nordside, det nordvestligste Hjørne og Terrainet i Nærheden af den gamle Klostermur mod Øst (Kirkegaardsmuren), saa faar Formodningen om, at en stor Del af den nuværende gamle Kirkegaard i den ældre Middelalder har udgjort én eller flere store Lergrave et Plus mere i Retning af det sandsynlige.

Det har jo været en almindelig Antagelse, at Teglene i Middelalderen førtes langvejs fra til Byggstederne. Den meget fortjenstfulde Forsker, nu afdøde Kommunalærer *Rosenkjær*, har paavist denne Antagelses Uholdbarhed for Københavns Vedkommende og nærværende Forfatter mener igennem en Del Fund paa Klosterterrainet af Slagger fra Teglbændingsvirksomhed at kunne hævde noget lignende for Sorø.

De forskellige Udvidelser af Sorø gamle Kirkegaard gennem Tiderne kan ikke absolut nøjagtig opgives, men i Hovedtrækkene lader det sig dog gøre at paapege de vigtigste Skridt i denne Henseende.

Det er givet, at Kirkegaarden har været indhegnet ligefra den toges i Brug i den sidste Fjerdedel af det tolvte Hundredaar.

Da Kirkegaardene efterhaanden fremkom, var Hovedfordringen til disse, at Kvæget ikke maatte komme ind paa dem. For at forhindre dette, sattes der en Indhegning om dem. I Begyndelsen vel kun en Jordvold eller Indhegning af Træ, senere af Sten. Indgangen til Kirkegaarden lukkedes med en Jærnrlist, der kunde tages bort, naar Nogen skulde ind, og som atter skulde anbringes, naar Kirkegaarden forlodes. Der var Folk i den

¹⁾ Molbechs Oversættelse.

²⁾ Udhævet af N. P. L.

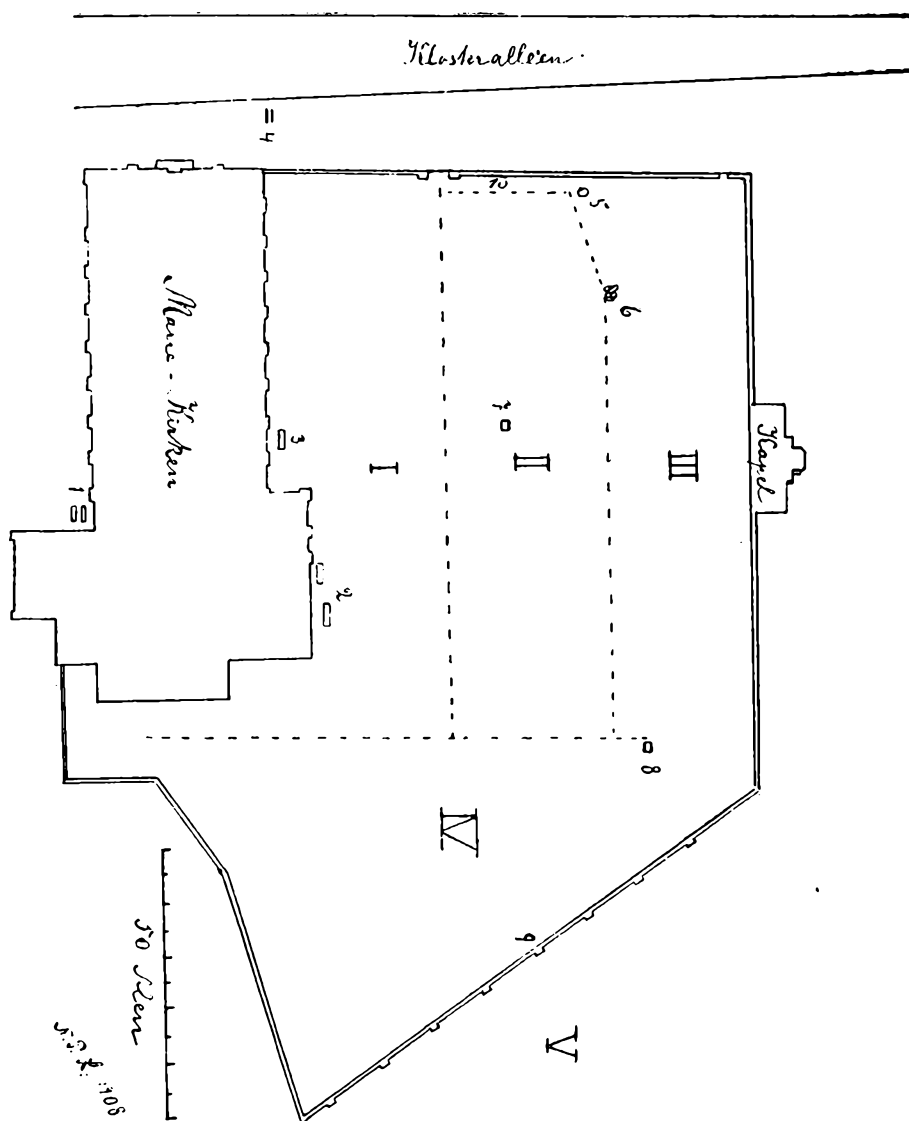

Fig. 21. Oversigtskort over Sorø gamle Kirkegaard.

- I. Den ældste Del af Sorø gamle Kirkegaard.
- II. Partiet med Sænkningen.
- III. Den yngste Del af Kirkegaarden.
- IV. Paradishaven, senere det adelige Akademis Ridebane.
- V. Præstehaven.

1. De i Fratergaarden fundne Grave fra den ældre Middelalder.
2. De ved nordre Korsfløjs Nordside i 1888 fundne Grave fra den ældre Middelalder.
3. Den i 1906 fundne Grav fra den ældre Middelalder.
4. Stedet, hvor de 2 Skeletter fandtes i 1902.
5. Den store Eg.
6. Det i 1906 og 08 fundne Kampestensgærde. (Se Fund I).
7. Den i 1907 fundne Murrest af Munketegl. (Se Fund II).
8. Den i 1907 fundne Murrest, der har hørt til Indgangen som førte ind fra Nord til det adelige Akademis Ridebane.
9. Den gamle Klostermur.
10. Partiet, hvor det hvide Sand og de særligt formede Tegl fandtes i 1907. (Se Fund III).

ældre Middelalder, som kun gav sig af med at lave saadanne Jærnrister til Kirkegaardene ¹⁾).

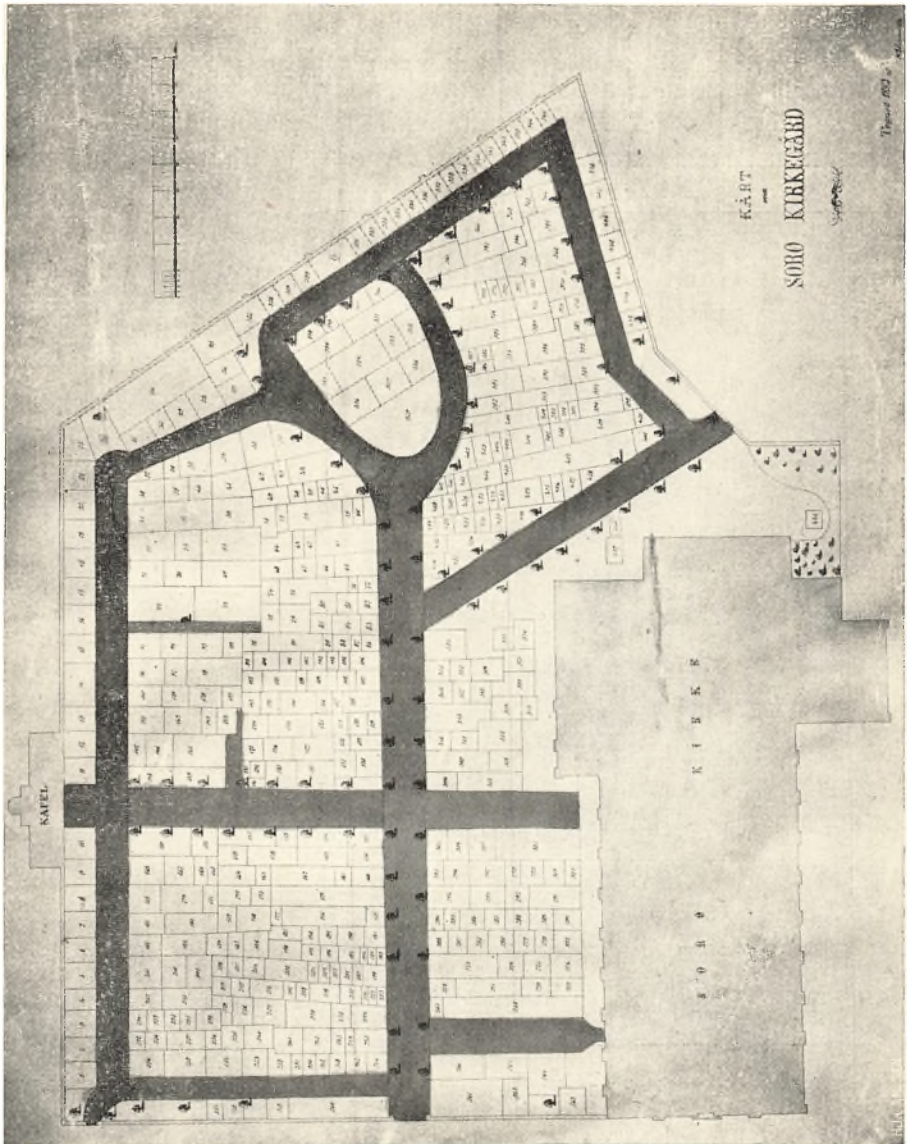

Fig. 22. Kort over Sorø gamle Kirkegaard.

Maalt og tegnet af Landinspektør Dedenroth. Enkelte Grave er kommet til siden, særlig øst for Kirken.
(Maalestokken: 45 Al.).

Hvor den første Indhegning om Sorø gamle Kirkegaard har været, lader sig kun antyde paa Grundlag af det tidligere fremsatte. Det er sand-

¹⁾ I det 18. Hundrebaar fandtes udenfor Bregninge Kirke paa Taasinge en Gravsten med Runeskrift, der fortalte om en Mand, som havde lavet eller ladet lave Kirkegaardsrister og ladet disse indvie. (Pontoppidans „Marmore Danica“ I, 259).

synligt, at Indhegningen har været anbragt langs Sænkningsens sydligste Rand; altsaa ca. 35 Al. fra Kirkens Nordside.

Hvornaar i Middelalderen, at den første Udvidelse af Kirkegaarden er sket, lader sig ikke paavise.

Den første Udsigt, man faar over Sor Cistercienser-Klosters Bygninger og Grund, er gennem den Side 12 aftrykte Afbildning (Fig. 5). Dette Rids ¹⁾, der var malet paa et Bræddeskillerum i Sorø Kirke er utvivlsomt fra Middelalderen, men Aarstal kan ikke angives. Der er nogen Grund til at antage,

at det tilhører Tiden mellem 1450 og 1536. Som man vil se er Kirkegaardsmuren afbildet og har Form omtrent som en Halvcirkel.

Indgangen til Kirkegaarden er gennem en Port mod Nord. At vi gennem denne Indhegning har Kirkegaardens Udstrækning i den yngre Middelalder, turde være givet. Og maaske er det Rester af denne Mur (se Fig. 17), som fandtes i Gravsted Nr. 214.

At Kirkegaarden efter Reformationen har været den samme i en Aarrække maa anses for sandsynligt. Under Kristian den fjerde, hvor der vendes op og ned paa saamange Forhold paa Kloster-Grunden, kan der ogsaa være sket Forandringer med Kirkegaarden.

I alt Fald fremgaar det af *Resens* Afbildning (Fig. 20), at der i 1677 er kommet en anden Kirkegaardsmur imod Vest. Paa Afbildningen ses ingen virkelig lukket Kirkegaardsmur paa samme Maade som paa det ældre Billede (Fig. 5), men at der har været en saadan ogsaa mod Nord og Øst er hævet over enhver Tvivl. Det er nok det gamle simple Stengærde der endnu til disse to Sider har dannet Indhegning og dette har Resen antagelig

Fig. 23. Ligkapellet med Klokketaarnet.

¹⁾ Som man vil se af Fig. 5 er Kirkens Spir af en betydelig smukkere Form end det Professor Chr. Hansen satte paa Kirken i 1870 og Klosterporten af en mere naturlig Støbning end den Professor Herholdt frembragte under Restaurationen i Midten af 90erne.

ikke fundet det Umagen værd at afbilde mellem Murene af Mursten. Hos Resen er der en Indgangsport til Kirkegaarden fra Vest paa samme Sted vel, hvor den nuværende Indgangsport er. At den gamle Indgang mod Nord har været bibeholdt synes at fremgaa af Begravelses-Anordningen fra 1683¹⁾. Der tales saaledes om *øverste* og *nederste Part* paa Kirkegaarden, og selv om Udtrykkene er misvisende for nederste Part, maa det dog antages, at Porten, der tales om og som maa antages at være udfor Sammenstødet mellem de to Parter Jord, er Porten mod Nord. Den øverste Part Jord, er i saa Fald mod Vest og den nederste Part, hvortil Fattigiorden støder, mod Øst. Og da de fattiges Jord omkring 1770 var fra nordre Korsfløj og mod Øst, maa det formodes, at denne Fordeling er rigtig.

Det maa være i en forholdsvis sen Tid, at Kirkegaarden er blevet udvidet det sidste Stykke mod *Nord*. Kirkegaardsmuren her synes at tilhøre

Fig. 24. Klokkerne i Klokketaarnet.

Tiden omkring 1800. Og den store Udvidelse mod *Øst* hvorved en Del af Ridebanen — Terrainet, hvor Paradis-Haven tidligere var — inddroges, er vel foregaaet samtidig med, at man rev Ridebane-Muren ned en Gang i det attende Hundredeaar, hvorved altsaa den gamle Klostermur kom til at begrænse Kirkegaarden til denne Side.

Først i 1864 fik Sorø gamle Kirkegaard sit nuværende Ligkapel med Klokketaarn. Igennem mange Aar havde Sorø By lidt under Savnet af dette Kapel, da Ligene maatte henstaa i Hjemmene indtil Begravelsen. Kapellet, der byggedes af røde Mursten og som kom til at ligge, hvor Indgangsporten i den nordre Kirkegaardsmur var, kostede 4,414 Rd. 81 Sk.

¹⁾ Indtil Ligkapellet blev opført, var der en Indgang fra Nord, hvor Kapellet nu ligger. Den nordlige Indgang maa altsaa have haft Traditionen for sig.

Opriindelig var der paa Kirken over Korsskæringen et Klokkespjir, hvor Kirkeklokkerne Middelalderen igennem og langt senere var anbragte.

Der var yderligere i en Aarrække en saakaldet Klokkestabel ved nordre Korsfløjs Nordside, hvor der i alt Fald i Tiden omkring 1860 var anbragt de Klokker, som i Efteraaret 1864 blev ophængte i det ny Klokketaarn over Ligkapellet.

Klokkestablen gaar maaske tilbage til Kristian den fjerdes Tid. I alt Fald maa der i det 17. Hundredaar have været mere end 2 Klokker, da der i Begravelses-Anordningen fra 1683 tales om „alle Klosters Klokker“. Paa denne Tid har der maaske været 5 Klokker, hvoraf de 3 mindste har hængt i Klokkespjret paa Kirken og de 2 største i den nævnte Klokkestabel.

I omtrent hele det 19. Hundredaar var der intet Spjir paa Marie-Kirken og som Følge deraf har der ikke været andre Klokker end de 2 i Klokkestablen.

De to Klokker er fra henholdsvis 1622 (den lille) og 1845 (den store).

Klokken fra 1622 (den, som er helt afbildet, se Fig. 24) har følgende Inskription:

* SIDIVVS * PRNOBIS QVISCONTRANOS * ROLVF BORKARTS COS *
MICH * ANNO 1622 *

Klokken fra 1845 (den, som er halvt afbildet, se Fig. 24) har paa den ene Side følgende Inskription:

† TIL * DJN * PRIS * HERRE * LAD * MIG * LYDE †
† OG * MANGE * TIL * DIT * HUUS * INDBYDE †

Derunder findes et Billede af Jesus paa Korset.

Paa den anden Side staar:

† STØBT * I * RANDERS * AARET * 1845 †
† AF * P * P * MEILSTHUR †

og derunder findes et Billede med Paaskrift:

MARTIN LUTHER.

Det var et tvivlsomt Fremskridt, da man i 1864 flyttede Klokkerne fra den gamle Klokkestabel og til det ny Klokketaarn. Forholdet er jo det, at Taarnet er for lavt til at Klokkerne kan høres i store Dele af selve Byen, naar da ikke Vinden er særlig gunstig. Mod Øst og Vest høres Klokkerne nogenlunde og mod Syd — paa den anden Side Søen — lyder de fortræffeligt, ligesaa mod Nord, naar man kommer ud ved Ringsted-Slagelse-Vejen, men fra Torvet og Byen igennem hører man ikke meget. F. Eks. den paabudte Klemning ved Ildebrandstilfælde kan kun høres af de nærmest boende. For at Klokkerne skal kunne høres i Byen maatte Klokketaarnet sikkert forhøjes saameget, at Klokkerne kunne anbringes i et Plan, der laa over Biblioteksbygningens Tagryg.

Igennem den sidste Halvdel af det 18. og den første Halvdel af det 19. Hundredaar var Sorø gamle Kirkegaard blevet ganske overskygget af

en Mængde store Trær, hovedsagelig Lind, Ask og Kastanier. Det var ikke alene Gravstederne, det gik ud over, idet næsten intet kunde gro paa disse, men i første Række gik det udover Absalons Marie-Kirke, der var fuldstændig lukket inde mellem Trær. I 1880erne foretoges saa en større Fældning af Trær, hvorved Forholdene bedredes noget ¹⁾. Adskillige kunde dog sikkert nu ønske en radikal Fældning af alle de store Trær paa Kirkegaarden med Undtagelse af Egene, for at Sorø gamle Kirkes ydre Arkitektur mod Nord kunde komme til den fulde Ret, som den fortjener.

De gamle romanske Granitsøjler, der nu henstaar paa Kirkegaarden tæt op til Marie-Kirkens nordre Korsfløjs Nordside, stammer fra Absalons

Fig. 25. Det østlige Søjleparti.

Klosterbygning. Chr. Molbech henleder i 1817 Opmærksomheden paa disse Søjler ²⁾:

„Ved denne Lejlighed kan jeg ikke forbigaae at anføre, at der paa Sorø Academie endnu findes nogle ikke umærkværdige Levninger af en ældre Architektur, bestaaende i runde, glat afslebne Piller af en Art Granit, eller Brudstykker af saadanne (i Diameter en 6 til 7 Tommer), hvilke man i nogle Huse har anvendt

¹⁾ Godsforvalter Sarauw fik endelig Fældningen sat i Værk. Spørgsmaalet var blevet rejst i 1803 af Forstraad Rothe. Se forresten længere tilbage forskellige citerede Skrivelser angaaende denne Sag.

²⁾ Bidrag til en Skildring af Sorøes Skikkelse i Stephani Tid 1632. (Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter 1816 og 1817).

til Skorstenspiller, ligesom endeel, ligeledes af Graasteen tilhugne Søilefødder, af en større Dimension og meget raa Form. Nogle af disse sidste skulle være opgravede af Jorden, og, ved at vende dem om, har man benyttet dem til Haveborde, formodentlig dog ikke uden af afhugge og afslibe Grundfladen. At disse Levninger skrive sig fra den ældre Klosterbygning, er upaatvivleligt; men hvorledes de i denne have været anbragte, er ikke let at opgive. Maaske have de tjent til Støttepiller i Midten af hvælvede Værelser i Klostret, af hvilke man i den nyere Academiebygning's østre Fløj lod et blive uforandret, søm ogsaa endnu efter Branden [1813] er tilovers“.

Indtil ca. 1870 var disse Søjler opstillede i Akademi-Haven, hvorefter de anbragtes paa deres nuværende Plads paa Kirkegaarden. Selvfølgelig hører de heller ikke hjemme her. Var deres Plads ikke snarere nu i de to

Fig. 26. Det vestlige Søjleparti.

smaa Anlæg, der begrænser Fratergaarden mod Øst og Vest? Her syd for Kirken har de staaet som Hvælvingsbærere i Klosterbygningen fra Absalons Dage og antagelig til 1737, da Kristian den sjette nedrev en stor Del af Klosterets Hovedbygning og opførte den Bygning, der under Frederik den femte fra 1747 kom til at huse det ridderlige Akademi. Burde de ikke, da det *kan* lade sig gøre, føres saa nær som muligt deres oprindelige Stade?

I Begyndelsen af Aaret 1866 rettedes det første Angreb mod Sorø Akademis gamle Kirkegaard. Angrebet kom fra Sorø Sundhedskommission, der fremhævede det sundhedsfarlige ved denne Begravelsesplads nære Beliggenhed ved Sorø By, dens Mangel paa Vandafløb samt fremsatte Ønsket om, at Sorø By fik en *Assistents-Kirkegaard*, der kom til at ligge i Nærheden af Byen.

Sorø Kirkes Inspektion afdannede imidlertid Angrebet ved at hævde, at for Pladsens Skyld behøvedes der ingen ny Kirkegaard, da den gamle Kirkegaard kunde udvides mod Nord, og at Erfaringen hidtil havde lært, at Kirkegaarden ikke havde

indvirket skadelig paa Sundhedsforholdene ¹⁾, samt ved at henvise til de betydelige Udgifter, som der vilde være forbunden med at faa en ny Begravelsesplads..

Det første Angreb blev dermed afslaaet, men der opnaaedes, at Kirkegaarden fik nogle Drænledninger.

Saa gik der 25 Aar, hvor Spørgsmaalet om Udvidelse af den gamle Kirkegaard eller Anlæg af en Assistents-Kirkegaard — i alt Fald officielt — hvilede. Først i 1891 træder Spørgsmaalet frem igen — og maa nødvendigvis blive fremme som Følge af Mangel paa Plads til nye Grave paa den gamle Kirkegaard.

Endnu hengik der en Række Aar, hvorunder Forholdene paa Kirkegaarden blev mere og mere indsnævrede og hvor det at skaffe Plads stedse blev vanskeligere og vanskeligere. Fra 1898 tog Forhandlingerne Fart og efterhaanden træder Udvidelsen af den gamle Kirkegaard mod Nord fuldstændig til Side og det fastslaas, at Sorø Akademi skal anlægge en ny Kirkegaard i Sorø. I Finansaaret 1903—04, bevilgedes første Del af det nødvendige Beløb til dens Anlæggelse og 11. November 1906 indviedes denne ny Kirkegaard ved den første Begravelse, som da foretoges; altsaa 40 Aar efter at Kravet om en ny Begravelsesplads i Sorø var rejst.

Sorø Akademis gamle Kirkegaard vil selvfølgelig endnu blive opretholdt gennem en Aarrække, men dens Dage er nu talte efter at den i over syv Hundrede Aar gjort Fyldest som Begravelsesplads i Sorø.

Fig. 27. Indgangsporten til Sorø gamle Kirkegaard.

¹⁾ Professor Johnstrup foretog i den Anledning Analyser af Vandet i forskellige Brønde i Byen, og det viste sig, at i Brøndene i Nærheden af Kirkegaarden var det bedste Vand.

Antallet af Begravede i Sorø.

Nedenstaaende Opgørelse er foretaget efter Kirkebøger og Begravelsesprotokoller for Tiden 1690—1908. Først fra 1690 findes Kirkebogsoptegnelser. Fra 1843 er der foruden Kirkebog ogsaa ført Begravelsesprotokol. Den første Begravelsesprotokol er autoriseret under 9. Decbr. 1843 af B. S. Ingemann, som fungerende Direktor for Sorø Akademi.

Aar	Begravede	
	paa Kirkegaarden	i Kirken
1690.....	17.....	2
1691.....	5.....	„
1692.....	19.....	4
1693.....	12.....	„
1694.....	15.....	1
1695.....	22.....	1
1696.....	13.....	3
1697.....	32.....	„
1698.....	14.....	5
1699.....	6.....	1
1700 (ufuldstændig)	2.....	„
1701—1708 mangler ganske, da Kirkebogen i denne Aarrække ikke er ført. Klokker <i>Oluf Krag</i> blev i den Anledning afsat fra sit Embede.		
1709 (ufuldstændig)	3.....	3
1710.....	25.....	4
1711.....	8.....	1
1712.....	14.....	1
1713.....	10.....	1
1714.....	11.....	2
1715.....	6.....	4

At overføre...234.....33

Aar	Begravede	
	paa Kirkegaarden	i Kirken
Overført .	234.....	33
1716.....	21.....	6
1717.....	7.....	1
1718.....	8.....	1
1719.....	19.....	1
1720.....	5.....	4
1721.....	6.....	„
1722.....	8.....	2
1723.....	8.....	1
1724.....	17.....	5
1725.....	9.....	3
1726.....	8.....	2
1727.....	17.....	„
1728.....	13.....	„
1729.....	33.....	3
1730.....	16.....	2
1731.....	9.....	2
1732.....	15.....	1
1733.....	10.....	1
1734.....	15.....	3
1735 (ufuldstændig, Forsommeren mangler).....	6.....	„
1736.....	9.....	2
1737.....	21.....	1
1738.....	15.....	5

At overføre...529.....79

Aar	Begravede	
	paa Kirkegaarden	i Kirken
Overført...	529	79
1739.....	11	„
1740.....	19	4
1741.....	15	1
1742.....	12	2
1743.....	10	2
1744.....	8	3
1745.....	9	2
1746.....	24	5
1747.....	11	3
1748.....	13	1
1749.....	26	5
1750.....	21	2
1751.....	18	5
1752.....	25	5
1753.....	31	2
1754.....	16	8
1755.....	25	3
1756.....	19	4
1757.....	31	6
1758.....	20	5
1759.....	20	6
1760.....	22	3
1761.....	14	1
1762.....	19	„
1763.....	27	3
1764.....	23	2
1765.....	19	2
1766.....	13	„
1767.....	16	5
1768.....	10	3
1769.....	17	2
1770.....	18	3
1771.....	28	2
1772.....	13	1
1773.....	15	2
1774.....	18	1
1775.....	9	„
1776.....	11	3
1777.....	19	1
1778.....	13	1
1779.....	16	„
1780.....	14	1

At overføre...1267.....189

Aar	Begravede	
	paa Kirkegaarden	i Kirken
Overført...	1267	189
1781.....	17	1
1782— ²⁷ / ₅ 1798		
mangler, da Kirke-		
bogen i dette Tids-		
rum ikke er ført.		
1798 fra ²⁷ / ₅	5	„
1799.....	16	1
1800.....	19	„
1801.....	13	„
1802.....	8	„
1803.....	19	„
1804.....	12	„
1805.....	16	„
1806.....	9	„
1807.....	9	„
1808.....	21	„
1809.....	12	„
1810.....	12	„
1811.....	16	„
1812.....	12	„
1813.....	18	„
1814(ufuldstændig)	1	„
1815.....	9	„
1816.....	13	„
1817.....	17	„
1818.....	11	„
1819.....	12	„
1820.....	21	„
1821.....	22	„
1822.....	15	„
1823.....	16	„
1824.....	16	„
1825.....	15	„
1826.....	14	„
1827.....	9	„
1828.....	15	„
1829.....	26	„
1830.....	11	„
1831.....	26	„
1832.....	11	„
1833.....	14	„
1834.....	19	„

At overføre...1814.....191

Aar	Begravede	
	paa Kirkegaarden	i Kirken
Overført . . .	1814	191
1835	26	”
1836	17	”
1837	15	”
1838	12	1
1839	9	”
1840	14	”
1841	18	”
1842	18	”
1843	24	”
1844	18	”
1845	14	”
1846	25	”
1847	20	”
1848	15	”
1849	21	”
1850	21	”
1851	19	”
1852	20	”
1853	23	”
1854	24	”
1855	24	”
1856	27	”
1857	35	”
1858	20	”
1859	26	”
1860	25	”
1861	24	”
1862	28	”
1863	35	”
1864	27	”
1865	33	”
1866	26	”
1867	33	”
1868	33	”
1869	26	”
1870	23	”
1871	34	”

At overføre . . . 2666 192

Aar	Begravede	
	paa Kirkegaarden	i Kirken
Overført . . .	2666	192
1872	27	”
1873	37	”
1874	34	”
1875	34	”
1876	24	1
1877	30	”
1878	29	”
1879	41	”
1880	35	”
1881	44	”
1882 ¹⁾	53	”
1883	29	”
1884 ²⁾	68	”
1885	36	”
1886	37	”
1887	46	”
1888	37	”
1889	37	”
1890	28	”
1891	48	”
1892	49	”
1893	35	”
1894	50	”
1895	29	”
1896	35	”
1897	31	”
1898	26	”
1899	33	”
1900	37	”
1901	36	”
1902	35	”
1903	24	”
1904	42	”
1905	36	”
1906 ³⁾	27	”
1907	12	”
1908 (sluttet 1. Juni)	8	”

Ialt . . . 3965 193

I Tiden 1690—1908 er der altsaa efter ovenstaaende Opgørelse — *foruden* de Aar, hvor Kirkebogen i dette Tidsrum ikke er ført — begravet paa Sorø gamle Kirkegaard 3965 og i Marie-Kirken 193, tils. **4158** Mennesker:

¹ og ²⁾ Difteritisaar.

³⁾ Sorø Akademis ny Kirkegaard toges i Brug 11. November 1906.

Hertil kommer for Tiden 1700—1709 sikkert ca. 100 Begravelser, for 1735 ca. 5 Begravelser, for Tiden 1782—1798 ca. 200 Begravelser og for 1814 ca. 13 Begravelser, *som ikke er bogførte* (se Opgørelserne). Dette giver yderligere ca. 318 Begravelser; ialt altsaa fra 1690—1908 4476 begravede Mennesker i Sorø Kirke og paa Sorø Akademis gamle Kirkegaard.

For Tiden 1151—1689 savnes ganske Oplysninger om Begravelserne udover den tidligere nævnte Gravfortegnelse for Tiden indtil 1300. Foruden Hvideslægtens kendte Mænd og Kvinder skal der til Aar 1300 være begravet *over 30 adelige Mænd og Kvinder samt utallige Andre*. Hvis man efter dette regnede, at der fra ca. 1151—ca. 1300, altsaa i ca. 150 Aar, var foretaget gennemsnitlig 1 Begravelse i Sorø aarligt, fik man ca. 150 Begravelser i dette Tidsrum.

Fra 1300—1536 kunde man maaske anslaa Begravelsernes Antal til gennemsnitlig 2 om Aaret, hvorved man altsaa for de 236 Aar vilde faa 472 Begravelser.

I Tiden fra 1537—1586 tør vi maaske paa Grund af Klosters Hændelse kun regne 1 Begravelse om Aaret eller 49 Begravelser ialt i denne Tid.

Fra 1587—1650 maa sikkert regnes med gennemsnitligt mindst 4 aarlige Begravelser. I denne Periode paabegyndes jo Frederik den andens Skole (1586) og Kristian den fjerdes adelige Akademi (1623) og Sorø By begynder sin Udvikling. For disse 63 Aar bliver det saa 252 Begravelser.

For Tiden 1651—1689 stiger Begravelsernes Antal sikkert betydeligt, og naar man ser, hvormange der begravedes i Sorø i 1690erne kan man for denne Periode neppe regne med mindre end gennemsnitligt 10 aarlige Begravelser, hvilket for de 38 Aar giver 380 Begravelser.

Tilsammen faas altsaa følgende Resultat:

For Aarene 1151—1300....	150	Begravelser
- — 1300—1536....	472	—
- — 1537—1586....	49	—
- — 1587—1650....	252	—
- — 1651—1689....	380	—

Ialt for Aarene 1151—1689.... 1303 Begravelser.

Naar hertil lægges det samlede Antal af Begravede fra 1690—1908 af 4476, faas ialt af begravede Mennesker paa de gamle Begravelsespladser i Sorø **5779**, hvilket Tal antagelig maa anses for at være lavere end de virkelige Forhold vilde fremvise, dersom man var i Stand til at kontrollere hele Tidsrummet.

Nogle bevarede Gravstene og Indskrifter fra Sorø gamle Kirkegaard.

Det er kun faa bevarede gamle Gravstene som Sorø gamle Kirkegaard rummer. Dette er ikke saa mærkeligt, da der aldrig har været synderlig mange. Indtil ca. 1800 blev de mere Velhavende jo begravede i Kirken

og de Gravstene, som har været paa Kirkegaarden har været faa og sikkert lidet fremtrædende. Og disse faa Gravstene er sikkert behandlede lige saa ublidt, som man i Almindelighed behandlede gamle Ting indtil de senere Aartier.

Den eneste virkelige gamle Gravsten fra Sorø Kirkegaard er den tidligere nævnte og afbildede fra ca. 1200 (Fig. 6), der nu henligger ved den vestre Mur i Kirkens nordre Side-skib. Først fra 1709 er den næste Gravsten, som det er lykkedes Forfatteren at drage frem.

De faa gamle Gravstene og Indskrifter, som endnu findes paa Sorø gamle Kirkegaard, og som behandles i det efterfølgende, maa forhaabentlig kunne bevares for Efterverdenen.

99. Fig. 28. Margarethe Jens Daatter Wandall.

Som det vil sés af Billedet, er Stenen smukt ornamenteret. Udenom Inskriptionen er en Krans af stiliserede Blade og Blomster og over denne sés Begyndelsesbogstaverne J. H. S.

Nederst paa Stenen sés en Figur forestillende en Engel, der har et Timeglas i Haanden. Under denne Figur findes som Afslutning et Dødningehovede.

Stenen fandtes liggende i Jordens Overflade optil Gravsted Nr. 316.

Fig. 29. Professor Schyttes Grav. — Professor Steenstrups Grav.

De to Gravminder, der ligger Øst for Kirkens nordre Sideskib i „de fattiges Jord“, er formede som Kister og har følgende Indskrifter:

1777.

ANDREAS SCHYTTES
GRAV

HAN BLEV FØD 1726 D. 16. AVG.
I VGGERSLØW I FYEN
LÆRER I STATSVIDENSKABERNE
VED SORØE ACADEMIE 1761
GIFT I 1763 D. 15. JUNII MED
KAREN STÆHR
FORVALTER KRVSBERGS ENKE
JVSTITSRAAD 1774 D. 29. JANVAR
OG DØDE 1777 D. 27. AVGVSTI
BEGRÆDT AF EN ØM KONE
ACADEMIET DEN LÆRDE VERDEN
OG DYDENS VENNER
HANS TÆNKEMAAD OG SKRIVTER
GIORE HAM VFORGLEMMELIG
HANS MINDE BETRYGGE(R)
DETTE HVILESTED
FOR ET STØV SOM FORHEN OM
VDSTRAKTE INDSIGTER
VITTIGHED SMAG
VENLIGHED DYD
OG ET FØLSOMT HIERTE

1801.

HER NEDLAGDES
 DE JORDISKE LEVNINGER
 AF
 CHRISTIAN VOGELIUS
 STEENSTRUP
 FØD I SJØRING I JYLLAND
 AAR 1745 D. 26DE MARTII
 PROFESSOR I STATSVIDENSKABERNE
 VED SORØE ACADEMIE
 SAMT INSPECTEUR OVER DETS GODSER
 HAN GIFTEDE SIG I AARET 1790
 MED
 BOLLETTA CATHARINA DINESEN
 DØDE D: 21DE DECEMBER 1801
 EFTERLADENDE SIN HUSTRU OG EN SØN
 SOM FØLE DERES LIDTE TAB
 VED HANS FOR TIDLIGE BORTGANG
 A
 DENNE MINDESTEN LAGDES
 AF HANS
 HAM ALDRIG FORGLEMMEDE ENKE.

Madam Barbra [Barbara] f. Lundech.

I Kirkegaardens nordvestlige Hjørne stod op til den gamle Klostermur den nederste Del af en Gravsten. Stenens Yderkant dannes af en Rundstav med Bladornamenter i Relief. Stenens venstre nederste Hjørne er bevaret og har en Kringle i Relief. Stenen har vel ligget over en Bagermester i Sorø og Hustru Barb[a]ra, født Lundech. Hustruens Dødsdag og Dødsaar, som der er gjort Plads til af hendes sidste Mand, er aldrig blevet tilføjet paa Stenen.

Følgende Del af Indskriften kan læses:

1784. JOMF. BARBRA FØD LUNDECH
 DEN 9. MAII 1749
 HAN DØDE DEN 12 SEPT. 1780
 HANS DÜDÆDLE HUSTRU
 ER FØD DEN 9. MAII 1725
 DØDE DEN 17
 SIN FORMAND TIL ERINDRING
 AF EFTER KOMMEREN I ÆGTESKAB
 SK. ESP. CHR. LUND
 BEKOSTET 1784

1785. **Jony Anna Christina (Kiærulf).**

Her under hviler
nu hos Gud salige
Jony Anna Christina
Fød i Sorøe
d. 26. Maj A. 1775
Død
d. 5. Junii A. 1785
en Datter af
Hr. Søren Povelsen Kiærulf
Borger og Maj. Capitaine
i Sorøe
og
Mad. Karen Mads Datter
Herren tog hende til sig
udi sine beste Aar
Fordi hans gode Velbehag
var til hendes bedste
udi ald Eviighed
Amen.

Gravmindet af Sandsten henligger ved det vestlige Søjleparti paa Kirkegaarden.

Paa Kirkegaardens Affaldsplads henligger en mægtig Gravsten af Sandsten. Den er 2 $\frac{1}{2}$ Al. lang, 2 Al. bred og 6 Tom. tyk. Foroven har den en Afbildning forestillende en Kiste. Paa højre Side af denne staar to sørgende Engle og paa venstre Side en sørgende Kvindeskikkelse.

Denne Gravsten laa indtil ca. 1890 i Gravsted Nr. 301 (se Kirkegaardskortet Fig. 22) og har været Gravminde over Købmand Søren Rosbjergs og dennes anden Hustru Maria Helvig Høeberg. Søren Rosbjergs første Hustru var Anna Kirkeberg, der først havde været gift med Købmand i Sorø, Gert Levin Eickhorn. Hun ligger sammen med sin første Mand i Kirkens søndre Sideskib (se J. B. Løffler: Gravmonumenterne i Sorø Kirke).

Gravstenen har følgende Indskrift:

1790.

Her under hviler
 Et udi Livet kiærligt ægte Par
 Kiøbmand Sal. Søren Kosbjerg
 og Hustru
 Dydædle Madame Sal. Maria Helvig Høeberg
 Første Levnet
 udi 2de Egteſkaber
 Først med
 Dydædle Madame Sal. Anna Sicksborn i 6 Aar
 Død 1759
 Anden Gang med
 Jomfr. Sal. Maria Helvig Høeberg
 Født i Callundborg N° 1788
 Hvilket kiærligt Egteſkab varede
 udi 30 Aa(r)
 og blev af Gud Velfignet
 med 8de Børn
 3 Sønner og 5 Døttre
 Hvoraf 2de Døttre lever
 De andre tilligemed Moderen
 ere alle
 før Faderens Død indgangne i Evigheden.
 Født udi Herlufmagle N° 1822
 Død
 i Sorø den 6te April N° 1790
 i ſit Alders 68 Aar
 Været Kiøb- og Handelsmand i Sorø
 udi 41 Aar.

Gravstenen, der staar paa Gravsted Nr. 313 tætved Kirkens nordre Korsfløj bærer paa en Marmortavle nedenstaaende Indskrift:

Her nedlagdes det Jordiske
 af
 Peter Reeberg
 Forvalter i 27 Aar
 ved Sorø Academies Gods ses Søndre Distrikt
 Fød den 1te December 1744
 Gift den 1te December 1776 med
 Mariane Tverschow
 Fader til 3de Børn
 I vær af 1 Søn og 1 Datter
 Tillige med Moderen
 Efterlebe og Veemodigen Savne Ham
 Død den 1 November 1803
 Troskab og Retscaffenhed
 Virksom Duclighed med Uafbrudt Flid
 i Stilhed Skapfde Ham
 Sine Foresattes Hndeist og Agt
 Sand Redelighed og Sagtmodighed
 Uegennttlig Tienstagtighed
 uden Bram Erhvervede Ham
 baade de Høheres og Ringeres
 Tillid Fortrolighed og Wenskab
 der for Reiste
 Kærlighed Taknemmelighed og Sandhed
 Denne ædle Mand
 Dette Minde.

1803.

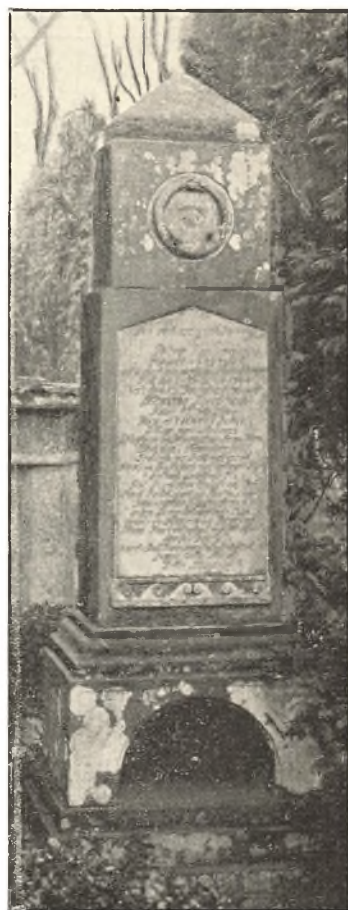

Fig. 30. Forvalter Reebergs Grav.

Else Hendriks Datter og Murermester Johan Ditlef Tiedemann.

1805. HER UNDER HVILER
 1817. DE SISTE JORDISKE LEVNINGER
 AF MI ELSKEDE KONE ELSE HENDRIKS DATT
 FØD I RØNNEBECH 1746
 BLEV GIFT I SORØE 1774 MED
 MUUR MESTER HANS JOHAN DETLEF TIEDEMAN
 OG LEVEDE UDI ÆGTE STAND SAMMEN 31 AAR
 HAFDE SAMMEN 7 LEVENDE BØRN
 DØDE DEN 27 JUNI 1805
 I SORØE I SIN ALDERS 59 AAR
 TIL ERINDRING
 OG DEN KIÆRLIGE OMGANG VI HAER LEVET
 I MEDGANG OG MODGANG
 ER DETTE MINDE LAGT TIL HENDES SAAVEL
 FORTJENTE LØN AF HENDES EFTERLEVENDE
 MAND
 FØD I RENDBORG DEN 20. APRIL 1752
 DØD I SORØE I SIN ALDERS 65 AAR D. 1. AP. 1817

Gravstenen af Sandsten henlaa under en af Søjlerne i det vestlige Søjleparti paa Kirkegaarden.

Jomfru Elise Jordan.

1835.

ELISE JORDAN

FØDT D: 21DE FEBRUAR 1818

DD D: 4DE SEPTEMBER 1835

Mindesmærket er af Sandsten med en fremtrædende Kant foroven. Inskriptionen er anbragt saa højt paa Stenen, at det maa antages, at den har været beregnet til at skulle optage endnu et Navn.

Stenen, der har været rejst over Jomfru Jordan fandtes, henstaaende i det nordøstlige Hjørne af Kirkegaarden op mod Kirkegaardsmuren.

Fig. 31. Det Stemanske Gravsted.

Det i Gravstedets Baggrund staaende høje Sandstensmonument over Gehejme-konferentsraad *Christian Ludvig von Stemann* bærer følgende Indskrift:

1813.

I Graven er Fred
 og Løn ober Himlenes Himle
 thi hviler her
 til Eviighedens første Morgenrøde
 Oldingen
 Christian Ludvig v: Stemann
 Geheimeconferentsraad, Ridder af Elefanten
 Storkors af Dannebrogen og Dannebrogsmænd
 fød i Meldorf den 12 Dec: 1730
 død i Sorø den 11 November 1813
 Daadrig i 56, for Landet nyttige Embedsaar
 var han
 Kongehusets troe Mand,
 hver retsfindig Danneborgers Ven,
 og, liig en Løfets Engel, tilbedet
 af Hustru, Børn og Frænder
 Han indgik første Egteskab den 11 Juni 1762
 med Augusta Elisabeth Müller,
 det andet den 12 December 1777
 med hans efterlevende Enke
 Dorothea Eleonora Hjabella v. Schmettau
 Denne, 10 Børn og 43 Børnebørn
 begræde hans Tab, men en blot disje
 Danmark sørger!
 Dog
 hans Støv er i dets Moderskiød
 hans Aand hos Løfets hulde Fader,
 hans Daad udødelig
 og evig hans Minde
 som Retsfind paa Jorden!

Fig. 32.

Geheimeconferensraad Christian Urnes Gravsten.

(Urne-Vaabnet, en Ørneklø, findes i Marmor indsat i Sandstenen).

1821.

HER UNDER HVILER
 GEHEIME-CONFERENSRAAD
 CHRISTIAN URNE
 FØD D. 4 MARTZ 1749
 DØD D. 28 JUNI 1821
 HAN VAR
 FÆDRELANDETS VARME VEN
 SIN KONGES TRO TIENER
 DEN BEDSTE MAND OG FADER
 SLÆGTENS HÆDER

SALIGE ERE DE DØDE SOM DØE I HERREN
 DE SKAL HVILE AF DERES ARBEJDE
 MEN DERES GERNINGER FØLGE MED DEM

JOH. AAB. IV—13.

Gravstenen ligger paa Gravstedet Nr. 88.

I Christian Frieses Kapel henligger en Tavle med nedenstaaende Indskrift. Tavlen sad tidligere fastgjort et Sted paa nordre Sideskibs Ydermur.

TRE SKRIDT HERFRA
BLEV I AARET 1814 NEDLAGT
BIRGITHE FØDT LØVE
MATERIALSKRIVER KRETZSCHMERS HUSTRUE
FRED OVER HENDES STØV

Nogle nyere Gravstene paa Sorø gamle Kirkegaard.

Professor Christian Wilsters Grav.

Følgende Vers læses paa Stenen:

HAN OLDTIDSSKJALDE
UNGDOMSLIV GENGAV,
MENS SELV HAN SANK
I TIDLIG GRAV.
SKU OPAD, KÆRLIGHED!
SE FREMAD, SAVN!
HIST BLOMSTRER FRISKT
HANS LIV, OG HER HANS NAVN.

Fig. 33.

**Professor Johan Christian Molbechs,
Etatsraad Christian Molbechs
og
Professor Chr. Kn. Fr. Molbechs Grave.**

Paa den store Sten staar yderst langs Siderne:
VENNER SATTE DENNE STEEN til minde
om DIGTEREN CHRISTIAN MOLBECH

I Forgrunden ses Prof. J. Chr. Molbechs Gravsten.

Fig. 34.

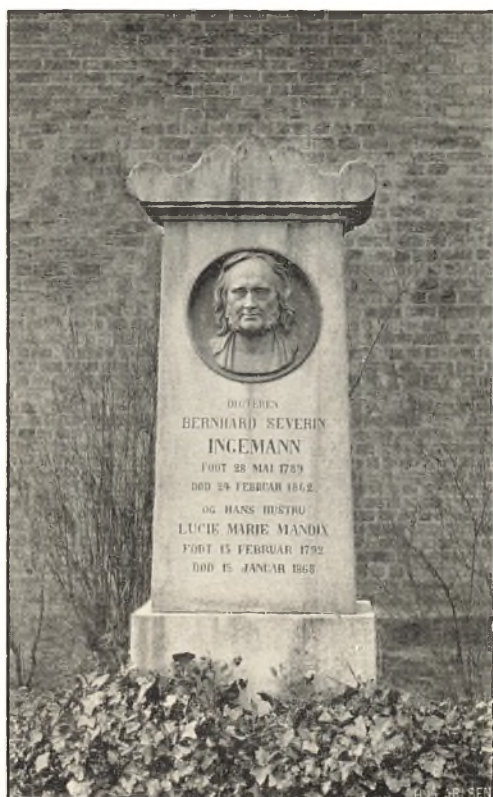

Fig. 35.

**Digteren
Bernhard Severin Ingemanns
og Hustru
Lucie Marie f. Mandix's
Grave.**

Fig. 36

**Forfatteren Peder Hjorts
Grav.**

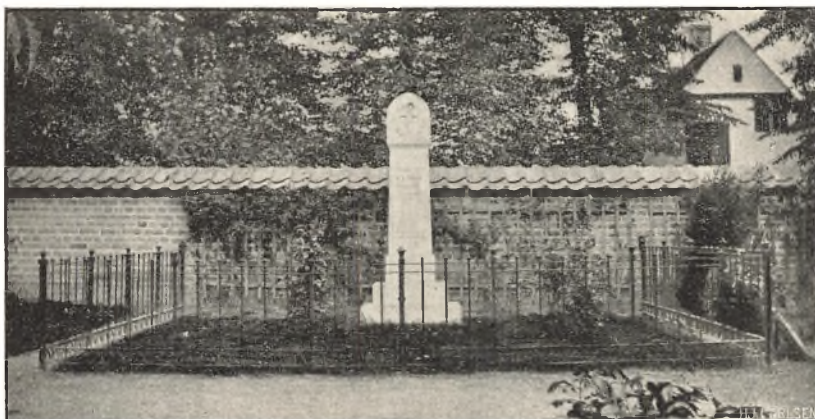

Fig. 37.

Kammerherre, Amtmand Hoppes Grav.

Gravstenen rejst af Amtets Beboere.

(I Baggrunden tilhøjre ses den gamle Smedie, der nedreves i 80erne. Ovenstaaende gamle Billede velvilligt stillet til Disposition af Hr. Hofjærgermester Hoppe, Toftholm).

**Etatsraad, Godsinspektør
Søren Kiærulff Povelensens
Grav.**

Fig. 38.

Fig. 39.

**Justitsraad,
Forstinspektør Sarauws
Grav.**

Fig. 40.

Kammerherre, Overførster Eides Grav.

Professor, Rektor Tregders Grav.

Fig. 41.

**Agent,
Sadelmagermester Trautners Grav.**

Fig. 42.

Fig. 43.

Mindestenen for Tømrer Bohne.

MEDBORGERE
SATTE DETTE MINDE FOR
BYRAADSMEDLEM
TØMRERMESTER
JENS MARIUS BOHNE
DBMD.
* 17/3 1836,
† PAA ATLANTERHAVET
OG BEGRAVET SMSTS
31/10 1893
TIL TAK FOR HANS
ATTENAARIGE VIRKSOMHED
I BYRAADET
SAMT FOR HANS HELE FÆRD
SOM GOD HAANDVÆRKER
OG BORGER.

Uddrag af Kirkebøger.

Fra 1690 er der i Sorø med nogle Afbrydelser ført Kirkebog eller som det hed: *Tegnebog*¹⁾. Af den Samling Kirkebøger, som nærværende Forfatter har fundet, i Provinsarkivet for Sjælland for Tiden 1690—1814 og de fra 1814 ved Sorø Præsteembede opbevarede samt af Begravelsesprotokollerne ved Sorø Akademis Godskontor, faar man først Midler til at overse Begravelsernes Antal pr. Aar fra 1690 til Dato samt de samlede Begravelser i samme Tidsrum²⁾.

Der mangler Tilførsler i Kirkebøgerne angaaende Begravelser i Tiden 1700—1708 (Klokker Oluf Krag), $\frac{7}{9}$ 1781— $\frac{27}{5}$ 1798 (Klokker Joh. Georg Voigt) og fra $\frac{8}{3}$ — $\frac{31}{12}$ 1814, desuden muligvis nogle Tilførsler i Forsommeren 1735.

Klokker *Oluf Krag* blev i 1708 afsat fra sin Stilling, fordi han fra 1701—1708 ikke havde ført Kirkebogen.

I 1816 — efter Klokker *Joh. Georg Voigts* Død $\frac{25}{4}$ 1816 — gjorde Sognepræsten, *Magnus Sommer* (Sognepræst i Sorø fra 1798—1848) Indberetning om, at den afdøde Klokker ikke havde ført Kirkebogen fra $\frac{7}{9}$ 1781— $\frac{27}{5}$ 1798 samt fra $\frac{8}{3}$ — $\frac{31}{12}$ 1814. Efter Brevveksling mellem Danske Kancelli, Biskoppen over Sjællands Stift, Amtmanden over Sorø Amt og Byfogden i Sorø, paalagdes det ved Kancelliskrivelse af 1. Januar 1817 (til Biskop og Amtmand) Sognepræsten i Forening med 2 af Byens ældste Borgere at fremskaffe Oplysninger fra alle Menighedens „Lemmer“, hvis Erklæringer i kronologisk Orden skulde indføres i den under 25. Juli 1781 autoriserede Ministerialbog.

Der udgik da 5. Marts 1817 en Opfordring til Menigheden i Sorø om at give Efterretninger om Fødtte, Konfirmerede, Ægteviede og Døde, men der tilvebragtes kun nogle højst ufuldstændige Oplysninger, som i Forening med nogle løse Optegnelser fra Klokker *Voigt* er alt, hvad der haves til Oplysning om Tiden 1781—1798 og en Del af 1814.

¹⁾ Af Kirkebøger fra Sorø findes følgende i Provinsarkivet for Sjælland: 1690—1718; 1718—1751; 1752—1781; 1781—1782 (kun nogle ganske enkelte Tilførsler); 1789—1814.

²⁾ Se foranstaaende Opgørelse.

Kirkebøgerne indeholder indtil 1813 ingen Dødsliste, men derimod Begravelsesliste. Man kan altsaa ikke se, hvornaar Vedkommende er død, men kun naar Begravelsen er foregaaet. Denne Begravelsesliste rummer ikke alene de tørre Facta, men ogsaa Bemærkninger, der i al deres Knap-
hed giver os Indblik i Datidens Sorø. Her skal aftrykkes enkelte af disse.

1690. De tre første indførte paa Begravelseslisten:

Onsdagen den 8. Jan.

Christen Mursvends Barn Weronika begravet paa Kirkegaarden.

Lørdagen d. 10. Jan.

Nikolaj Rafns Datter begravet under Oreværket ved den søndre Side i Kirken.

Mandag d. 3. Febr.

Hr. Assessor Fosses Søn Christian Mathias begravet i Kirken udfør Jost Høgs Begravelse.

1695. Indtil dette Aar er der ingen Tilføjelser af, hvor Vedkommende er begravet paa Kirkegaarden. Fra dette Aar bemærkes det, naar Begravelsen er foregaaet i *de fattiges Jord*. Den første Angivelse heraf er saalydende:

Fest Pucifiat Maria.

Blef en Karl fra Liunge som blef funden død liggende paa Gaden om Natten, begravet i de fattiges Jord.

1709. I dette Aar nævnes den, i Begravelsesanordningen omtalte, *anden Part Jord* første Gang.

Onsdag d. 31. Juli.

Blef Terkild Uldrik begravet i den anden Part Jord paa Kirkegaarden.

Den 27. Januar samme Aar.

Blef Mag. Jens Schelderups Lig indsat udi Sacristiet, og derfra siden henfløt til sit Hvilested udi Capellet, som Familien have.

1710. Nu nævnes ogsaa *første Part Jord*:

Onsdagen d. 16. Aprilis blef Hr. Niels Lauridsens lille Søn begravet i den første Part Jord paa Kirkegaarden.

1718. Der tales nu ogsaa af og til om *den øverste Part Jord*.

Mandag d. 31. Jan. blev Sigvard Knudsen begravet i den øverste Part Jord.

1721. Nu forekommer ogsaa *nederste Part Jord*.

d. 1. Martii. Begravede i den nederste Part Jord 2 uægte Børn.

1723. Dette Aar begyndte man at tale om den *mellemste Jord*.

- 1725.** D. 25. April blev Jens Sallemagers lidet Pigebarn begravet i den *bedste Jord* paa Kirkegaarden.
- 1735.** Fra dette Aar overtager *Andreas Christian Olaj Bang* Stillingen som Klokker i Sorø. Han indleder sine forskellige Indførelser i Kirkebogen med en lille Opsats, der for Begravelses-Listens Vedkommende er følgende:
 „I Jesu Guds Søns navn indgik jeg i mit Klokker-Embed her til Sorø Menighed Anno 1735 og gjorde die visita Mariæ d. 2, July min første Tjeneste, fra samme Tid af har jeg begyndt at antegne i denne bog alle de som herefter dør i Menigheden eller bliver her begravet. Min Gud giv Lykke og Velsignelse, hjælp Din Tjener, som haaber paa Dig og raaber til dig i din Søns Navn.
- Andreas Christian Olaj Bang.
- 1758.** Begravedes en Mand, som var død i Akademiets Arresthus.
- 1759.** Tales der om Sorø Kirkegaards *øverste Del*.
- 1768.** D. 14. Marts blev den dødfundne Skomagersvend Niels Hansen jordet i de fattiges Jord uden Ceremonier.
- 1773.** Torsdagen d. 26. Januar blev Frøken Dorothea Hedevig Pultz med Ceremonie indsat i Kirken i aaben Begravelse.
- 1777.** Tirsdagen d. 2den Sept. blev Justitsraad og Professor Schytte begravet i de Fattiges Jord efter hans eget Forlangende.
- 1780.** Mandag den 12te Juni blev Poul Hattemagers Søn begravet i Kirkegaardens mellemste Part med Sang og Klokker.
- 1798.** Fra dette Aar savnes Tilføjelsen om, hvor Vedkommende er begravet paa Kirkegaarden.
- 1799.** Tirsdagen d. 22. Oktober blev Gehejme-Conferentzraadinde Reitzenstein i sin Alders 85 Aar begravet i Sorø Kirke.
 [Vedkommende var Amtmand og Overhofmester Reitzensteins 2. Hustru. Med hende ophører saa godt som al Begravelse i Kirken. Se foranstaaende Opgørelse].
- 1813.** Den 17. November begravdes [paa Kirkegaarden] Gehejme-Konferentsraad Ludvig Christian Stemann, Ridder af Elefanten, 83 Aar.
 [Vedkommende var Poul Christian Stemanns Fader].
- 1815.** 17. Februar begravdes Hyrde paa *Jordnæs*, Hans Jensen.
- 1817.** 30. Julie begravdes Portbetjent Lars Carlsen.
- 1828.** 15. November begravdes Bille Wientil fra København, død 10 s. M. „Forulykket ved Skudden af Kanoner paa Formælingsdagen“.

1855, henholdsvis i Februar og Maj begravedes Jærnbaneanbejderne Jochum Reiper (47 Aar gl.) og Claus Peter Jäger (28 Aar gl.) samt i September Claus Ehlers (45 Aar gl.) og Johan Ludvig Tiemer (22 Aar gl.), alle fra Holsten. De arbejdede alle fire ved Anlægget af den sjællandske Vestbane.

Uddrag af Sorø Kirkes Inspektionsprotokol og Sorø Kirkes Synsprotokol.

Først fra 27. Marts 1862 bliver det muligt at følge Forhandlingerne angaaende Sorø gamle Kirkegaard igennem Sorø Kirkes Inspektionsprotokol. Før dette Tidspunkt har intet været protokolleret om saadanne Forhold.

Nedenfor skal gengives i sin Helhed eller i Udtog en Del Skrivelser fra Sorø Kirkes Inspektion til Kirke- og Undervisningsministeriet m. fl. Disse Skrivelser giver et klart Billede af Sorø gamle Kirkegaards Udvikling fra 1862 til nu. Ligeledes tilføjes nogle Udtog af Synsprotokollen for Sorø Kirke.

Ved Kirkeinspektionens Møde d. 27. Marts 1862 udtales: Da der føles stor Trang til et Lighus ved Sorø Kirkegaard besluttedes at indgaa med et Andragende til Kirke- og Undervisningsministeriet om at Opførelsen af et saadant maatte foranstaltes forberedt og gennemført.

Gennem den nedenfor citerede Skrivelse vil man se, hvor uheldige Forhold, der var til Stede i Sorø.

„Undertegnede, Sorø Kirkes Inspektion, tillader sig herved at henlede det høje Ministeriums Opmærksomhed paa, at der i Sorø er en stor Trang tilstede til et *Lighus ved Kirkegaarden*.

Denne Trang, der ogsaa andet Steds er følt og foranlediget at Lighuse mere og mere indføres trindtom ved Landets Købstads Kirkegaarde, føles tidt haardt i Sorø, naar Dødsfald indtræffe, især i Familier, der, som de fleste her, kun have en indskrænket Beboelseslejlighed. Naar Liget da maa staa i Huset lige indtil Begravelsen, inficeres hele Huset med dets Uddunstninger; Følget samles i de smaa Stuer, hvor Luftens Tilstand ofte gør stærk Oplukning nødvendig, og hvor Kulde, Træk og Stank der forene sig til at udsætte de Tilstedeværendes Sundhed for Fare, hvilken endmere forøges med den efterfølgende langsomme Procession igennem Gaderne i alt Slags Vejr. Men især lider derved den Afdødes Familie, som, foruden den med det øvrige Følge fælleds Fare og foruden den med Dødsfaldet forbundne Sorg og øvrige Trængsel, desuden skal være næsten husvild paa Begravelsesdagen, og baade før og efter denne taale alle de Inconcekvenser, som følge med Stuernes Indretning først til Lighus og derefter atter til Beboelse.

Da vi saaledes maa anse det for særdeles ønskeligt for Sorø Sogn at faa et Lighus, hvor Ligkisten kunde henstilles og Følget samles, tillade vi os herved ærbødigst at andrage paa, at Bygningsinspektøren, Hr. Professor Hansen, maatte

foranlediges til, efter at have undersøgt Pladsen, at indgive Tegning og Overslag til en saadan Bygning, samt at Sagen dernæst maatte blive gunstigt foranlediget udført.

Glahn.
[Sognepræsten].

E. Bojesen.
[Skolens Rektor].

H. Beck.
[Godsforvalteren].

I Henhold til Lov om Kirkesyn m. m. af $19\frac{1}{2}$ 1861 henlægges Sorø Kirke og dens nærmeste Omgivelser under *et særligt Syn*: Professor *N. Høyen*, Professor *Chr. Hansen* og Arkitekt *Herholdt*. Dette var et af de første officielle Skridt, der vidnede om offentlig Opvaagnen til Forstaaelse af, at det gjaldt at bevare vore gamle Kirkebygninger.

Kirkesynsprotokollen for Sorø Kirke har om Synet 24. Juli 1862 bl. a. følgende Bemærkning:

„Kirkens ydre Tilstand giver nærmest Anledning til to Bemærkninger. Den første angaar den nuværende Sokkel, som er udført med Cement, og som falder af, og revner paa flere Steder. Der maa sørges for en ny Sokkel. Den anden angaar den gamle, stygge og brøstfældige Klokkestabel, som staar tæt op til den nordre Korsarms nordre Side. Dens Stilling hindrer desuden Klokkerne fra at høres i alle Retninger. Der behøves følgelig en ny Klokkestabel, og den maa stilles saa frit som muligt. Da det imidlertid er overdraget medundertegnede Hansen, at indsende Tegning til et Lighus, er det muligt at en saadan Bygning paa eller tætved Kirkegaarden, tillige kan benyttes til en passende Ophængning af Klokkerne. Skulde dette imidlertid ikke lade sig gøre, da maatte der i ethvert Tilfælde sørges for en Klokkestabel, der var højere, og opført saaledes, at den var sømmelig og passende til Kirken. Et Klokкетаarn lader sig vanskelig forene med hele Kirkebygningens Karakter“.

(Synsprotokollen underskrevet af N. Høyen, Chr. Hansen og Herholdt samt af Kirkeinspektionens 3 Medlemmer).

Under $20\frac{1}{4}$ 1863 fremsatte Forstraad *Rothe* følgende Forslag til Forandringer paa Sorø Kirkegaard (Forslaget var en Del af en samlet Plan om Akademiterritoriets Omordning):

„Kirkegaardens Areal er ikke stort, og der er Rimelighed for, at der om kort Tid kan blive Mangel paa Plads, dersom der ikke mere end hidtil økonomiseres med den, der er. Dels for at vinde Plads, dels fordi der for Tiden er et uhyggeligt, skummelt Mørke over den største Del af Kirkegaarden, vil det være rigtigt, kun at beholde saameget af de nuværende Bepantninger og enkeltstaaende store Træer, som var tegnede paa Planen. Derved vilde der komme Lys og Luftbevægelse til et behageligt Indtryk paa dem, som besøge Gravpladserne. Ved borttage Træer bliver der ogsaa mere Jordareal anvendeligt, hvilket nu er saa gennemvævet af store Rødder, at deri ikke kan graves uden næsten derved at oprykke Træerne. Endvidere er det ønskeligt, langs med den østre Kirkegaardsmur

at gøre en 5 Alen bred Rabat til mere vedvarende Gravpladser, og udenfor Rabatten en Gangsti. I Fremtiden bør det ikke tillades at plante Træer eller Buske ved eller paa de særskilte Gravsteder, som efter deres Natur voxer højere end 3 Alen. I Udkastet til Kirkegaardsplanen er der taget Hensyn til den Mulighed, at der blev bygget et Ligkapel paa Nordsiden af den nordre Kirkegaardsmur, hvor der nu er en Port — —“.

Under $\frac{6}{6}$ 1863 protesterer Sorø Kirkes Inspektion mod at Planen bringes til Udførelse for Kirkegaardens Vedkommende:

„Det høje Ministerium har i Skrivelse af $\frac{30}{4}$ d. A. æsket undertegnede Inspektions Ytringer angaaende Forandringer paa Sorø Kirkegaard, som ere foreslaaede i en af Hr. Forstraad Rothe udarbejdet Plan af $\frac{20}{4}$ d. A., til Forskønnelse af Sorø Akademis Omgivelser.

Idet vi herved ærbødigst efterkomme saadan Opfordring, maa vi beklage, at vi for det lille Omraades Vedkommende, hvorom vi have at yttre os, nemlig med Hensyn til Kirkegaarden, maa i adskillige væsentlige Punkter protestere imod den ellers i saa mange Henseender smukke og tiltalende Plan. Dog trøste vi os ved det Haab, at om end Kirkegaarden efter vort Ønske beholdt noget Mere af sin nuværende gammeldags og alvorlige Karakter, end Planen tilsigter, saa vilde dette ikke forstyrre Indtrykket af de øvrige Omgivelser men maaske netop, ved at hævde baade Kirkegaarden og de andre Anlæg hvert sin Ejendommelighed, tjene til igjennem den harmoniske Kontrast at forhøje Indtrykket af det Hele.

Først maa vi da tillade os at udtale, at de i Planen fremhævede Misligheder i Kirkegaardens nuværende Tilstand ikke forekommer os ret væsentlige.

a) Dens Areal vil ved passende Økonomi neppe i nogen nær Fremtid blive utilstrækkeligt, selv om det aldeles ikke udvides, medmindre naar der udførtes den vistnok hensigtsmæssige Udvidelse over den lille Græsplet nord for Kirkegaarden paa begge Sider af det nye Lighus, ud til Alleen imellem Kirkegaarden og Bibliotheksbygningen. Hvis en saadan Udvidelse skulde komme under Forhandling, og den Indvending skulde fremkomme derimod, at en Kirkegaardsmur tæt ud imod Alleen vilde give denne Passage et mørkt og indsnevret Udseende, da vilde saadant formentlig lettelig undgaas ved at sætte et Jernstakit istedetfor en Mur ved en saadan nordre Grændse for Kirkegaarden.

b) Den Mislighed, at Rødderne af Kirkegaardsalleernes Træer skulde formindske eller vanskeliggøre Afbenyttelsen af Terrainet til Gravsteder, er ikke væsentlig, da disse Rødder jo næsten udelukkende optage et Areal, der alligevel skulde benyttes til Veje, ikke til Grave.

c) Men allerstærkest maa vi gøre Indsigelse imod det Udsagn, at de nuværende Alleer og enkeltstaaende store Træer, foraarsage et uhyggeligt skummelt Mørke over den største Del af Kirkegaarden. Tvertimod er det vor Overbevisning, der, saavidt vi have erfaret, deles af alle Sorø Kommunes Beboere, at bemeldte Alleer og store Træer ere en meget stor Prydelse for Sorø Kirkegaard, og langt fra at gøre den uhyggelig eller skummel, udbrede en mild skyggefuld Fred over de Dødes Have. Af de to Alleer gaar den ene igjennem en stor Del af Kirke-

gaardens Længde, parallel med Kirken, og dens gamle smukke Træer stemme saa godt overens med den gamle ærværdige Klosterkirkes Ydre, at denne efter vor Formening vilde tabe betydeligt, endog miste noget af sin Karakter, der fremkalder Drømme om gamle Tider, dersom den mistede sine gamle Træer. Man sammenligne kun i denne Henseende det Indtryk, Kirken gjør, set sydfra, fra Akademiet, med dens Indtryk nordfra, fra Kirkegaarden. Den anden Allé føres lodret paa den første netop saa heldigt lige fra Indgangen af det nye Lighus, saa at der vist burde plantes en Allé der, om den ikke heldigvis allerede var der. Vi kunne tilføje, at Kirkegaardens Træer bidrage til Læ baade for Kirken og en Del af Byen, samt at deres Tilværelse i nogen Afstand udenfor Kirkens Vinduer ogsaa bidrager til at give dennes Indre et Præg af Venlighed og Højtidelighed, som ikke lidet vilde savnes. Det er derfor vor indstændige Begæring, at ingen af de gamle Alleer eller enkeltstaaende store Træer paa Kirkegaarden maa blive borttaget, saameget mere da saadant Tab, naar det viste sig at være et Tab, først efter mange Aar vilde kunne oprettes. Derimod kunne vi ikke andet end ganske at tiltræde det Forslag, at det i Fremtiden ikke bør tillades at plante Træer eller Buske, som efter deres Natur voxer højere end 3 Alen, ved eller paa de særskilte Gravsteder.

d) Det Forslag endelig, tildels at omlægge de nuværende Veje paa Kirkegaarden, navnlig at gøre langsmed den østre Kirkegaardsmur en 5 Alen bred Rabat til mere vedvarende Gravplads og udenfor Rabatten en Gangvej, vil ikke kunne udføres uden at adskillige Gravsteder derved ødelægges, medens noget væsentligt Gode ikke kan skønnes opnaaet derved.

e) Forsaavidt Kirkegaarden maaske undertiden paa en eller anden Betragter ikke har gjort et ublandet venligt Indtryk, da maa Aarsagen dertil vist ikke søges i dens Prydelse med skønne Træer, men dels i det uhyggelige Klokketur, som nu jo snart ved det høje Ministeriums Omsorg tør haabes fjernet, dels i Grundens Fugtighed, der atter ikke har sin Aarsag i nogle Træers milde Skygge, men i Arealets Beskaffenhed, hvor et fast leret Underlag nogle Alen under Overfladen danner Bækkener hvor Grundvandet bliver staaende uden Afløb og saaledes mætter den ovenover Leret liggende løsere Jord med Fugtighed. Udentvivl vilde et simpelt Afsivningsarbejde, hensigtsmæssigt anvendt, kunne raade Bod paa denne Mislighed, naar Drainrør lededes under Gangene, for ikke at komme i Kollision med Gravene, og derfra bragtes til at udmunde enten i den tæt udenfor Kirkegaardens nordøstlige Grænsemur løbende Afledningsgrøft, eller ialfald direkte i Søen. Om det høje Ministerium vilde gunstigt foranledige dette Spørgsmaal undersøgt af Sagkyndige, vilde derved maaske Meget kunne vindes til at holde Fugtighed baade fra Kirken og Kirkegaarden og saaledes baade til Gavn og Hygge for begge“.

Synet over Sorø Kirke ^{10/7} 1863 udtaler:

„Med Hensyn til Kirkens Ydre, da vil den gamle brøstfældige Klokkestabel ved den nordre Korsarm nu snart kunne nedtages, da det ny Ligkapel alt er under Bygning, og det tillige erholder et Taarn til Klokkerne. Saasnart den gamle Klokkestabel er borttaget, tilbyder der sig en passende Plads til at opstille de

Hoved- og Fodstykker af Søjler, samt Brudstykker af Søjleskafter, der hidrøre fra den gamle Klosterbygning og foreløbigt ere hensatte i Academiets Have. Opstillede ved den gamle Klosterkirke og ligesom under dennes Varetægt ville disse Fragmenter af Sorø Klosterbygning erholde den Betydning som de virkelig have, og ikke henstaa som blotte Kuriositeter i et moderne Haveanlæg — —“.

Synet over Sorø Kirke ^{20/7} 1864 udtaler:

„Ligkapellet med tilhørende Klokketaarn er fuldført, men Klokkerne endnu ikke indhængte; dette vil ske i dette Efteraar, naar Murene i den ny Bygning har faaet den nødvendige Tørhed“.

I 1866 bringes Spørgsmaalet om en Assistents-Kirkegaard frem gennem Sorø Bys Sundhedskommission og der fremkommer følgende Skrivelser fra Kirke- og Undervisningsministeriet og Sorø Kirkes Inspektion:

Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet tilskriver Kirkeinspektionen følgende ^{19/7} 1866:

„Sorø Sundhedscommission har i et hertil gennem Amtmanden over Sorø Amt indsendt Andragende blandt flere Foranstaltninger til at bevirke en bedre Sundhedstilstand i Sorø By og Omegn anholdt om, at der maatte træffes Anstalt til, at den gamle Kirkegaard blev drainet for at bortlede Grundvandet, der ellers kan befrygtes at ville inficere Brøndene i Nærheden, og at der maatte blive anlagt en Assistentskirkegaard i Nærheden af Byen.

Næst at bemærke, at man under Dags Dato har tilskrevet Bygningsinspecteur Justitsraad Hansen om at indgive Overslag over de med en saadan Draining som den foreslaaede forbundne Udgifter, skulde jeg, efterat jeg ved min Nærværelse i Sorø har ladet mig paavise det Stykke Jord, tilvenstre i Philosophgangen, hvor nu Fiskerhuset ligger, som paatænkes benyttet til Assistentskirkegaard, tjenstligst anmode Kirkeinspektionen om at lade Terrainet undersøge, hvorvidt det antages at egne sig til det nævnte Øiemed, ligesom jeg ogsaa maa ønske det overveiet efter en nærmere Undersøgelse af Stedforholdene, om det ikke maatte være at foretrække at henlægge Assistentskirkegaarden til den nær derved liggende høiere Deel af Marken, hvorved vilde vindes, dels at de paa Fiskerhuuslodden staaende Bygninger kunde blive staaende og den alt opdyrkede Jord benyttes, dels at Kirkegaarden kom til at ligge høiere og noget fjernere fra Byen.

Kiøbenhavn 19. Juli 1866.

Efter at have foranstaltet det fornødne Nivellement udført ved Landmaaler Lund i Sorø og i foregaaende Møder drøftet Sagen, besluttede nu Inspektionen i dette Møde (d. ^{10/7} 66) at tilskrive Ministeriet saaledes om denne Sag:

„Det høje Ministerium har under 19. Juli d. A. opfordret Inspektionen til at lade forskellige Jordstykker undersøge med Hensyn til deres Brugbarhed til *Assistents-Kirkegaard for Sorø*. Resultatet af bemeldte Undersøgelse er følgende:

a) det Stykke Jord tilvenstre for Filosofgangen, hvor nu Fiskerhuset ligger, maa paa Grund af Fugtighed anses for ubrugeligt;

d) det Stykke, som ligger nærmest NO. for Førstnævnte, ved Filosofgangen imellem Fiskerhuset og Grusgraven, har ved det foranstaltede Nivellement vist sig at frembyde saadanne Vanskeligheder med Hensyn til Afsivning, at vi ikke tør tilraade Valget deraf;

c) derimod maa det Stykke Jord, der ligger umiddelbart NO. for Grusgraven, tæt op til det saakaldte Mølledege ved Filosofgangen, anses i enhver Henseende tilfredsstillende, saaledes at Afsivning maaske endog der kunde undværes.

Desuden maa vi bemærke, at en *Assistents-Kirkegaard* vil gøre det fornødent:

1) at der indrettes en ny Port, med Overkørsel til Danneskjolds Allé, paa den gamle Kirkegaard imod Øst;

2) at der anskaffes en Ligvogn og sørges for dens Bespænding for at føre Ligene den lange Vej til *Assistents-Kirkegaarden*, samt

3) at der ved *Assistents-Kirkegaarden* opføres et Skur til Ligvogn og Materialier, hvor tillige Præsten og de mindre Ligfølger, der ikke udgaa fra Kirken eller Lighuset, kunne være under Tag, medens de vente paa hinanden.

Forøvrigt tror Inspektionen med Hensyn til Spørgsmaalet i Almindelighed at burde gøre opmærksom paa:

at forsaavidt som ikke Sundhedshensyn gøre det fornødent, behøves der ikke for Pladsens Skyld en *Assistents-Kirkegaard*, navnlig naar den paatænkte Udvidelse af den gamle Kirkegaard udføres;

at med Hensyn til Sundhedsforholdene har Erfaring ikke hidtil lært, at Kirkegaarden har haft skadelig Virkning; — navnlig er Vandet i Brøndene nærmest rundt om Kirkegaarden anerkendt for og ved Analyser af Professor Johnstrup befundet at være særdeles godt;

at det for kun 3 Aar siden opførte Lighus ved den gamle Kirkegaard vil kun tildels gøre den tilsigtede Nytte, naar en anden Kirkegaard tages i Brug; samt

at den lange Afstand til *Assistentskirkegaarden* vil blive meget besværlig og i ondt Vejr sundhedsfarlig i en saa lille Kommune som Sorø, hvor det bliver umuligt at tilvejebringe kjørende Befordring for Ligfølgerne, og hvor man altsaa maa gaa den lange Vej tilfods i hvilket som helst Vejr og Føre.

Saafernt derfor definitiv Afgørelse ikke allerede skulde være fattet, bede vi disse vore Bemærkninger tage under gunstig Overvejelse“.

Den ^{31/7} 1891 fremsatte Kirkeinspektionen følgende i Skrivelse til Kirke- og Undervisningsministeriet:

En passende Udvidelse i de nærmeste Aar vil være nødvendig og kan ogsaa foretages i nordlig Retning. Men en endelig Plan kan ikke bringes i Stand før efter næste Aars Kirkesyn.

Ligbærerlauget i Sorø.

I alle Byer fandtes tidligere et Ligbærerlaug. Sorø fik sit meget sent. Af nedenstaaende vil man forstaa, at en Begravelse i de Tider maa have været meget dyr.

Den 7. November 1800 oprettedes af Byfogden et „Liglaug“ i Sorø, hvis nedenstaaende „Artikle“ approberedes af Danske Cancelli 27. December samme Aar.

- § 1. „Det [Liglauget] skal bestaa af 12 Mand, som af **Magistraten** i Sorø beskikkes; og skulde flere end disse ved en eller anden Leilighed forlanges, maae Lauget selv anskaffe Samme; men, naar ellers Nogen af de nu beskikkede Liigbærere ved Døden afgaaer, eller paa anden Maade gaaer ud af Lauget, maae Ingen paa egen Haand træde i Steden, men det beroer paa Magistraten, hvem han dertil vil ansætte, hvorforfore Forandringen strax skal anmeldes for ham, paa det en anden skikkelig Mand kan igjen forderligst
- § 2. blive beskikket. Liiglauget skal have en Formand, til hvem Vedkommende kan henvende dem, naar noget Liig skal bæres til Jorden; denne Formands Pligt bestaaer i at tilsige de Øvrige i Lauget, modtage Betalingen, som herefter i 5te § findes fastsat og iøvrigt at iagttage, hvad der til god Skik
- § 3. og Orden i Lauget udfordres. Dette Laug skal allene være berettiget til at bortbære alle i Sorø Bye forefaldende Liig, hvad enten de henhøre til Borgerskabet eller øvrige Indvaanere i Byen, uden at nogen Andre i denne deres Rettighed skal kunne gjøre dem Indgreb.
- § 4. Ved Liigbæringen skal de indfinde sig paa den ved Tilsigelsen bestemte Tid med sømmelige sorte Klæder og Kapper, og forholde sig ædruelige og skikkelige.
- § 5. Betalingen for deres Umage fastsættes saaledes: 1)¹⁾ for et Liig, som sættes i Kirkens aabne Begravelse 24 Rdlr., 2)²⁾ for et Liig, som begraves i Kirken 18 Rdlr., 3) for et Liig, som bæres i Hænderne, og nedsættes i Kirkegaarden, naar Klokkerne ringe, 12 Rdlr., for et Liig, som nedsættes paa Kirkegaarden, uden Klokkernes Ringning, 8 Rdlr., 5) for et Liig, som bæres paa den store Liigbør, naar Klokkerne ringe, 8 Rdlr.; 6) for et Liig, som bæres paa den store Liigbør, uden Klokkernes Ringning, 6 Rdlr.; 7) for et Liig, som bæres paa den lille Liigbør, 4 Rdlr.; 8) for et Liig, som bæres paa den lille Bør med 8 Mand, 2 Rdlr. 4 Mk.; 9) om forlanges

¹⁾ og ²⁾ Begge Steder forbudne ved Fd. 22. Febr. 1805.

2 eller flere af Liiglauget til at bortbære Børn, fra Fødselen til Confirmationen, da for hver Mand 1 Mk.; 10) fra Confirmationensdagen af betales for et Lig saaledes som foran bestemt, hvad enten Liiget bortbæres af Lauget eller ikke; 11) De, som døe i **Fattighusene** eller nyde **Almisse** af Fattiggassen, eller hvis Stervbo er saa ringe, at det aldeles ikke formaar at udrede Begravelses-Omkostningerne, skal Lauget være pligtig til at bære til Jorden uden Betaling“.

Senere, vistnok i 1810, skete enkelte Forandringer med Liiglauget i Sorø. Først fra 1. August 1868 ophørte denne Institution og nedenstaaende Ordning traadte i Stedet:

I Henhold til Sorø Communalbestyrelses Beslutning ved Mødet den 25de ds. er der imellem undertegnede Borgerrepræsentanter Glahn og Borges paa Communalbestyrelsens Vegne og ligeledes undertegnede Skomagermester Sophus Høyer i Sorø indgaaet følgende Contract angaaende Ligbæringen her i Byen fra 1ste August d. A. at regne, til hvilken Tid det nuværende Ligbærerlaug ophæves og Ligbæringen gjøres til fri Næring.

§ 1.

Skomagermester Sophus Høyer forpligter sig til fra førstkommende 1ste August paa Forlangende og for den nedennævnte Betaling at besørge de Lig bragte til og nedsænkede i Graven, som fra Sorø By ønskes jordfæstede paa Sorø Kirkegaard. Begjering om Bortbæringen skal være fremsat 24 Timer forud. Communalbestyrelsen har ingen Forpligtelse til at forskaffe Skomagermester Høyer den ham tilkommende Betaling, men han er berettiget til at fordre Betalingen erlagt af Den, som begjærer Bortbæringen, førend Begravelsen finder Sted.

§ 2.

Det er en frivillig Sag om Nogen vil benytte Skomagermester Høyers Bistand til Ligbæring eller ikke. Afbenyttes ikke hans Hjælp, tilkommer der ham selvfølgelig ingen Betaling.

§ 3.

Skomagermester Høyer har at møde ved enhver Begravelse, hvortil hans Hjælp er begjært, med det behørigte af ordenlige og ædruelige Folk bestaaende Mandskab, der skal være iført sømmelige mørke Klæder og sort Hat.

§ 4.

Betalingen for at faae et Lig bragt i Jorden, forsaavidt Skomagermester Høyers Bistand benyttes, skal være cens for Alle og bliver den samme, hvad enten Liget afhentes i Sørgehuset, i Lighuset eller i Kirken, saa at kun Bærernes Antal i Forhold til den Afdødes Alder og Kistens Beskaffenhed (o: om denne er enkelt eller dobbelt) kan gjøre Forskjel.

§ 5.

Hvis nogen maatte ønske et Lig bragt fra Sørgehuset til Lighuset eller Kirken eller fra Lighuset til Kirken, da bliver dette fra 1ste August d. A. en Communalbestyrelsen uvedkommende Sag, men Hensyn til hvilken den Paagjæl-

dende maa søge særlig Overenskomst truffen enten med Skomagermester Høyer eller Andre. Det paahviler saaledes kun Skomagermester Høyer for den nedenfor omhandlede Betaling at besørge Bortbæringen enten fra Sørgehuset eller fra Lighuset eller fra Kirken til Graven (altsaa 1 Tour) og Ligets Nedsækning deri.

§ 6.

Nærværende Contract indgaaes paa 5 Aar, dog saaledes at den efter Udløbet af det første Aar kan hæves fra en af Siderne med et halvt Aars Opsigelse.

§ 7.

Betalingen til Skomagermester Høyer fastsættes saaledes for de Lig, som begjeres bortbaarne ved hans Foranstaltning:

Alder.	Enkelt Kiste.				Dobbelt Kiste.			
	Til	3 Aar	2 Rd.	1 Mk.	8 Sk.	2 Rd.	1 Mk.	8 Sk.
Over 3 til	8	—	5	—	3	—	12	—
— 8 til	16	—	7	—	5	—	4	—
— 16 Aar.			11	—	1	—	8	—
			13	—	3	—	„	—

§ 8.

Bærerne antages og afskediges af Skomagermester Høyer. Deres Antal fastsættes saaledes:

For Lig	til	3 Aar	2 Bærere	} Bærernes Antal er eens enten der benyttes enkelt eller dobbelt Kiste. forsaavidt enkelt Kiste benyttes, og 12 —, naar dobbelt Kiste bruges.
— fra	3 til	8	5	
— fra	8 til	16	7	
— fra	16 Aar		10	

Under det anførte Antal er en Bærer af Skamlerne iberegnet.

§ 9.

Forsømmer Skomagermester Høyer at foranstalte et Ligs Bortbæring, hvortil han er begjert, eller anden væsentlig ham eller hans Mandskab tilregnelig Uorden ved en Begravelse maatte foregaae, underkaster han sig en Bøde hver Gang a indtil 10 Rd. til Fattiggassen efter Communalbestyrelsens Skjøn.

§ 10.

Denne Contract udfærdiges uden nogen Udgift for Skomagermester Høyer, der indhændiges en bekræftet Gjenpart af samme.

Communalbestyrelsens Approbation paa Contracten forbeholdes.

Til Bekræftelse er Contracten forsynet med vor Underskrift.

Sorø den 30te Juni 1868.

Glahn.

Borges.

S. Høyer.

Dette Udkast bliver herved approberet.

Sorø Communalbestyrelse den 9de Juli 1868.

F. H. Jørgensen.

Glahn.

Borges.

Windfeld-Hansen.

M. Trautner.

H. Rasmussen.

Fra Begyndelsen af 70erne ophævedes ogsaa dette Ligbærerlaug.

Begravelses Anordning for Sorø fra 1683.

Begravelse Anordning i Sorøe.

Indrettet efter Kongelig Majestæts allernaadigste Forordning de Dato 7' November 1682 saaledes som følger:

- 1ste a. Fra de øverste Piller som Stoelene begyndes, til de nederste Piller, der i sin Tid igien skal slippe, midt paa Gulvet gives for en muret Grav 30 *pp* " *8* " *β*
- b. om et Lig er needsadt begravet eller kastet Jord paa, er det lige godt baade med at aaben Graven, eller henflyttes gives saa alle deres Rettighed for hver Gang den aabnes 15 - " - " -
- c. For et Liig i en umuret Grav sammestæds 15 - " - " -
- 2det a. Imellem Pillerne og Muren paa den Norderste og Sønderste Side i Kirken, fra den Pille Stoelene tager ved, neder ad Kirken til de Piller der igien slipper, gives af en muret Grav 20 - " - " -
- b. For hver Gang den aabnes og noget Liig nedsættes gives 10 - " - " -
- c. For et Liig udi en umuret Grav sammestæds 10 - " - " -
- 3die a. Fra de nederste Piller Stoelene slipper til Vester Gaul imellem den Norderste og Synderste Muur i Kirken gives af en muuret Grav 16 - " - " -
- b. For hver Gang den aabnes 8 - " - " -
- c. For et Liig i en umuret Grav sammestæds gives 5 - " - " -

Kirke-Gaarden.

- 4de. Som et skift i tvende Parter nemlig i den øverste og nederste Part.
- Den øverste Part tager ved den vestre Muur og ender jevnsiides med Porten som man kommer ind paa Kirkegaarden for et fuldkommen Liig som sammestæds begravnes 2 - " - " -
- For et Barn 1 - " - " -

- 5te. Den nederste Part som tager ved den venstre Haand, naar man kommer ind af Porten paa Kirkegaarden, og endes igen Norden til Muuren.
 For et fuldkommen Liig som begravnes sammesteds gives 1 ⁴⁸ " 85 " 13
 For et Barn " - 3 - " -
 Nederst i bemeldte Part nyder de Fattiges frie Leje-Stæder, uden Betaling.
- 6te. For en Steen at lægge paa en Grav paa Kirkegaarden gives til Kirken 1 - " - " -
 For et Træ " - 3 - " -

Skolen.

- 7ende. For et Liig som i Kirken begravnes enten om Aftenen eller om Dagen skal gives til Skolen 4 - " - " -
 Og da Rector med samtlige Collegie og alle Skole-Børnene at møde i Kirken naar Liig Prædiken forrettes.
 For et Barn under 5 Aar 2 - " - " -
- 8tende. For et Liig som med Klokker og Sang begravnes paa Kirkegaarden gives til Skolen 2 - " - " -
 Og da begge Collegas at med 18 Discipler.
- 9de. Begiæres ickun en Collega med 12 Skoele da betales derfor til Skolen 1 - 2 - " -
 vil de ey have saamange at de ey formaae den Ud-gift da gives ickun 1 - " - "
 Og da en Collega at møde med Sex Skole Børn.
 For et Barn under 5 Aar i fornævnte Sorter gives halvt saameget.
- 10de. For et Liig imellem 11 og 12 Aar uden Klokker og Sang, begravnes paa Kirkegaarden, gives til Skolen . . " - 3 - " -
 For et Barn under 5 Aar " - 1 - 8 -
- 11te. De som ere uformuende, og begravnes i de Fattiges Jord, og giver slet intet.
- 12te. Hvo som lader sig vie i Huuset giver til Skolen . . . 2 - " - " -
 Og da Skolen uden videre Betaling være forpligtig at sjunge en Dansk Psalme for og efter Copulationen, om det begiæres men vil Brude-Folkene have singularær Sang eller Musique da giver de Skolen 4 - " - "
 og desuden at betale Organisten a parte.
- 13de. Hvo som lader sig vie i Kirken giver til Skolen for Dansk Sang Penge " - 3 - "
 og til Organisten for at lægge ved Sangen " - 1 - 8 -
 Men begiærer de singularær Sang eller Musique da giver de Skolen lige som hiemme i Huuset og Organisten a parte.

Klokkerne.

- 14de a. af alle Klosters Klokker gives for hver Gang med den-
nem ringes for noget adelig Liig til Kirken 4 *4°* " *8* " *13*
- b. og til Alteret for et Liigs Nedsættelse et Par Vox Lys.
- c. For en Professorers, Borgere eller andre Liig i Kirken
begraves 2 - " - " -
- d. For et Liig paa Kirkegaarden, naar der ringes med de
2 mindste Klokker 1 - " - " -
- e. De Fattige som nyder frie Graver uden Betaling nyder
ogsaa de mindste Klokker frie.
- 15de a. For hver Gang Klokkerne ringes gives Klokkeren for
sin Umage " - 3 - " -
- b. Klokkeren nyder ellers for en Grav udi Kirken at grave,
Stenene at optage og igien paalægge til et fuldkommen
Liig 1 - 3 - " -
- c. Til et halv voxen Liig 1 - " - " -
- d. for et Barn " - 4 - " -
- e. For en muuret Begravelse udi Kirken at aabne og igien
at tillægge gives Klokkeren iligemaade 1 - 2 - " -
- 16de a. Klokkeren maae ingen Grav lade aabne førend Rectoris
Seddel fremvieses, at Skoelen efter forbemeldte Taxt
først fornøyes.
- 17de. Klokkeren skal have Indseende at Graverne dybe og
forsvarlige graves, og at Liig Kisterne som nogen-
leedes vare friske ey af Graveren spoleres, men hvor
de ere forraadne, da de Dødes Been opsamles og paa
et vis Sted igien henlægges.
- 18de. Settes noget Liig i Kirken, som siden flyttes da be-
tales derfor efter Forordningen.
- 19de. Begravelse Stæder i Kirken som ey ere arvelige, enten
de ere murede eller ieke forbliver til de Døde paa 20ve
Aars Tid, og siden Kirken at være hiemfalden, dog
at de Dødes Been samles udi en liden Kiste, og udi
samme Begravelse, ved en Side hensættes, med mindre-
de Dødes Arvinger derom paa nye vil handle.
- 20de. Begiæres nogen murede Begravelser i Kirken at vil
bekoste af nye, da sligt af Forstanderen, Provsten og
Sogne Præsten først søges, som derom paa Kirkens
Vegne i nøyeste Maade kand handle efter Stædens og
Personernes Lejlighed, som billig kand eragtes, og
siden til Patronernes Approbation, indsende, hvor-
efter siden Skiøde tages beskreven.
- 21de. Hvor sædvanlig været haver at Præsterne haver nydt
Følge-Penge, for Liigene at følge, nyder de dem frem-
deeles u Prejudiceerlig i alle Maader.

Hvilket nu saaledes efter Høystbemeldte Kongl. Majestæts allernaadigste Befaling [udi] Sognepræstens og Magistratens Overværelse haver forfattet, hvorefter de vedkommende Sig tilbørligen haver at rette, og Kirkens, samt Skolens Rettighed forsvarlig iagttage.

Hafniæ den 8de Juni 1683.

O. Krabbe.

Bagger.

Foreskrevne Begravelses Anordning paa Sorøe at være rigtig efter den Originale, som Skolens og Kirkens Patroner haver os tilsendt. Testeres. dat. Søb Kloster den 23' April 1685.

P. Lange.

Regulativ fra 1897 for Betalinger til Sorø Akademi for Gravstedsret.

Regulativ

**angaaende Betalingen for Gravstedsret samt for Gitter- og Monumentret paa Sorø
nuværende Kirkegaard, udfærdiget i Henhold til Kirke- og Undervisningsministeriets
Resolution af 25. Juni 1897.**

Foruden de hidtidige Kendelser [4 Kr. for hvert Ligs Nedsættelse og 4 Kr. for Kirkeklokkernes Brug] for Jordens og Klokkernes Brug bliver der i Henseende til Begravelser paa Sorø nuværende Kirkegaard herefter at erlægge følgende Betalinger.

1.

Naar fremtidig mere Jord end der paa det vedkommende Tidspunkt straks er fornøden til en Begravelse, tillades henregnet under et Gravsted, skal der for Erhvervelsen af Retten til det samlede Gravsted erlægges en særlig Betaling, der er fastsat til 6 Kroner for hver Kistes Rum, der er beregnet til 8 □ Alen i Overfladen, som Gravstedet kommer til at indeholde, maalt under eet, — indtil 4 Kisters Rum, som er det højeste, et enkelt Gravsted maa udlægges med. I denne Betaling finder ingen Afkortning Sted for, hvad der er erlagt af Familien, som almindelig Kendelse for Ligs Nedsættelse i Gravstedet, ligesom der ogsaa senere, naar Lig nedsættes hvorsomhelst i Gravstedet, bliver herfor at erlægge sædvanlig Kendelse. Men naar der ved Begravelsen af en Ægtefælle ikke i det særligt foreliggende Tilfælde kan tages saadan Kendelse efter de for Jordkendelsens Udredelse hidtil fulgte Regler, skal der uden Betaling, paa Begæring og saavidt muligt, anvises et Lejested for den efterlevende Ægtefælle ved Siden af den afdøde, og skal derefter begge Gravlejer fremdeles henligge uden nogen Betalingsforpligtelse i Henseende til selve Gravstedsretten eller dens Fornyelse, indtil 20 Aar efter den sidst afdødes Begravelse, forsaavidt denne da ikke sker andetsteds end i det anviste Leje, og forsaavidt Kirkegaarden ikke forinden maatte blive nedlagt som saadan.

2.

Naar et Gravsted som et samlet Hele eller et isoleret enkelt Gravleje ønskes bevaret længere end 20 Aar fra Udgangen af det Kalenderaar, hvori henholdsvis den først afdøde af Familien og den paagældende enkelte begravede blev nedsat, bliver der for Fornyse af Gravstedsretten at udrede en Betaling, der bestemmes efter det Areal, Gravstedet eller Gravlejet indtager, og efter Taksten i Post 1 for 1ste Udlæggelse af Gravsteder, uden Hensyn til, hvad der i anden Henseende maatte være betalt af Gravstedet med, hvad dertil hører, og hvornaar saadant er betalt. Denne Betaling for Fornyse af Gravstedsretten erlægges for hvert vicennium efter hinanden, hvori Fredningen ønskes sikret udover de første 20 Aar, men skal i øvrigt efter Forholdene kun kunne ske for 1 vicennium ad Gangen. Fornyse for et mindre Tidsrum end eet vicennium kan ikke finde Sted, men en erhvervet Fornyse af Gravstedsretten skal desuagtet ikke under noget Paaskud kunne gøres gældende overfor Kirkeejeren længere end til Kirkegaarden bliver nedlagt som saadan, og der vil ikke af Hensyn til Kirkegaardens Nedlæggelse kunne fordres eller ventes nogen Afkortning eller Tilbagebetaling i Henseende til den heromhandlede eller nogen anden for Kirkegaarden gældende Betaling.

For alle de i Øjeblikket paa Kirkegaarden tilstedeværende vedligeholdte Gravsteder eller isolerede Gravlejer, som ere over 20 Aar gamle efter den nys givne Definition, skal Fornysesperioden regnes fra 1ste Januar d. A.

3.

For hvert enkelt Monument af Sten eller Metal, som herefter tillades anbragt paa et Gravsted eller Gravleje, bliver der at erlægge en særlig Betaling af 4 Kr., og for et Gitter af Metal eller en lignende Indhegning ligeledes en særlig Betaling, der her er fastsat til 4 Kr. for hver 8 □ Alen, som det paagældende indhegnede samlede Gravsted eller isolerede enkelte Gravleje indeholder. Hver Gang Retten til et Gravsted eller Gravleje i Henhold til foranstaaende skal fornyes, skal dermed ogsaa Monument- og Indhegningsretten betragtes som udløben, og bliver saaledes samtidig med Gravstedsretten og for samme Tidsrum Retten til at beholde staaende paa Gravstedet eller Gravlejet, hvad der derpaa maatte være anbragt af Monumenter eller Indhegning af den angivne Beskaffenhed, at forny ved Erlæggelse tillige af den for Anbringelse første Gang af henholdsvis Monument og Indhegning fastsatte Betaling.

4.

Samtlige de saaledes fasisatte nye Betalinger tilflyde ligesom de tidligere erlagte Sorø Akademis Kasse og paa samme Maade, under Kontoen for tilfældige Indtægter.

Inspektionen for Sorø Kirke, Sorø den 17. Juli 1897.

F. C. Krarup. *Hoff.* *Sarauw.*

p. v. c.

Sarauw.

Biografiske Notitser om nogle af de paa Sorø gamle Kirkegaard Begravede.

1775. Jens Kraft, Justitsraad, Professor i Matematik ved det ridderlige Akademi i Sorø. F. i Frederikshald 1720, blev opdraget hos Farbroderen, Major Jens Kraft paa Rostrupgaard i Thy.

Udgav en Række matematiske og filosofiske Værker. 1746 Professor i Matematik ved Sorø Akademi. Død 1765.

1777. Andreas Schytte, Justitsraad, Professor i Statsvidenskab ved det ridderlige Akademi i Sorø. F. $16/8$ 1726 i Uggerslev paa Fyn, hvor hans Fader var Præst. Student fra Odense 1844, tog theologisk Embedseksamen 1750, fra 1759 Professor ved det ridderlige Akademi i offentlig Ret og Statsvidenskab. Udgav en Række statsvidenskabelige Arbejder. Død i Sorø $27/8$ 1777. (Han forlangte før sin Død at blive begravet i de fattiges Jord paa Sorø gl. Kirkegaard, hvilket han ogsaa blev).

1801. Christian Vogelius Steenstrup, Professor i Statsvidenskab ved det ridderlige Akademi i Sorø. F. i Sjørring i Jylland $26/3$ 1745, d. i Sorø $21/12$ 1801.

1805. Caspar Abraham Borch, Professor v. Sorø ridderlige Akademi. F. 1747, d. 1805.

1813. Christian Ludvig von Stemann, Gehejmekonferensraad, Amtmand over Sorø Amt. F. i Meldorf $12/12$ 1730, d. $11/11$ 1813. (Vedk. var Poul Christian Stemanns Fader).

1815. August Hosum Klein, Postmester i Sorø. F. i Saksøbing $15/5$ 1745. Apotheker i Sorø fra 1779 til 1807. Døde som Postmester i Sorø $4/2$ 1815.

1816. Johan Georg Voigt, Klokker og Kantor v. Sorø Kirke. Død $25/4$ 1816.

1817. Vilhelm Mathias Skeel, Kammerherre, fhv. Amtmand over Sorø Amt. F. $2/7$ 1746, d. $3/10$ 1817.

1818. Christian Wilhelm Gyldenkrone, Baron, Generalløjtnant. F. 1747. Nedstammede fra Nederländeren Vilhelm Marselis, der $^{15}/_9$ 1673 ophøjedes i den danske Friherrestand. Familien ejer Baroniet „Vilhemsborg“. Chr. Wilh. Gyldenkrone var Kommandant over Fæstningen Nyborg og som saadan maatte han overgive denne til Spanierne under General Romana $^9/_8$ 1808, døde $^9/_5$ 1818.

Anton Møller, Dyrlæge og Grovsmed ved Sorø Akademi. F. 1765, d. $^{27}/_8$ 1818.

1819. Søren Povelsen Kiærulf, Købmand og Major-Kaptejn i Sorø. F. 1740, d. $^{21}/_{10}$ 1819.

Cadet Supiot, Fægtemester ved det ridderlige Akademi. F. i Frankrig 1744, d. $^{21}/_{12}$ 1819.

1820. Knud Nicolai Carstensen, Dr. med., d. $^7/_5$ 1820.

Johan Jacob Kietzschmer, Organist ved Sorø Kirke. F. 1740, d. $^{24}/_{10}$ 1820.

1821. Christian Urne, Gehejmekonferensraad. Hører til den berømte Urne-Slægt — Danmarks ældste Adelslægt, der stammer fra Landsbyen *Urne* i Bjalderup Sogn ved Aabenraa. Slægten kan med Sikkerhed føres tilbage til ca. 1100. Den første Urne, der nævnes, er Kjeld Urne, der ligger begravet paa Bjalderup Kirkegaard og hvis Gravsten har Runeinskriftionen: „Kitil Urnæ ligir hir“. Stenen findes nu i Museet i Kiel.

„Store Hr. Jørgen (Urne), der ejede Hindema, Brolykke, Søbysøgaard, Bonde-mosegaard m. fl., havde ca. 20 Børn, hvoraf en Søn, Lage Urne, den sidste Roskildebisp, interesserede sig meget for Sor Cistercienserkloster, der paa denne Tid — 1508—1538 — bestyredes af den udmærkede og højtfortjente Abbed Henrik Christensen Tornekran. 1527 skænkede Lage Urne til Marie-Kirken det prægtige Renæssance-Krucifiks, der hænger over Korskranken.

Gehejmerraad Christian Urne var en Søn af Kaptajn Joachim Frederik Urne, der døde 1788 paa Skjoldemose. Christian Urne var allerede i en Alder af 8 Aar Page hos Dronning Juliane Marie, blev Hofjunker, studerede Jura, 27 Aar gammel konstitueret Amtmand over Hald Amt, Aaret efter midlertidig Stiftamtmand over Viborg Stift, i sit 30. Aar Kammerherre, senere Stiftamtmand over Ribe Stift, Justitiarius i Højesteret, Overpræsident i København, Ridder af Elefanten. Han var gift med Baronesse Gyldenkrone og døde i Sorø 1821. (Slægten Urne uddøde i 1908 med Sofie Karoline Urne, København).

1822. Fredrich Hendrich Lillie, Bogtrykker i Sorø. F. 1741, d. $^8/_8$ 1822.

1823. Claus Bertram Christensen, Købmand i Sorø. F. 1753, d. 1823.

1824. Johan Christian Molbech, Professor i Filosofi og Matematik ved Sorø Akademi. F. 1744, d. 1824. Han boede i det nuværende Molbech-Hus, der er opkaldt efter ham.

1827. Christian Abel Warming, Justitsraad, Konsumtionsforvalter i Sorø. F. 1747, d. $^{30}/_5$ 1827.

1828. Christian Povelsen, Købmand, Brænderiejer i Sorø. F. 1798, d. $\frac{20}{10}$ 1828.

1829. Adam Gottlob Wind, fhv. Skovrider p. Antvorskov. F. 1752, d. $\frac{27}{1}$ 1829.

Gottlieb Wilhelm Hansen, Klokker og Førstelærer i Sorø. F. 1794. d. $\frac{28}{7}$ 1829.

Peter Enevold von Braer, Krigsassessor, Postmester i Sorø. F. 1779, d. $\frac{15}{4}$ 1829.

1831. Jacob Mandix, Konferensraad. F. $\frac{18}{1}$ 1758 i København. Student 1774, tog i Aarene 1777—79 3 Embedseksaminer, nemlig theologisk, juridisk og philologisk. Studerede i Göttingen. Fra 1801—04 Amtmand paa Bornholm, 1804 Kommiteret i Rentekamret og fra 1822 Deputeret samme Sted indtil 1830. Skrev forskellige statsvidenskabelige og juridiske Værker. Hans Datter — Lucie Marie Mandix — var gift med Digteren Ingemann.

Jacob Mandix døde i Sorø $\frac{22}{2}$ 1831.

1835. Georg Christian Ulrich, Justitsraad, Forstinspektør ved Sorø Akademis Skove, tog sin Afsked herfra i 1832. F. $\frac{11}{1}$ 1762, d. $\frac{5}{5}$ 1835.

1836. Fredrich Carl Ferdinand Holch, Oberst. F. 1761, d. $\frac{30}{10}$ 1836.

1840. Christian Frederik Emil Wilster, Digter, Oversætter af klassiske Værker, Professor. F. $\frac{27}{9}$ 1797, d. $\frac{11}{2}$ 1840.

Gregorius Martinus Klaumann, Major, Konsumtionsforvalter i Sorø. F. 1794, d. $\frac{29}{6}$ 1840.

1841. Jens Peter Enkebølle, Kammerraad, Kasserer v. Sorø Akademi. F. 1803, d. $\frac{1}{2}$ 1941.

Jacob Schmalfeldt, Konsumtionsbetjent i Sorø. F. $\frac{18}{4}$ 1792, d. $\frac{18}{2}$ 1841.

Jacob Hornemann Bredsdorff, Professor. Studerede Theologi, blev Naturforsker og Sproggransker. F. i Vester Skjerninge den 8. Marts 1790. Student fra Nykøbing Latinskole, tog Artium 1810 med ug. i alle 12 Eksamensfag og blev hædret herfor med Universitetets Medaille, theol. Embedseksamen 1814, Doktorgraden 1817, Universitetets Guldmedaille samme Aar for en Afhandling om „Hvad Jorden selv lærer os om sin Tilblivelseshistorie og om dennes Forhold til de gamle Kulturfolks Mythologi“, Stipendium 1817 til mineralske Studier i Udlandet, Lærer ved Roskilde lærde Skole i 2 Aar (skrev her i Skoleprogrammet: „Om Aarsagerne til Sprogenes Forandringer“), derefter Ansættelse ved det mineralogiske Museum, skrev „Om Runeskriftens Oprindelse“ 1822, kort Tid efter Lector i Mineralogi ved Universitetet, Belønningspræmie paa 1000 Francs af Videnskabernes Akademi i Paris for en Afhandling om de europæiske Bjærgkæder, Lector i Mineralogi og Botanik ved *Sorø Akademi* fra 1829, skrev her sammen med Professor Lütken „Eksursionsflora over Egnen omkring Sorø“, sammen med Hauch udgav han „Blandinger fra Sorø“.

Gift med Petrine Jacobine Møller, Digteren Poul Møllers Søster.

Han døde 16. Juni 1841, kun 51 Aar gammel, i Vester Skjerninge, hvor han var taget hen for sit Helbreds Skyld. Hans Lig førtes til Sorø og begravedes her. Hans Hustru døde 25. Maj 1859 og ligger begravet ved hans Side.

1842. N. U. C. Voigt, Landinspektør ved Sorø Akademi. F. 1781, d. $\frac{1}{1}$ 1842.

Johannes Emil von Adler, Baron, Oberstløjtnant. F. 1775, d. $\frac{7}{5}$ 1842.

Holger Georg Waage, Direktør ved Sorø Akademi. F. 1793, d. $\frac{11}{12}$ 1842.

1845. Jørgen Tolderlund, fhv. Forvalter paa Saltø. F. 1777, d. $\frac{22}{8}$ 1845.

1846. August Joachim Fridrich v. Pentz, fhv. Oberst ved Kronens Regiment i Helsingør. F. 1754, d. $\frac{18}{6}$ 1846.

Frederik Georg Ernst Sarauw, Justitsraad, Forstinspektør ved Sorø Akademi. F. $\frac{15}{5}$ 1779 i Rushbaden i Hannover og kom som Barn i Huset hos en Slægtning i Holsten, blev adopteret og antog Navnet Sarauw (Fødenavnet var Meyer). Studerede ved Universitetet i Kiel, kom 1797 tilbage til Hannover, hvor han lærte praktisk Skovbrug bl. a. i Sollingerwald, studerede i Zillbach hos Heinrich Cotta og udgav paa dennes Opfordring „Beytrag zur Bewirthschaftung buchener Hochwaldungen“. Ud gav senere flere udmærkede Bøger om Skovbruget. Kom i 1802 til København og konstitueredes kort efter som Skovrider paa Petersgaards Distrikt, ansattes samme Aar som Skovrider paa Frederiksborg Distrikt, hvor han virkede i 30 Aar og fremsatte 1828 Plan for Arbejdet paa dette Distrikt. S. blev i 1832 ansat som Forstinspektør ved Sorø Akademis Skove og fremsatte under dette en Plan for Arbejdet i disse. Sarauw, der var en fremragende Forstmand, døde $\frac{16}{7}$ 1846.

1848. Magnus Sommer, Dr. theol. & phil., Sognepræst for Sorø Menighed fra $\frac{21}{2}$ 1798 til $\frac{21}{12}$ 1848. F. $\frac{7}{5}$ 1762, cand. theol. $\frac{11}{10}$ 1784. Præst paa Fæmø $\frac{19}{2}$ 1790, Præst i Sorø $\frac{21}{2}$ 1798, dr. theol. $\frac{28}{10}$ 1817. S. var i 1827 til Stede, da Absalons Grav blev aabnet. D. 1848 efter at have virket i Sorø Menighed i 50 Aar.

1850. Peter Knudsen, Staldkarl ved Sorø Akademi. F. 1785, d. $\frac{14}{11}$ 1850. K. var med *de Danske i Paris* og stiftede her Bekendtskab med en fransk Pige, der drog med til Danmark og blev hans Hustru. Vedkommende hed *Alexandrine Degang*. Dette Ægtepar var „Modellen“ til Ingemanns Fortælling „Vægterfamilien“.

1851. Fr. v. Moth, Major. F. $\frac{17}{3}$ 1791. Blev i 16 Aars Alderen Officer. Var Page hos Kong Frederik d. 6te, i flere Aar Fortchef paa de dansk-vestindiske Øer, hvis første Guvernør en af hans Forfædre havde været, tog i en Alder af nogle og tredive Aar sin Afsked, d. $\frac{26}{3}$ 1851 i Sorø under et Besøg hos sin Datter Louise Moth, gift med Overlærer J. H. Bang. Major Moth blev 20 Aar gl. i Aaret 1811 gift med Frk. Caroline Bertram. Hun døde allerede 1833 og efterlod sig 6 Børn.

1852. Søren Wendelboe, Distriktslæge i Sorø, Kancelliraad. F. $\frac{26}{5}$ 1775, d. $\frac{15}{6}$ 1852.

1854. Jørgen Christian Krossing, Fuldmægtig paa Sorø Akademis Bogholderkontor. F. $\frac{28}{4}$ 1801, d. $\frac{19}{12}$ 1854.

Frederik Carl Petersen, Musiklærer og Organist i Sorø. D. 1854.

Otto Uttenthal, Klokker. F. 1789, d. 1854.

1855. Charlotte Amalie Skeel, Amtmand Skeels Datter. F. $\frac{2}{3}$ 1784. Stiftede i 1833 et Enkesæde i Ejendommen Matr. Nr. 12, Sorggade, i Sorø for en trængende Embedsmandsenke, helst en, som har Børn, der kunne profitere af Undervisningen i Sorø Skole, fortrinsvis af Stifterindens egen Familie. D. $\frac{2}{12}$ 1855.

1856. Johan Christian Lütken, Professor, Lektor ved Sorø Akademi. F. $\frac{11}{5}$ 1791, d. $\frac{25}{6}$ 1856.

1857. Louis Jørgen Rohde, Kommandør-Kaptajn. F. paa Skt. Thomas 1787, d. $\frac{2}{8}$ 1857.

Christian Molbech, Etatsraad, Forfatter. F. $\frac{8}{10}$ 1783 i Sorø. Var den eneste, der løftede sin Stemme til Fordel for Bevarelsen af den prægtige Korsgang i Sorø, den hvælvede Gang, som gik Fratergaarden rundt og som stod bevaret fra Tiden 1247—1285. Hans Ord blev kun som en Røst i Ørkenen. Statsbygmester Malling og hans Medhjælpere fik Lov til uhindrede at krone deres vandaliske Handlinger i Sorø ved i 1826 at fjærne den sidste Rest af Korsgangeu, den Del, som laa langs Kirkens søndre Sideskib. Fremtiden vil sikkert endnu kraftigere end Nutiden fordømme Frederik den sjettes Bygmestre for deres Handlinger i Sorø og samtidig vil man huske, at der kun var *én* forstaaende Mand og at han hed *Christian Molbech*.

M. skrev en Række historiske Værker og udgav blandt meget andet „Dansk Haand-Ordbog“ og „Dansk Ordbog“.

Molbech blev Student 1802, Sekretær ved det store kgl. Bibliotek 1823, ekstraordinær Professor i Literaturhistorie ved Københavns Universitet 1829, Medlem af Theater-Direktion 1830—42. Død $\frac{23}{6}$ 1857.

1860. Julius Sarauw, Møller i Sorø. F. 1812, d. $\frac{15}{8}$ 1860.

1861. Søren Kiærulff Povelsen, Etatsraad, Forvalter af Sorø Akademis Gods. F. $\frac{26}{8}$ 1788, d. $\frac{17}{6}$ 1861 i Sorø.

Carl Vilhelm Thomsen, cand. theol., Adjunkt ved Sorø Akademi. F. 1817 i København, d. $\frac{17}{6}$ 1861.

1862. Bernhard Severin Ingemann, Digter. Født i Thorkildstrup Præstegaard 28. Maj 1789, død i Sorø 24. Februar 1862.

1863. Henrik Henriksen Beck, Dr. phil. F. $\frac{22}{3}$ 1799 i Aalborg. Var Assistent ved Universitetets zoologiske Museum samt Inspektør ved Kong Christian den ottendes particulære zoologiske Conchylië-Kabinet, fra hvilke Samlinger (Stilinger) han i Løbet af 1845—49 efterhaanden blev entlediget. Beck havde gode Indsigter i næsten alle Naturhistoriens Grene, men vandt dog især et betydeligt

Navn som Malakolog. 1835—36 gjorde Beck en større Rejse til Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig og England. Becks vigtigste Skrift er hans „Index molluscorum præsentia ævimusei Principis augustissimi Christiani Frederici faie I Haur 1837“, som vidner om Forfatterens Lærdom og dybe Indsigt i Conchylogiens og Malakologien. Et paabegyndt stort Værk, der skulde indeholde en Beskrivelse af Kong Christian den ottendes Conchyliesamling og hvortil flere Kobbertavler vare stukne, er aldrig udkommen. Ved Christian den ottendes Død mistede Beck sine Hjælpekilder til Udgivelsen af dette Værk. Samlingerne (Kong Christian den ottendes) overgik efter hans Død til Staten og alle Becks Skrifter ligeledes.

Træt og med nedbrudt Helbred trak Beck sig 1849 tilbage fra alle Forretninger og henlevede med sin højtelskede Hustru, den kloge og elskværdige Hedvig Elisa, ældste Datter af Biskop Krog-Meyer, og sine Børn, sine sidste Aar i Sorø. D. $26/_{11}$ 1863.

Carl August Hansen, Sognepræst for Rerslev og Ruds Vedby. F. 1807, Student 1826, cand. theol. 1831, Adjunkt ved Sorø Akademi 1834, Sognepræst for Rerslev og Ruds Vedby 1854, d. 1863.

1865. Frederik Bernhard Wilster, Akademilæge. F. i Sorø $4/_{4}$ 1831, død samme Sted $5/_{6}$ 1865.

1866. Hans Henrik Gyldenfeldt, Justitsraad, fhv. Byfoged i Sorø. F. $16/_{10}$ 1785, d. $12/_{2}$ 1866.

1867. Frederik Ludvig Christian Trojel, Overlærer ved Sorø Akademi. F. i Næbbelunde Præstegaard, Lolland, $27/_{6}$ 1815, d. i Sorø $8/_{1}$ 1867.

Johan Christian Vilhelm Funck, fhv. Sognepræst til Brøndum og Hvidbjærg, død i Sorø $8/_{3}$ 1867.

1868. Christian Jørgen Frederik Klüver, Fuldmægtig ved Sorø Akademis Godsinspektorat. F. i Rude $16/_{5}$ 1816, d. $6/_{7}$ 1868.

Lauritz Nicolaj Vilhelm Tolderlund, Kordegn og Førstelærer ved Borgerskolen i Sorø. F. $7/_{10}$ 1807, d. $29/_{7}$ 1868.

Lucie Marie Ingemann, født Mandix, Digteren B. S. Ingemanns Hustru. F. i København $13/_{2}$ 1812. Malerinde. D. $15/_{1}$ 1868.

1869. Andreas Emil Liebenberg, Cand. theol., Overlærer ved Sorø Akademi. F. $11/_{7}$ 1813, d. $14/_{1}$ 1869.

Julius Ferdinand Renaud, Uhrmager i Sorø. F. i København $5/_{7}$ 1817, d. $20/_{8}$ 1869.

1870. Ludvig Linstouw, Justitsraad, Kasserer ved Sorø Akademi. F. i Helsingør $24/_{9}$ 1816, d. $13/_{2}$ 1870.

1871. Christian Bernhard Hagen, Kammerraad, Ejer af Sorø lille Ladegaard. F. i Nestved $15/_{4}$ 1801, d. $27/_{1}$ 1871.

Peder Hjort, Professor, Forfatter, fhv. Lector ved Sorø Akademi. F. i Taarnby $19/7$ 1793 (Faderen døde som Biskop i Ribe 1818). Studerede først Jura, siden Theologi, men havde sin Interesse i Filosofien samt i Skønlitteraturen. H. var paa Øhlenschlägers Side under Striden med Baggesen og tog ret aktivt Del i denne. Udgav adskillige Skrifter, særligt Børnebøger, „Den danske Børneven“ er udkommet i en Mængde Udgaver og har glædet Tusinder af Børn. H. blev Lector ved Sorø Akademi 1821 fra hvilken Stilling han ved Forandringen i 1849 afskedigedes med Titel af Professor. Levede siden i København. D. $11/11$ 1871.

Thorkil Abraham Hoppe, Kammerherre, Amtmand. F. $10/4$ 1800 af Forældre Contreadmiral J. C. Hoppe og Hustru, f. Fjeldsted i København. Student 1818, juridisk Kandidat i 1823 eller 1824, blev 1825 Auscultent i Rentekammeret og senere Committeret sammesteds og Medlem af Direktionen for den grønlandske Handel, 1841 Stiftamtmand over Island og Amtmand over Islands Sønder-Amt, 1849(?) Amtmand over Sorø Amt, Ridder af Dbg. og Dbm. samt R. af fransk Æreslegion, foretog 1827 og 28 en længere Rejse gennem Tyskland, Frankrig og Italien, samt i 1832 og 33 en Rejse rundt om paa Island, gift $7/5$ 1839 med Juliane Benson, d. 1855 og $7/4$ 1860 med Caroline Platon. D. $7/6$ 1871.

1872. Søren Marinus Kruse, Kammerraad, Assistent ved Sorø Akademis Godsinspektion. F. 1809, d. $6/5$ 1872.

Rudolph Sarauw, Skovrider ved Sorø Akademi. F. $26/3$ 1818 paa Skovridergaarden i Herløv ved Hillerød. Skovrider ved Sorø Akademi fra 1847. Deltog som frivillig i Trears-Krigen. Død $24/6$ 1872.

Carl Frederik Jacob Hagedorn, Landmand. F. $2/10$ 1810, d. $12/12$ 1872.

Alexandrine Knudsen, født Degang, Enke efter Staldkarl Peter Knudsen (se under 1855). F. i Frankrig, Departementet Pas-de-Calais, Distrikt Carvin, Landsby Epinog, d. $8/6$ 1872.

„Sorø Avis“ bragte ved hendes Død følgende Artikel af Professor *A. Rothe* om hende; „Født i Norddepartementet i Frankrig, forelskede hun sig i den danske Dragon Peter Knudsen ved den danske Afdeling af den fremmede Hær, som holdt en Del af Frankrig besat i 1817—18, og trods al Modstand ægtede hun og fulgte sin Udkaarne. Trods alle Savn, al Møje og al Kummer blev hun ham tro og trofast i alle Dage og i Ordets fulde Betydning. Hendes Børn opdroges i Luthersk Lære, medens hun selv holdt fast ved sin romersk-katholske Tro og gentog indtil det sidste, Aften og Morgen, i Trængsels- og Alvorstimer, de Bønner, som hun kendte fra sit Hjem og sin Barndom. Kærlig, mild og føjelig imod andre Mennesker, imod Mand og Børn, og opofrende til det Yderste for dem, var hun stræng imod sig selv, stræng i sine Pligters Opfyldelse; hun var utrættelig i sin Gerning, i Orden, i Nøjsomhed og i Sparsomhed. Hendes Barndomshjem, som hun i mange Aar savnede og længtes efter, var en velhavende Almuesmands, og det maatte være hende en bitter Skaal, en haard Skuffelse at drage ind i en Arbejdsmands Indsidderstue, saa ringe som saadanne vare her paa Landet for et halvt Aarhundrede siden. Men hun klagede og fortrød aldrig; kun lod ikkun Nøden og Fattigdommen være hende en Spore til Mod og Anstrængelse. Maaske af Deltagelse for hende og hendes Skæbne blev Manden hjulpen til at blive Natvægter og siden Staldkarl

ved Sorø Akademi. Manden var imidlertid svag og sygelig, og er nu død for mange Aar siden. For at der ikke skulde klages over, at hans Gerning ikke blev udført, gjorde Alexandrine den tildels. Den kærlige, trofaste, driftige Hustru, foruden at passe Hus, Mand og Børn, striglede, fodrede, sadlede Heste, holdt Stald og Ridehus rene etc., hentede den svage Mand hjem fra Gaden efter Midnat, iførte sig selv Vægterdragten og gjorde Vægtertjeneste til henad Morgenstunden o. s. v. o. s. v. Saaledes var den Kvinde, som nu længe i Svagelighed har længtes efter dette Livs Ende, som har været agtet af mange Hædersmænd, og som vil ihukømmes af mange, der have tilbragt Aar i Sorø“.

1873. Carl Edvard Sofus Tolderlund, Elev paa Sorø Akademi. F. paa Søgaard i Kliplev $\frac{4}{7}$ 1857, d. $\frac{9}{9}$ 1873.

Hans Georg Smith Harder, Professor, Landskabsmaler, Tegnelerer gennem en lang Aarrække ved Sorø Akademi. F. 1792, d. $\frac{25}{11}$ 1873. Kendt for sine udmærkede Sorø-Billeder.

Søren Johan Leuning, Konferentsraad, fhv. Byfoged i Sorø. F. 1795, d. $\frac{27}{1}$ 1873.

Carl Emil Mundt, Professor. F. i København $\frac{4}{4}$ 1802, Søn af Guldsmed Philip M. og Mette Christiane Winther. — Han blev Student 1821 fra Metropolitanskolen, 1825—26 gjorde han en Rejse til England med sin Broder, Borgmester J. H. M., 1829 tog han theologisk Embedseksamen, blev derefter først Adjunkt og senere Lector ved Sorø Akademi, 1872 tog han Magistergraden ved Københavns Universitet, 1849, da Akademiet nedlagdes, entledigedes han med Pension og fik Titel af Professor, samme Aar optoges han som Medlem af Videnskabernes Selskab, 1851 forlod han Sorø og levede derefter i København som Privatmand til sin Død $\frac{22}{12}$ 73. — I Løbet af denne Tid havde han en væsentlig Del i Tilsynet med Realskolerne.

1848 valgtes han af Sorø-Kredsen til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, til hvis højre Centrum han hørte, 1851 og 52 valgte Folkethinget ham til Statsrevisor, 1854 valgtes han til Landstingsmand for København og deltog i 2 Samlinger, men genvalgtes ikke ved Omvalget i 1855.

Hans udgivne videnskabelige Arbejder indskrænker sig til hans Doktorafhandling („Om den Nøjagtighed, hvorved Størrelser kunne bestemmes ved Tabeller“) og en mindre Afhandling i et Indbydelsesskrift i Sorø. Større Betydning havde hans Virksomhed som Forfatter af Lærebøger, i hvilke Stoffet behandles paa en meget selvstændig Maade, og som udmærkede sig ved en Fremstilling, der i høj Grad forener Sempelhed og Forstaaelighed med Nøjagtighed. Dette gælder først om hans „Elementære Plangeometri“ (1838) og hans „Ledetraad ved Regneundervisningen“ (1839), som begge er udkomne endnu 3 Gange, den førstnævnte i 2den Udgave forbunden med en elementær Stereometri. De samme gode Egenskaber gjorde det muligt i den Madvigske Skoleplans Dage med Held at benytte hans omfattende og stofrige „Lærebog i Astronomien“ (1855) i de lærde Skoler; senere maatte den afløses af den langt mindre „Grundtræk af Astronomien“ (1859). M. har desuden udgivet Lærebøger i Trigonometri (1857) og Algebra

(1873). 1833 ægtede han Caroline Amalie Jørgensen, Datter af Møller H. H. J. i Bromme ved Sorø.

Under Professor Mundts Ophold i Sorø havde han i 1875 den store Sorg først at miste 2 Børn af Difteritis (de døde paa samme Dag), og kort Tid derefter sin Hustru.

Professor Mundt havde i en Del Aar Bolig paa Sølyst ved Kongebroen, hvor han levede sin lykkeligste Tid. Senere flyttede han paa Grund af sin Hustrus Svaghed ind til Sorø. Han havde mange Venner ogsaa i Sorø. Navnlig Ingemanns vare hyppige og kære Gæster i Hjemmet. — M. døde $^{21}/_{12}$ 1873.

Nicolaj Boulee Axelsen, Kammerraad, Bogholder og Kasserer ved Sorø Akademi. F. i Korsør $^{26}/_{8}$ 1805, kom $^{2}/_{10}$ 1818 paa Borgmester, Justitsraad Bernths Kontor, sammesteds, var der til 1824, kom saa paa Byfogedkontoret i Ringsted til $^{10}/_{9}$ s. A., da Byfogden, Harhoff, skaffede ham en bedre Plads paa Sorø Akademis nordre Distrikts Godskontor paa Tersløsegaard hos Forvalter Enkebølle, med hvem han fulgte, da Kontoret flyttedes til Sorø $^{1}/_{7}$ 1836, som Fuldmægtig ($^{1}/_{1}$ 1827). Ved Enkebølles Død blev A. fra $^{1}/_{2}$ 1841 konstitueret som Kasserer ved Sorø Akademi, den $^{16}/_{2}$ 1848 modtog han kongelig Udnævnelse som Bogholder, og da Bestyrelseu af Godsvæsenet i 1862 henlagdes til Universitetskontoret i København, afgik han fra $^{1}/_{4}$ 1862 som Bogholder med Pension, men overtog samtidig Kasserertjenesten i Sorø — da ikke pensionsberettiget —, hvilken Tjeneste han forlod paa Grund af Svagelighed fra $^{1}/_{1}$ 1865 at regne. D. $^{25}/_{9}$ 1873.

1874. Peter Brøchner Blicher, Adjunkt ved Sorø Akademis Skole. Født i Gauerlund $^{22}/_{11}$ 1818, d. $^{8}/_{1}$ 1874.

Carl Frederik Jung, Løjtnant, fhv. Gymnastiklærer ved Sorø Akademi. F. 1799, d. $^{2}/_{4}$ 1874.

Hans Vilhelm Beck, Kammerraad, Bogholder ved Sorø Akademi. F. $^{3}/_{3}$ 1812 paa Strandgaard, Roholte Sogn, d. $^{7}/_{8}$ 1874.

Hans Egede Glahn, Apotheker og Forstkasserer. F. $^{22}/_{4}$ 1783 i Riserup, N. Vedby Sogn. Kom Skt. Hansdag 1797 i Apothekerlære paa Christianshavns Apothek. Udlært 1803. $^{25}/_{4}$ 1805 Eksamen chemico-pharmaceuticum. Konditionerede derefter paa Bragernæs Apothek i Drammen og paa Kong Salomons Apothek i København. 1811 købte han Sorø Apothek og det dermed forbundne Medicinaludsalg i Ringsted af S. Chr. Ørsted (de to berømte Ørsteders Fader). $^{8}/_{11}$ 1811 fik Glahn Apothekerprivilegium, hvormed fulgte Ret til at bespise og herbergere Fremmede. Denne Ret ophævedes efter Ansøgning 1835. Under Glahn udvidedes og forbedredes Sorø Apothek. 1825 udnævntes Glahn til Forstkasserer ved Sorø Akademi, 1834 solgte han Medicinaludsalget i Ringsted, $^{22}/_{4}$ 1874 oprettede han et Legat paa 2000 Kr. for trængende og værdige Personer i Sorø Kommune. D. $^{3}/_{5}$ 1874.

H. E. Glahn var gift 2 Gange: 1. Gang med Anna Birgitte Margrethe Jensen (d. 1823) og 2. Gang med Henriette Jacobine Scharling (d. 1845).

1875. Lauritz Christian Nagel, Elev paa Sorø Akademis Skole. F. i Høyer $25/2$ 1859, d. $19/5$ 1875.

Christian Jacob Gottlieb Prehn, Overkrigskommissær, Gymnastiklærer ved Sorø Akademi. F. 1798, d. $28/5$ 1875.

Johannes Peter Ludvig Josef Henrik Reginald Sick, praktiserende Læge i Sorø. F. i Odense 1842, d. $20/6$ 1875.

Rasmussen, Provisor, Medhjælper paa Sorø Apotek siden Tiden omkring 1812. Var meget afholdt af Smaafolk, thi „Gamle Rasmussen“ var som et Slags Orakel for disse. Naar Smaafolk havde nogen syge tyede de først til „Gl. Rasmussen“ og spurgte ham til Raads, og mente han saa at kunne klare Sagen, fik de Medicin med sig hjem og sparede saa baade Udgifterne til Lægebesøg og Recept. Men Folk fik alletider Tilhold om, at hvis det blev daarligere, skulde de henvende sig til Lægen. Provisor Rasmussen blev boende paa Sorø Apotek til sin Død 1875.

1875. Jacob Vilhelm Ahlefeldt, Greve, Elev paa Sorø Akademis Skole. F. 1867, d. $13/1$ 1876.

Hans Iver Missledt Tønnesen, Kammerraad, Kasserer ved Sorø Akademi. F. 1803, d. $12/3$ 1876.

Carl Vilhelm Quistgaard, Justitsraad. F. $11/11$ 1799 i København, blev temmelig ung Student og juridisk Kandidat og senere kongelig Sagfører i Helsingør, hvor han blev gift med Amalie Bergitte Kristine Hartnack. Efter nogle Aar blev han Herredsfoged i Hanherred, efter 13 Aars Ophold der Herredsfoged i Kolding og derpaa Birkedommer i Kronborg østre Birk, hvorfra han senere tog sin Afsked og flyttede derpaa til Kongens Lyngby, hvor han døde $25/1$ 1876.

1877. Jeremias Lund, Landmaaler, fhv. Økonom ved Sorø Akademis Skole. F. 1798, d. $6/1$ 1877.

Hans Georg Møller, Adjunkt ved Sorø Akademis Skole. F. 1833, d. $1/2$ 1877.

Rasmus Bruun Bojesen, Distriktslæge i Sorø. F. i Svendborg $16/1$ 1805, d. $15/5$ 1877.

1878. Constantin Johan Glahn, Assessor. F. $1/1$ 1813 i Sorø. Cand. pharm. 1834, cand. polyt. 1836. Ejer af Hjorteapotheket i København fra 1842—48. Havde som Assessor pharmaciæ Sæde i det kgl. Sundhedskollegium fra 1844—49, Medstifter af Danmarks Apotheker-Forening i 1844. Fra 1851 Medejer og fra 1855—72 Ejer af Østre Kalkbrænderi ved København. 1853—71 Medlem af Københavns Borgerrepræsentation, 1854—58 Folkethingsmand for Københavns 4. Kreds. D. $3/10$ 1878.

Assessor Glahn var gift med Erasmie Myhre, der deltog i Stiftelsen af „Nørrebro Asyl“, „Nørrebro Plejeselskab“ og „Kronprinsesse Louises Asyl“ i København. Hun døde 1892.

1879. Johan Peter Hoff, f. $28/1$ 1817 i Vive Præstegaard, blev som ung exam. jur. Godsforvalter hos Enkemadam Hastrup paa Lundegaard (Hvetbo Herred). Ved sit Ægteskab med Marie Hasselbalch kom han i Besiddelse af Afbyggergaarden Vestrupmølle (opført af ham selv) med to Vindmøller. Han følte sig mest dragen til og havde sin Omgang blandt Hvetboherreds Bønder, for hvem han i Fyrrerne og følgende Tiaar, da der var langt til Prokuratorer, blev et Slags juridisk Forsyn, som ordnede deres Handler og andre Forretninger og skrev Dokumenter for dem. Han kom da tidlig ind i Sogneforstanderskab (senere Sogneraad), hvis Formand han i lange Tider var, og var tillige i en enkelt Valgperiode Medlem af Hjørring Amtsraad, valgt af Sognevælgerne. 1875 solgte han sin Gaard, flyttede til Sorø, hvor han boede paa lille Ladegaard, derefter til Tornsted ved Aalborg, saa til København, hvor han døde 62 Aar gammel $30/1$ 1879. Hans Enke, Hanne, Sofie, f. Jansen, flyttede senere til Sorø, købte et lille Sted i Lyngge, hvor hun døde 1884, og begravedes ved Mandens Side. En i Sorø 1875 død Datter, Anna, ligger i samme Gravløje.

Hertuf Sofus Julius Breinholm, Overlæge. F. 1827, d. $7/4$ 1879.

A. Rothe, Professor, fhv. Lektor ved Sorø Akademi. F. i København 1795, d. $21/12$ 1879.

1880. Frederik August Voetmann, Gartner ved Sorø Akademi. F. i Haderslev $5/7$ 1807, d. $30/5$ 1880.

1881. Harald Finsen, Godsforvalter. F. i Kolding $29/6$ 1829, Søn af Herredsfoged Ivar Finsen i Aarhus. 1862 Assistent ved Sorø Akademis Godskontor, 1870 Kasserer sammesteds, 1875 Bogholder og Forvalter ved Sorø Akademi, Universitets- og Kommunitetsforvalter i Sorø og Præstø Amter samt paa Falster. D. i Sorø $25/5$ 1881.

Peter Lorenzen, Overlærer ved Sorø Akademis Skole. F. i Sundsmark i Ulkebølle Sogn paa Als $11/4$ 1821, d. $1/11$ 1881.

1882. Frederik Carl Eide, Kammerherre, Hofjægermester, Overførster, Overinspektør ved Sorø Akademis Skove. F. i Christiania $2/3$ 1815. Kom 1827 til Danmark; lærte praktisk Skovbrug hos Forstinspektør G. F. E. Sarauw, Sorø. Skovrider ved Sorø Akademi, Forstinspektør sammesteds fra 1847, Overførster ved 2. Inspektion, København, fra $15/10$ 1860, tillige Overinspektør ved Sorø Akademis Skove fra $15/10$ 1865.

Af hans Formue blev efter hans Ønske af Plejedatteren, Frøken *Johanne Vilhelmine Sarauw*, stiftet et Legat, der kommer Enker efter Skovridere og Skovbetjente ved Sorø Akademi og 2. kgl. Overførster-Inspektion tilgode. D. $2/8$ 1882.

Hans Albrekt Jensen, Økonom. Søn af Proprietær Henrik Jensen og Hustru Edel, født Egtved, til Ellingegaard i Odsherred 1802. I hans første Ungdom var han dels paa Kontor og dels ved Landvæsenet. Fra 1839 blev han Kvartermester i 7 Aar paa Københavns Ladegaard. 1846 Inspektør paa Sorø Amts og Sygehus Ar-

bejdsanstalt. 1860 overtog han Økonomien paa Sorø Akademi til Maj 1873. Levede Resten af sit Liv som privat Mand. D. $23/3$ 1882.

1885. Jørgen Peter Vilhelm Lindboe, Skrædermester i Sorø. F. i Sorø $20/2$ 1825, d. $8/4$ 1885.

1886. Hans Gert Johansen, Dyrslæge, fhv. Smed ved Sorø Akademi. F. $7/9$ 1894 i Frølunde ved Korsør, d. $16/1$ 1886.

Wagtmann, Provst. F. paa Møen $12/4$ 1812, kom paa Borgerdydsskolen paa Christianshavn, blev Student derfra og tog senere theologisk Embedseksamen. I mange Aar var han Lærer ved nævnte Skole og ved Velgørenhedsselskabets Skole. 1846 blev han Sognepræst i Vejlbj ved Aarhus, 1855 Sognepræst til Astrup, Hvilsted, 1872 udnævntes han til Sognepræst og Provst i Besser paa Samsø, maatte 1882 søge Afsked paa Grund af Svagelighed. 1. Maj 1883 flyttede han til Sorø, hvor han opholdt sig til sin Død $10/4$ 1886.

Carl Julius Nissen, Bygningskonduktør ved Sorø Akademi. F. $23/3$ 1829 i København, d. $16/6$ 1886.

Jens Peter Westergaard, fhv. Lærer i Borød. F. 1821, d. $7/12$ 1886.

1887. Poul Hagerup Tregder, Professor, Rektor ved Sorø Akademis Skole. F. $21/7$ 1815. Lektor ved Sorø Akademi 1843, Rektor ved Aalborg Kathedralskole 1845, Rektor ved Sorø Akademis Skole 1863--82. D. $21/5$ 1887.

Philip Christian Gøtzsche, Pastor emer., fh. Sognepræst til Munkebjergby og Bromme. F. 1815, d. $5/9$ 1887.

Peter Frederik Thaysen, Pastor emer., fh. Sognepræst til Baarse og Beldringe. F. $21/8$ 1802, d. $25/6$ 1887.

1888. Christian Jacob Westergaard, Arrestforvarer i Sorø. F. i Rosted $22/5$ 1820. Vagtmester ved Dragonerne. Deltog i Trearskrigen. Formand for „De danske Vaabenbrødre“ for Sorø og Omegn i en længere Aarrække. D. $10/4$ 1888.

Christian Knud Frederik Molbech, Digter. F. $20/7$ 1821 i København. Skrev „Ambrocius“ m. m. Censor ved det kgl. Theater, Professor i dansk Sprog og Literatur ved Universitetet i Kiel. D. $20/5$ 1888.

Peter Hans Sørensen, Elev paa Sorø Akademis Skole. F. i Trangisvaag paa Færøerne $10/2$ 1872, d. paa Skolen i Sorø $3/11$ 1888.

1889. Søren Christian Nielsen Hviid, Købmand i Sorø. F. i Slagelse $7/1$ 1836, Medlem af Bestyrelsen for Sorø Spare- og Laanekasse, opholdt sig i Sorø fra 1853, Borgerskab fra 1863. D. i Sorø $25/7$ 1889.

Jens Hansen Borges, Amtsfuldægting i Sorø. F. i Randers $11/8$ 1825. Stammede fra en hollandsk Emigrantslægting. Ansat paa Randers Amtskontor i 12 Aar, dansk Jurist 1856. Første Fuldmægting paa Sorø Amtskontor fra $2/11$ 1857. Amtsradssekretær, Forligskommissær, Byraadsmedlem i 20 Aar, Bogholder ved Sorø Amts Sygehus. Død $12/8$ 1889.

1890. Carl Vilhelm Mandrup Paulsen, Snedkermester i Sorø. F. $^{22}/_{10}$ 1832. d. $^8/_9$ 1890.

Hans Frederik Georg Hansen, Fotograf. F. i Torslunde Skole $^{24}/_6$ 1824, var Gaardejer i Sandby, havde senere et Sted i Tingjellinge, lærte Fotografien og nedsatte sig i Sorø som Fotograf 1863, var saaledes den første bosiddende Fotograf i Sorø; afstod i 1881 Forretningen til sin Søn for efter 2 Aars Ophold i København at nedsætte sig som Fotograf i Tranbjerg paa Samsø. D. i Sorø $^{22}/_{10}$ 1890. Den $^{14}/_{10}$ gift med Wilhelmine Berthine Jensen, Datter af Forpagter Jensen, Løvenborg. D. i Sorø $^{29}/_6$ 1882.

Holger Frederik Guldberg, Forstraad, fhv. Skovrider ved Sorø Akademi. F. i Ribe $^3/_1$ 1811, d. $^4/_12$ 1890.

1891. Henrik Christofer Glahn, Sognepræst. F. $^6/_10$ 1810 i Olstrup Præstegaard (Ulsø-Olstrup paa Sjælland, konfirmeredes April 1826 i Garnisons Kirke, hvor Faderen da var Præst, blev Student $^{22}/_{10}$ 1828, tog 2den Eksamen April og November 1829, blev theologisk Kandidat Januar 1836, alle Examinere bestodes med Laudabilis. $^{29}/_9$ 1836 blev Glahn kaldet til Lærer ved Søetatens Drengeskoler, $^{10}/_{12}$ 1840 Kateket ved Bremerholms Menighed, $^2/_9$ 1843 Sognepræst for Vindum Menighed, Viborg Stift, $^{25}/_2$ 1853 til Sognepræst for Tjustrup og Haldagerlille Sogne, Sjællands Stift, $^{21}/_2$ 1861 til Sorø, her tog H. C. Glahn sin Brodersøn, Poul Egede Glahn til Kapellan $^2/_12$ 1877, han var Søn af Stiftsprovst, da Sognepræst i Storehedinge, Egede Glahn; Kapellanen fik Sognekald i Sommeren 1883 og H. C. Glahn søgte da sin Afsked, som han fik November 1883. Han døde i Sorø $^{30}/_{11}$ 1891.

Sognepræst H. C. Glahn er af en Slægt, som i det 17de Aarhundrede indvandrede til Danmark fra Tyskland. Hans Farfader, Henrik Christoffer Glahn var Missionær i Grønland, senere Sognepræst i Norge, sidst paa Falster, Professor i det grønlandske Sprog. Han var gift med Missionspræst Poul Egedes Datter (Sønneatter af Hans Egede). En af deres 5 Sønner, Fader til H. C. Glahn, var Poul Egede Glahn, Præst i Olstrup, siden resid. Kapellan ved Garnisons Kirke i København. Hans Hustru, Datter af Provst Blicher, Falster, er meget omtalt af Ingemann og Grundtvig i deres Livsførelser. Grundtvigs 1ste Hustru var hendes Søster. Dette Slægtskabsbaand tilligemed en varm Modtagelighed for Grundtvigs levende Kristendom gjorde H. C. Glahn til en af de mange Unge, som flokkedes om ham, og han forblev hele sit Liv en Discipel af Grundtvig i kristelig Henseende, medens den politiske Vending, som Grundtvigianismen tog, stod ham fjernt.

Glahn var nidkær i sin Gerning og en stille, dybsindig Natur parret med megen Sands for Livets Poesi.

Mogens Johansen Trautner, Agent, Sadelmagermester. F. i Korsør $^{17}/_7$ 1804. Da Faderen tidlig døde bort fra ham som Barn, giftede Moderen sig for anden Gang og flyttede med sin Mand til Skelskør, hvor Sønnen Mogens J. kom i Skole og blev konfirmeret. Efter Konfirmationen kom han i Sadelmagerlære i Slagelse hos Sadelmager Ernst.

Efter Læretidens Udløb rejste han til København, hvor han arbejdede indtil Februar 1829, da han besluttede at bosætte sig i Sorø. Den 3. Marts 1829 fik

han Borgerskabsbevilling, efter at have aflagt Mesterprøve og faaet Myndighedsbevilling. Tillige maatte Troskabsløfte til Kongen aflægges og Borgervæbnings-Uniform anskaffes.

Aaret efter, $\frac{30}{4}$ 1830, giftede han sig med Jomfru Ane Marie, f. Fobian, fra Slagelse.

Det var smaa og ringe Forhold, hvorunder de begyndte deres Samliv, men ved sin Dygtighed og ihærdige Flid arbejdede han sig frem, saa at han allerede $\frac{5}{5}$ 1834 kunde købe Matr.-Nr. 19 paa Storgade. I 1845 $\frac{5}{5}$ købte han Grund i Baggade (nu Søndergade) og byggede Huset Matr.-Nr. 55 i nuværende Søndergade.

$\frac{21}{3}$ 1847 købte han af Oberstinde Pentz, f. Castenschiold, Ejendommen Matr.-Nr. 77 i Sorø Baggade (nu Søndergade) med tilhørende Vænge fra Gaarden ned imod Søen. Paa en Del af denne Grund byggede han efter Krigen 1848—50 nuværende 2 Etages Ejendom Matr.-Nr. 78 i Vestergade. Det var jo den Tids Maade at anbringe Sparepenge paa. Sparekasse og Bank kendtes ikke i Sorø By den Gang.

Man ser heraf at han var en meget virksom Mand og det varede derfor ikke længe, før hans Evner blev taget i Brug i Byens Tjeneste. Hans Medborgere indvalgte ham i Byraadet, for hvilket han i en Række af Aar var Formand, ligetil Kommunalloven af 26. Maj 1868 indførte kongevalgte Formænd. Af de for Kommunen vigtigste Sager, som blev ordnede under hans Periode som Formand, skal nævnes de vigtigste, hvis Følger endnu den Dag i Dag kommer Sorø By tilgode.

Sorø Bys Borgere ejede Græsningsret for deres Køer paa Hjortenæs og Maglemose, men da der stadig var Stridigheder med Sorø Akademi, som ejede Skoven, idet den ene Part paastod, at Kreaturerne gjorde Fortræd paa Skoven, den anden at Skoven overskygger Jorden og derved gjorde Skade paa Græsningen, hvorfor Kreaturerne, istedetfor det manglende Græs gjorde sig tilgode med Træernes Grene og Blade. M. Trautner indledede derfor Forhandlinger med Sorø Akademi om en Afløsning af Græsningsretten, imod at faa Jord til Erstatning. Disse Forhandlinger førte til at Sorø Akademi den 15. April 1842 overdrog Byen 75 Tdr. Land af Sorø st. Ladegaard til Afløsning af fornævnte Græsningsret paa Hjortenæs og Maglemose. Disse 75 Tdr. Land ejes endnu af Sorø Kommune og skulde blive til endnu større Gavn for Byen end det i 1842 kunde ses.

Da Jærnbanen nemlig i 1854—57 skulde anlægges fra Roskilde til Korsør, var der ikke Tale om, at Sorø By skulde have nogen Banestation, Søen strakte sig jo i en Halvcirkel om Byen og forhindrede at Banen kunde komme ind til Byen. M. Trautner indledede da Forhandlinger med rette Vedkommende om at faa en Station ved Sorø. For at faa Ende paa Plageriet spurgtes der ham, hvor han da vilde have Stationen lagt? Hertil svarede han „paa Egevang!“ Hvorledes vil Byen komme der? lød Svaret. M. Trautner pegede da paa, at Byen vilde anlægge Vej over Søen for at faa Forbindelse og dermed blev Stationen vedtaget; ganske vist kom denne ikke til at ligge i Egevang, men dog tæt derved, hvor den nu ligger.

Det var jo et stort Ord; „saa lægger vi Vej over Søen“; hvorledes ordnede Byen dette? Først fik Byen ved Forhandling med Sorø Akademi Løfte om Pengene, saaledes at Akademiet betalte den halve Del og laante Byen den anden Halvpart, men for den lille fattige By Sorø var det jo en stor Gæld at paadrage sig og

det var for den Tid en stor Sum Penge, det drejede sig om at forrente og afdrage, dog ogsaa derfor vidste M. T. Raad.

Det eneste Aktiv Sorø By ejede, var de forannævnte 75 Tdr. Land. Disse vare som fordum benyttet til Græsning for Byens Køer, og gav saaledes ingen direkte Indtægt i Kommunens Kassè. Han indkaldte derfor til et Borgermøde og forelagde Borgerne Sagen, henstillede til dem, at afstaa deres Græsningsret til Kommunen, saaledes at denne blev fuld Ejer af Jorden. Han foreslog endvidere, at derefter skulde de 75 Tdr. Land deles i 10 Parceller og forpagtes ud for 30 Aar. Byens Grundejere, der ejede Græsningsretten, gik ind herpaa og ved Auktionen, hvor Forpagtningsretten solgtes, blev de 9 Parter forpagtede til den højstbydende, den 10de Part, (efter Kortet Nr. 8), fandt ingen Liebhaber og M. Trautner overtog da selv denne. Den ved Forpagtningen indkomne Sum anvendtes dernæst til Forrentning og Afdrag paa Gælden for Vejen over Søen og da de 30 Aar var forløbne var Søvejen betalt.

Det, at komme i Forbindelse med Banen, var imidlertid ikke det eneste Gode, som Søvejen bragte Byen, nej samtidig aabnedes et nyt stort Opland til Byen, som hidtil ikke havde haft Opland imod Syd. Fra nuværende Lundsgaard ved Sorø Banestation, var der den Gang 1 Mil til Sorø; Byens daværende eneste Adgang var fra Nord.

Trautner var *valgt* Formand for Sorø Byraad fra ca. 1848—68, da Byfogden blev Formand efter den ny Kommunallov. Trautner og Hustru holdt Diamantbryllup $^{30}/_4$ 1890. Trautner, der var udnævnt til kgl. Agent, døde $^{26}/_2$ 1891, 87 Aar gl.

Harald Schlegel, Cand. theol. F. $^{21}/_{11}$ 1851 paa Christiansminde Skovridergaard ved Sorø og var Søn af Skovrider Schlegel. Han blev Student fra Sorø Akademi 1870 og theologisk Kandidat 1874. Døde 1891.

Joseph Christensen Steen, Graver ved Sorø Kirke. F. $^{31}/_3$ 1818 i Ærøeskøbing. Konstitueredes som Graver $^9/_2$ 1845, fast Ansættelse i samme Stilling fra $^1/_5$ s. A. Forestod Graverstillingen til sin Død $^{24}/_2$ 1891. Har lagt et stort Arbejde i Akademiets Tjeneste.

Frederik Vilhelm Tønsberg, Arrestforvarer i Sorø. F. i Skelskør $^{28}/_8$ 1847, d. $^7/_7$ 1891.

1892. Erik Anton Siboni, fh. Musiklærer ved Sorø Akademis Skole og Organist ved Sorø Kirke. F. i København $^{26}/_8$ 1828, Søn af Direktør for det kgl. Theaters Syngeskole Guisepe Siboni. Død paa Frederiksberg $^{11}/_2$ 1892, begravet paa Sorø gl. Kirkegaard $^{17}/_2$ 1892.

Hans Berg, fh. Vej- og Vandløbsinspektør for Sorø Amt, Kammerraad. F. i København $^{13}/_{11}$ 1823, d. $^{11}/_7$ 1892.

Christian Wilster, cand. mag., Lærer i København. F. i Sorø $^{15}/_6$ 1865, d. $^7/_{11}$ 1892.

Edvard Carl Emil Anton Strarup, Mølleforpagter. F. $^{11}/_5$ 1836 paa Herregaarden Fuglsang paa Lolland, hvor Faderen var Gartner. 14 Aar gammel kom han i Møllerlære paa Bavelse Mølle, og da han fik udlært og havde været Svend nogle Aar lærte han Bageri i Korsør hos en Bager Ros. Da han var oppe i Ty-

verne kom han til Fuldbdy og fik Bageriet i Forpagtning. Efter at han havde været der i 6 Aar, kom han til Sorø Mølle, som han saa havde i Forpagtning i 21 Aar. Var i flere Aar Byraadsmedlem og i Bestyrelsen for den fri Fattigkasse samt Distriktsraadsmedlen. D. $25/11$ 1892.

1893. Jørgen Christian Rasmussen, Farver i Sorø. F. i Ringsted $30/3$ 1823, d. $16/8$ 1893.

Johan Frederik Vilhelm Schrøder, Graver ved Sorø Kirke. F. i Odense $28/2$ 1836. Tidligere Tambourmajor ved Livgarden, Graver i Sorø fra $1/7$ 1891. Død $28/10$ 1893.

Christian Emil Flor, Prokurator i Sorø. F. i Nestved $8/9$ 1817, dansk Jurist 1837, Prøveprokurator ved Retterne i Sorø Amt fra $19/1$ 1858. Før 1857 Fuldmægtig paa Retskontorerne dels i Førslev og dels i Sorø, Prokurator ved Retterne i Sjællands Stift uden for København fra $11/6$ 1860, gift med Karen Sofie Qvortrup, død i Sorø $3/12$ 1893.

1894. Valdemar Dannemand Lauritzen, Tobakshandler i Sorø. F. i Sorø $24/12$ 1843, d. $27/12$ 1894.

1895. Niels Nielsen Kildeberg, Kunstdrejermester i Sorø. F. i Tommerup $13/10$ 1851, d. $1/4$ 1895.

August Georg Lindboe, Snedkerm. i Sorø, F. i Sorø $23/4$ 1831, d. $13/4$ 1895.

Daniel Ernst Hitzmann, Bagermester i Sorø. F. i Richtenberg ved Stralsund $27/1$ 1817, d. $15/4$ 1895.

Joachim Emilius Hansen, Kbmd. i Sorø. F. i Holbæk $25/6$ 1819, d. $3/10$ 1895.

Peter Christian Christensen, Guldsmed i Sorø. F. i Sorø $29/9$ 1815, d. $29/11$ 1895.

1896. Hans Clausen, Vognmand og Postkører i Sorø. F. i Borød $14/9$ 1844, d. $8/5$ 1896.

Peter Herman Wodschow, Skovrider ved Sorø Akademi. F. i Hillerød $30/8$ 1855. Artium 1872, Assistent ved Statsskovvæsenet 1878, Skovfoged ved Jægersborg Hegn 1888, Skovrider ved Sorø Akademis II. Skovdistrikt $1/5$ 1889, ved I. Skovdistrikt $1/5$ 1896, fra 1889 ført Tilsyn med Privatskovene i Sorø og Præstø Amter m. m., fra 1891 Censor ved Forsteksamens 3. Del. D. $18/7$ 1896.

Christian Alfred Marius Petersen Bennick, Skolelærer. F. i Faaborg $2/3$ 1850, Søn af Skomager Christian Petersen og Hustru Ane Madsen, tog 1871 Skolelærereksamen fra Skaarup Seminarium med første Karakter „Meget duelig“; var en Tid Huslærer paa Lyø, fik saa Embede i Raadved ved Horsens, hvor han var Lærer i 5 Aar, blev derefter forflyttet til Kragerup i Ørslev Sogn, Sjælland, hvorfra han Aaret efter (1878) blev forflyttet til Rude Eskildstrup pr. Sorø, Munkebjergby Pastorat; blev 1882 gift med Adamine Elisabeth Bennick, Datter af Gaardejer Bennick, Husbygaard pr. Fjerritslev, Jylland. Ansøgte og fik i Aaret 1883 Tilladelse til at antage Bennick-Navnet, da hans Hustrus Fader var den sidst-

levende af det i sin Tid (i det 14. Aarhundrede) adelige Navn, der stammer fra Rinkenæs i Sønderjylland. 1886 forflyttedes han til Ørsted, Ørsted-Danstrup ved Viby, Sjælland, hvor han i Aaret 1893 ansøgte om og fik sin Afsked og flyttede til Sorø, hvor han døde 1896.

Søren Smith, Kammerraad, fh. Købmand i Sorø. F. $\frac{4}{3}$ 1819, d. $\frac{16}{12}$ 1896.

1897. Carl Frederik Hanson, Skovrider. F. i Roskilde $\frac{28}{1}$ 1826. Cand. phil. Forsteksamen 1853. Ansat ved Skovreguleringen, Assistent ved I. Københavns Skovdistrikt, 1859 konstitueret Skovrider paa Bornholm, derefter Assistent ved Odsherred Skovdistrikt og konstitueret Skovrider dels ved Frederiksværk og dels ved I. Frederiksborg Distrikt. $\frac{1}{2}$ 1866 fast Ansættelse som Skovrider ved Sorø Akademis II. Skovdistrikt, fra $\frac{1}{4}$ 1873 Skovrider ved Sorø Akademis I. Skovdistrikt. Ridder af Dbg. 1892. Tog sin Afsked fra $\frac{1}{5}$ 1896. D. $\frac{20}{2}$ 1897.

Skovrider Hanson, der var gift med Justine Michelle Frederikke Rosted, har særlig gjort sig fortjent ved Bøge-Foryngelsen i Sorø Akademis Skove.

Jørgen Peter Larsen, Klejnsmedemester i Sorø. F. i Roskilde $\frac{4}{5}$ 1829, d. $\frac{30}{3}$ 1897.

Carl Windfeld Erik Hansen, Prokurator og Branddirektør i Sorø. F. i Vejle $\frac{11}{1}$ 1824, d. $\frac{30}{3}$ 1897.

Christian Ludvig Vallentin Draminsky, fh. Slagtermester i Sorø. F. i Nestved $\frac{25}{9}$ 1832, d. $\frac{4}{4}$ 1897.

Julius Emil Wørmer, Overlærer ved Sorø Akademi. Søn af Fyrinspektøren paa Hanstholm. F. paa Hanstholm 1840, d. $\frac{25}{10}$ 1897.

Harald Boye Ostermann, Elev paa Sorø Akademi. F. $\frac{29}{10}$ 1885 i Christianssted (Vestindien), d. $\frac{30}{10}$ 1897.

Levin Georg Rohde, fh. Kaptajn i Flaaden. F. 1827, d. $\frac{3}{11}$ 1897.

1898. Carl Vilhelm Bojesen, Kontorchef i Finansministeriet. F. i Sorø $\frac{1}{10}$ 1840, d. $\frac{11}{1}$ 1898.

Carsten Nielsen Kaysen, Førstelærer og Kordegn. F. i Vesterende By, Ballum Sogn i Slesvig, $\frac{15}{4}$ 1825. Begyndte sin Lærervirksomhed i Nørhus Skole, Ballum Sogn, og var der fra $\frac{1}{10}$ 1841 til $\frac{1}{4}$ 1843. Fra 1843 til Juli 1846 Elev paa Skaarup Seminarium, hvorfra han bestod Eksamen med Hovedkarakteren: Meget duelig. Huslærer i Alsted fra September 1846 til December 1846, Hjælpe lærer ved Smerup Skole, Spjellerup Sogn, fra April 1847 til Juli 1848, Deltager i Trearskrigen fra 1848—51; fra September 1851—52 ansat i Sørup i Angel, hvor han under store Vanskeligheder arbejdede paa at indføre det danske Sprog, fra Februar 1852—57 Lærer i Lillesolt i Angel, hvor han gennemførte Skolesprogets Forandring fra Tysk til Dansk, fra 1857—69 Lærer i Alsted pr. Ringsted, fra 1869—92 Førstelærer ved Borgerskolen i Sorø og Kordegn ved Sorø Kirke, hvorfra han paa Grund af Svaghed tog sin Afsked 1892. D. $\frac{6}{5}$ 1898.

Folmer Dyrland Smith, fh. Købmand i Sorø. F. $\frac{21}{3}$ 1825, d. $\frac{25}{8}$ 1898.

1899. Henrik Christopher Glahn, Apotheker. F. $17/4$ 1820 i Sorø. Uddannedes først til Landmand paa Bremersvold, 1842 Discipel paa Hjorteapotheket i København, 1844 cand. pharm., Medhjælper hos Faderen, H. E. Glahn i Sorø indtil 1851, da han overtog dennes Apothek. 1861—91 Medlem af Sorø Byraad, 1867 Medstifter af Sorø Spare- og Laanekasse, Medlem af dennes Bestyrelse til sin Død. Medlem af Sorø Amts Skoleraad, i mange Aar Bestyrer af Sognebibliotheket. Ridder af Dannebrog 1886. Oprettede 1884 Sophie Glahns, f. Holcks Legat, stort 5000 Kr., til Trængende udenfor Fattigvæsenet i Sorø Amt. Legatkapitalen udvidedes senere til 10,000 Kr. D. $1/10$ 1899.

H. Chr. Glahn var gift 2 Gange. 1. G. med Bolette Andrea Nicoline Sophie Holck (d. 1858) og 2. Gang med Dorothea Christine Jensine Kielsen (d. 1895).

1900. Niels Alfred Andersen, fh. Inspektør i Grønland, Justitsraad. F. i Roskilde $22/2$ 1843, d. $13/1$ 1900.

Fritz Ulrich Bülow, Materialist i Sorø. F. paa Nordruplund $20/11$ 1832, d. $25/2$ 1900.

Christian Georg Marius Schärff, Assistent i Sorø Sparekasse. F. i Balke v. Nexø $7/5$ 1864, d. $2/3$ 1900.

Ludvig Jacob Marius Ulrikus Thomsen, Pastor emer., fh. Sognepræst i Slaglille og Bjernede. F. $16/7$ 1824, T. var Elev fra Sorø Akademi og bevarede altid den Tid i kær Erindring. Efter at være blevet Kandidat, blev han Lærer ved Søetatens Drengeskole i Nyboder og Kateket ved Holmens Kirke, blev 1867 udnævnt til Præst for Brovst Menighed i Hanherred. T. tænkte altid med særlig Glæde paa denne Tid af sin Præstevirksomhed, hvor han følte sig meget knyttet til sin Menighed og længe mindedes af den. 1879 kom T. som Præst til Slaglille og Bjernede, hvorfra han tog sin Afsked 1899, for saa at leve sin sidste Tid i Sorø. T. var af Retning højkirkelig og bevarede til det sidste stor Interesse for alle theologiske og videnskabelige Spørgsmaal. Han havde megen Sands for Poesi og har selv udgivet 2 Bind Smaadigte, det sidste: „I Gry og i Kvæld“ udkom 1896. Desuden har han oversat „Lavaters Hjertesprog“ fra Tysk, samt en Del forskellige større og mindre Ting fra Engelsk, f. Eks. under Titelen: „Fra det daglige Liv“ en Bog af W. Gannet: „Blessed be drudepry“. Desuden Oversættelser til Tidsskrifter og Bogkritikker. D. $26/4$ 1900.

Frederik Theodor Kattrup, Borgmester i Sorø. F. 1846, d. $30/9$ 1900.

Tøger Leonhard Binnebalde, fh. Arkitekt og Stadsbygmester i Kristiania. F. 1818, d. $9/12$ 1900.

1901. Søren Peter Hansen, Kordegn og Førstelærer i Sorø. F. i Burgaarde, Græstrup Sogn $12/7$ 1842, d. $6/2$ 1901.

Johannes Carl Ludvig Engell, fh. Overskovfoged. F. i Skjoldenæsholms Skovridergaard $19/3$ 1855, d. $28/2$ 1901.

Hakon Bojesen, f. $25/6$ 1838 i København, Søn af Justitsraad S. A. Bojesen og Hustru Jensine Bojesen, f. Hastrup. Kom efter sin Konfirmation til Søs, tog

Styrmandsseksamen, foer i en Række af Aar i oversøisk Fart, blev sidst Fører af tremastet Skonnert „Nyborg“, men maatte af Helbredshensyn opgive Søen 1867. Samme Aar blev han gift med Louise Pram, Datter af Jernstøberiejer Pram i Nyborg, købte Landejendom, først Højgaard ved Kolding, senere Aldunsgaard ved Horsens, som han solgte 1880, og købte samme Aar Knudstrupgaard ved Sorø, som han solgte 1900 og flyttede til Sorø, hvor han døde $\frac{7}{3}$ 1901. Efterlod Enke og 7 voksne Børn.

Rudolph Schøning, Distriktslæge. F. i Frederiksværk $\frac{22}{12}$ 1819, Søn af Oberst Peter Henrik Schøning, der døde som Kommandant over Bornholm, og Hustru Ane Cathrine Borgen. Student fra Randers Latinskole 1839, medicinsk Eksamen med Laud 1845, Cand. ved alm. Hospital 1845—48, konstitueret Underlæge ved Ambulancen og Lazaretet paa Augustenborg under Krigen 1848. Fra $\frac{1}{1}$ 1849 prakt. Læge ved Gyldenholm-Skovsgaard ved Slagelse og fra $\frac{1}{10}$ 1857 i Fuglebjerg indtil 77, da han blev Distriktslæge og Læge ved Amtssygehuset $\frac{1}{10}$ 77. $\frac{15}{11}$ 1888 udnævnt til Ridder af Dannebrog og til Dbmd. ved sin Embedsnedlæggelse Februar 1900. Død $\frac{7}{11}$ 1901 og begravet $\frac{12}{11}$ i samme Grav som sin eneste Søn, Peter Henrik Schøning, f. $\frac{17}{3}$ 1851, d. $\frac{30}{4}$ 1897 (Forpagter af Kastrupgaard under Gyldenholm).

$\frac{16}{6}$ 1850 blev Schøning i København viet til Sofie Margrethe Henriette Skibsted, f. $\frac{3}{8}$ 1822, Datter af Etatsraad, Raadmand M. Skibsted og Marie J. E. de Neergaard.

Hans Christian Hendriksen, Proprietær, Ejer af Sorø Lille Ladegaard. F. i Tersløse Kro $\frac{27}{5}$ 1843. Overtog Lille Ladegaard 1876 og samlede Jorderne, saa der ved hans Fratrædelse var 103 Tdr. Land. H. var Sognefoged, Medlem af Distriktsraadet i en Aarrække, i 23 Aar Medlem af Bestyrelsen for Sorø Spare- og Laanekasse. D. $\frac{19}{4}$ 1901.

Niels Julius Joachim Fobian, Murmester i Sorø. F. i Sorø $\frac{3}{3}$ 1844, d. $\frac{9}{10}$ 1901.

1902. Eugen Georg Otto Napoleon Ibsen, Overlærer ved Sorø Akademi. F. i Odense $\frac{27}{12}$ 1834, Søn af Toldembedsmand Johannes Ibsen og Hustru, f. Fencker. I hans 5. Aar døde Moderen, hvorefter Enkedronning Caroline Amalie, der var Mælkesøster med hans Moder, tog ham til København, da han var ca. 8 Aar gl. Han kom i Huset hos Forstanderen for Borgerdydsskolen, Hammerich; blev Student 17 Aar gl., studerede paa politeknisk Læreanstalt. 19 Aar gl. Inspektør ved Borgerdydsskolen. Studerede Medicin. Krigen 1864 afbrød Studierne. Ibsen gik med som Frivillig. (Se Eugene Ibsen: „Øjebliksbilleder fra Krigen 64).

I 1866 ansattes Ibsen som Adjunkt ved Sorø Akademi og blev et Aar efter Overlærer. Giftede sig i 1866 med Charlotte Frederikke, f. Aagaard.

Ibsen indførte Cricketspillet i Danmark. Sorø Akademi var vistnok det første Sted herhjemme, hvor denne Sport dreves. Tog livlig Del i Skyttebevægelsen, var Politiker (Nationalliberal, senere Højre), stillede sig mange Gange som Rigsdagskandidat i Sorø Amts 2. Valgkreds (Sorø), D. $\frac{24}{4}$ 1902.

Carl Sophus Sundt Levinsen, Kæmner. F. i Fredericia $\frac{22}{8}$ 1842. 1863 kom han til Sorø og blev Fuldmægtig paa Sorø Amtskontor. 1874 blev han Kasserer og Bogholder ved Sorø Spare- og Laanekasse og 1875 Kæmner i Sorø. Disse to Poster beklædte han til sin Død, men foruden dem varetog han mange Hverv: Kasserer ved Sorø Amts Skolefond, Stempelpapirforvalter, Regnskabsfører ved Sorø Amts Sygehus, Amtsrevisor, Revisor ved Bregentved Sparekasse, Branddirektør ved Købstædernes almindelige Brandforsikring osv. Han var Medlem af Overligningskommissionen. 1892 udnævntes han til Kancelliraad. D. $\frac{28}{5}$ 1902.

Adam Vilhelm Frederik Knuth, Greve, Postmester. F. $\frac{17}{8}$ 1829, Søn af Geheimekonferensraad, Kammerherre, Stiftamtmand F. C. J. Knuth, deltog som Frivillig i Krigen 1848—50, mistede højre Ben i Slaget ved Fredericia 6. Juli 1849 (i en Biografi for nogle Aar siden stod: „Hans samtidige skildre ham da som en kæk, indtagende, begejstret Officer“). Fra $\frac{2}{1}$ 1851 til $\frac{1}{11}$ 1900 virkede han som Postmester i Sorø. $\frac{12}{5}$ 1852 blev han gift med Annette Marie Baronesse Haxthausen, som hviler ved hans Side paa Kirkegaarden. $\frac{9}{9}$ 1849 Ridder af Dannebrog, $\frac{24}{7}$ 1889 Dannebrogsmænd, $\frac{29}{10}$ 1900 Kommandør af 2. Grad samt 1891 Kammerherre. D. $\frac{12}{6}$ 1902.

Julius Joachim Ewald Boesen, Adjunkt ved Sorø Akademi. F. 1850, død $\frac{6}{7}$ 1902.

Nedenfor aftrykkes Rektor Hoff's Mindeord over Adjunkt Boesen:

„En mere uselvsk Mand end Boesen véd jeg ikke, at jeg har kendt. I al sin Tale og al sin Handling tænkte han først paa andre, sidst og mindst paa sig selv.

Tunge Tilskikkelser have stundom ramt ham, men han havde en lys og frejdig Livsanskuelse. Han havde en fuld Fortrøstning til Menneskeslægtens Fremgang i Tiderne og vilde gjerne hævde, at vor Tid, hvis mangehaande Brøst han vel saa, dog var bedre end alle foregaaende Tider.

Han havde den største Kærlighed til og Ærbødighed for Menneskelivet i alle dets Former. Derved blev hans Embedsgærning i stort og smaat ham en Hjærtetag. Den Formiddag da han syg og lam bragtes paa Hospitalet, var han opfyldt af Tanken om, hvordan det vilde gaa med hans kære II Klasse, som han just skulde have eksamineret i Historie. Han var netop i det sidste Skoleaar kommen i den Gærning, som laa bedst for ham og var ham kærest: som Hovedlærer i Historie, og han var i alle Maader en ypperlig Lærer deri, fuld af Liv og Interesse og omhyggelig for at lære Disciplene det, der skulde læres, og lære dem det paa en aandfuld Maade. Den nys afsluttede Afgangseksamen, den første og sidste, han kom til at holde, bærer Vidnesbyrd derom.

Han var sit Fædrelands trofaste Søn. Som Dreng i Faderens fynske Præstegaard havde han ingen kærere Læsning end N. M. Petersens Danmarkshistorie i Hedenold. Som Yngling og Mand førte han sin Læsning og sine Studier hen til Fædrelandets og Nordens Historie og Sprog i gamle og ny Tider.

Han elskede den snævrere Plet, hvor han nu har virket i 20 Aar. Han saa i levende Billeder de Mennesker, der havde levet, og det Liv, der var blevet ført her i Sten- og Bronnealder, som han engang skildrede det for os her i denne Sal. Han har i Aanden staaet med Cecilie Skjalmsdatter paa Pedersborg Slotsbakke og set over til Asser Rigs Gaard i Fjeneslev; og nu hans sidste Gave til os, hans kærlighedsfulde og levende Skildring af det Kloster, paa hvis Grund vor Skole har staaet i over 300 Aar i gode og onde Dage. — Men elskede han det gamle Sorøs Kæmper og Munke, saa elskede han til visse ikke mindre det ny Sorøs Dreng og Ynglinger, og en af hans kære Sysler var den lønløse som Bestyrer

af Disciplenes Morskabsbibliotek, hvor han søgte at lede deres Læselyst i en god Retning, direkte ved Raad og indirekte ved det Udvalg af Bøger, han købte til dem.

Og han elskede den danske Tunge. Rent og kraftfuldt og med nordisk Præg stræbte han at skrive Modersmaalet i sine Bøger.

Ja hvor vil vi savne Boesen i Oldsagsamlingen og Cellen, som det var hans Fryd at forevise for den, der vilde se den, i vor gamle Klosterkirke, hvorhen han saa gerne førte Klasserne i Historietimerne, ved Omegnens Dysser, Høje og Kirkebygninger, paa Klassen, i Lærerværelset og i Hjemmet paa Klosterporten. Jeg vil sige med en gammel Skjald: „Længe kan det vare, før jævngod Mand kommer i det øde Sæde“. Velsignet være hans Minde. Gid det længe maa leve blandt os til Opbyggelse og et godt Eksempel.

Drenge bliver til Ynglinger, Ynglinger til Mænd. I kære Sorø-Drenge og Ynglinger. Det vil ikke være til Eders Skade, om I, naar I bliver til Mænd, har noget i Eder af Eders bortgængne Lærer, Hr. Boesen“.

Jørgen Christoffer Bang, Brygger i Sorø. F. 1869, d. $28/7$ 1902.

Johan Petersen, Gaardejer, Søn af Sognefoged og Dbm. Peter Johansen og Hustru Ane Marie Knudsen af Munkebjergby. F. $10/4$ 1831. Gaardejer i Sorø Landsogn fra 1876—1902, i flere Aar Medlem af Distriktsraadet. D. $20/10$ 1902.

1903. Lars Christian Theodor Poulsen, Købmd. F. $9/12$ 1838 i Pedersborg Skole ved Sorø, Søn af Lærer Poulsen. Lært Købmandshandel i Sorø hos Købmand Folmer Smidt, etableret i Fuglebjerg og Sorø. Medlem af Ligningskommissionen i en Aarrække. D. $14/2$ 1903.

Wiggo Erslev, Købmand. F. $7/9$ 1849, Søn af Kantor og Lærer i Frederiksborg Hans Høegh Erslev og Hustru, født i Frederiksborg; var i 15 Aar Lærling og Kommis hos Købmand Bang i Ringsted, i 25 Aar Købmand i Sorø; gift $31/12$ 1894 med Anna Amalie Olsen, W. E. døde $25/6$ 1903.

Niels Frederik Svendsen, Theaterdirektør. F. i København $19/4$ 1836, død under Ophold i Sorø $15/10$ 1903.

1904. Anker Peter Villiam Michelsen, Overlærer ved Sorø Skole og Opdragelsesanstalt. F. i Thisted $7/11$ 1844. Gik i Skole i Sorø, Student herfra 1862 med Udmærkelse, theologisk Embedseksamen 1868, fra $1/4$ 1871 Adjunkt i Sorø, fra 1883 Skolens Bibliotekar, 1878 gift med Elisabeth Blicher.

M. lagde et stort Arbejde i Sorø, dels som Lærer paa Skolen i adskillige Fag og ikke mindst i Biblioteket. D. $11/2$ 1904.

Harald Magnus Nicolaj Wamberg, Sognepræst i Brønshøj. F. 1844. I en Aarrække Sognepræst i Sorø. D. $11/2$ 1904.

Johan Andreas Stemann, Kammerherre, fh. Ejer af St. Restrup ved Aalborg. F. 1826, d. $9/6$ 1904.

Otto Frederik Johannesen, Assistent paa Sorø Akademis Godskontor, dansk Jurist. F. i Ballerup 1868, d. $10/6$ 1904.

Hans Peter Michael Rosing, Overlærer ved Sorø Skole og Opdragelsesanstalt, Forfatter. F. i København $20/11$ 1830, Student 1851, filologisk Kandidat i 1851,

konstitueret Adjunkt paa Herlufsholm 1859, Ansættelse ved Sorø Akademi fra 1863, Overlærer 1882. R. har skrevet en Række Fortællinger og mange Digte af hvilke det lille „Jeg har baaret Lærkens Vinge“ er kendt og skattet i hele Norden og vil bevare Rosings Navn. Rosing døde i Sorø $^{12}/_{12}$ 1904.

Peter Madsen (Matzen), Graver ved Sorø Kirke. F. i Helved, Notmark Sogn paa Als $^{21}/_{7}$ 1839. Tog Lærereksamen paa Tønder Seminarium 1865 og var Lærer i Sønderjylland, dels paa Als og dels paa Sundeved, bl. a. 15 Aar i Avnbøl. Paa Grund af sit danske Sindelag skulde han tvangsforflyttes til en tysktalende Egn, men valgte at tage sin Afsked som tysk Lærer 1885. Kom derefter til Danmark og fik nogle Maaneder senere Lærerembedet i Landerslev ved Frederikssund, hvor han forblev i 9 Aar, indtil han i 1894 ansattes som Graver ved Sorø Kirke. I denne Stilling indlagde han sig betydelige Fortjenester. Ved sine historiske Kundskaber og Kærlighed til de gamle Minder, lykkedes det ham at vise, hvorledes en forstaaende Mand kan vække Interesse for sit Lands historiske Minder. P. Madsen døde $^{25}/_{12}$ 1904.

1905. Ludvig Daniel Poulsen, Snedkermester i Sorø. F. 1824, d. $^9/_6$ 1905.

Frederik Johan Rask Thaarup, Overlærer ved Sorø Skole og Opdragelsesanstalt. F. i København $^{22}/_{11}$ 1836, Student fra Metropolitanskolen, polyteknisk Kandidat, ansat som Adjunkt ved Sorø Akademis Skole 1871, Overlærer ved samme $^1/_{11}$ 1897. Th. var en Mand med mange Interesser, han var bl. a. Formand for Sorø tekniske Skole i en lang Aarrække. d. $^6/_{12}$ 1905.

1906. Hans Lindeschou Friis, Smedemester i Sorø. F. i Sorø $^3/_3$ 1834. Borger i Sorø 1862, deltog i Felttoget 1864, Tilsynshavende ved Dampkedelsyn i Sorø Amt i en Del Aar, Formand for de danske Vaabenbrødres Afdeling i Sorø i en længere Aarrække, udnævnt til Dannebrogsmænd $^8/_4$ 1891, Medlem af Sorø Byraad 1895—1901, Fører og Ejer af Dampbaaden paa Sorø Sø i ca. 30 Aar til 1901. D. $^{11}/_1$ 1906.

Johanne Vilhelmine Fabritius Tengnagel, f. Sarauw, Kammerherreinde. F. $^{25}/_1$ 1843, Plejedatter af Kammerherre, Overførster Eide, gift med tidligere Stiftamtmand, Kammerherre Fabritius Tengnagel.

Sorø Akademis Skovvæsens og 2 kgl. Overførsterinspektions Funktionærer har ikke saalidt at takke Kammerherreinden for, thi da Kammerherre Eide døde $^2/_8$ 1882, forelaa der intet Testamente, men kun enkelte Optegnelser om, at han kunde ønske, at en Del af hans Formue kom de ovennævnte Institutioners Funktionærer til Gode. Det blev daværende Frøken Johanne Vilhelmine Sarauw, der med rund Haand virkeliggjorde sin Plejefaders Ønsker, idet der under 11. Marts 1884 blev givet kongelig Stadfæstelse paa Fundats for Kammerherre, Hofjægermester, Overførster Frederik Carl Eides og Hustrus Christine Elisabeth Eide, født Sarauws, Legat til Fordel for Enker efter Skovridere og underordnede Skovbetjente samt til Skovbrugets Fremme.

Legatkapitalen var 75,000 Kr., der skulde forøges med paaløbne Renter, indtil Summen naaede 100,000 Kr. Renterne af dette Beløb skulde anvendes saaledes, at der gik 2000 Kr. aarlig til Enker efter Funktionærer i de to Etater,

1400 Kr. til Forstmænds Rejser i Ind- og Udland og 1000 Kr. til Skovbrugets Fremme.

Kammerherreinden døde $\frac{7}{10}$ 1906 og er begravet i Kammerherre Eides Gravsted paa Sorø gl. Kirkegaard.

Cort Sivertsen Adeler, Baron, cand. phil., Personalhistoriker. F. 1825, d. $\frac{8}{5}$ 1906.

Frederik Christian Lindboe, Malermester i Sorø. F. 1828, d. $\frac{22}{8}$ 1906.

Fritz Ferdinand August Nielsen, fh. Farver i Sorø. F. i Skelskør 1825, d. $\frac{14}{11}$ 1906.

1907. Jacob Rasmussen, Handelsgartner i Sorø. F. 1836, d. $\frac{11}{1}$ 1907.

Johan Henrik Anton Permin, fh. Kaptain i Fodfolket. F. i Pedersborg 1843, d. $\frac{25}{3}$ 1907.

Jens Frederik Asmussen, fh. Skrædermester i Sorø. F. i Vordingborg 1826, d. $\frac{21}{6}$ 1907.

Carl Ludvig Dedenroth, Landinspektør i Sorø. F. i Høng 1847, d. $\frac{11}{8}$ 1907.

Tilføjelse til biografiske Notitser Side 84:

1803. Peter Reeberg, Forvalter ved Sorø Akademis søndre Godsdistrikt. F. $\frac{1}{12}$ 1744, d. $\frac{1}{11}$ 1803.

Rettelse til biografiske Notitser Side 86:

1841. Jens Peter Enkebølle. Læs: d. $\frac{1}{2}$ 1841.

Gravstedslegater m. m.

Til Sorø Akademi er en Gang for alle indbetalt en Sum til Vedligeholdelse af følgende Gravsteder paa Sorø gamle Kirkegaard: Digteren Ingemanns, Professorerne Christian Wilsters, Borchs og Rothes, Etatsraad Povelsens, Overkrigskommisær Prehns og Overlærer Thaarups.

Ved Graverkontoret er deponeret Sparekassebøger, hvis Renter anvendes til Vedligeholdelse af følgende Gravsteder: Farver Zvenneckes, Landmand Permins, Dyrlæge Johansens, Partikulier Niels Peder Hansens, Ane Kirstine Jensens, Overkrigskommisær Wulffs, Frøken Rejngaards og Frøken B. A. Bendtsens.

Købmand Niels Christensens og Claus Bertram Christensens Gravsteder vedligeholdes af et Legat, der administreres af Kæmnerkontoret i Sorø, og Professor Schyttes Grav vedligeholdes af et Legat under Sorø Byfogedkontor.

Indhold.

	Side
Indledning	1
Begravelsespladser i Sorø gennem Middelalderen	4
Fundne Grave fra den ældre Middelalder	15
Sorø gamle Kirkegaard	27
Antallet af Begravede i Sorø	46
Nogle bevarede Gravstene og Indskrifter fra Sorø gamle Kirkegaard	50
Uddrag af Kirkebøger.....	66
Ligbærerlauget i Sorø	75
Begravelses-Anordning for Sorø fra 1683	78
Regulativ fra 1897 for Betalinger til Sorø Akademi for Gravstedsret.....	82
Biografiske Notitser om nogle af de paa Sorø gamle Kirkegaard Begravede.....	84
Gravstedslegater m. m.....	107

